

Fransiskaaniliikkeen käsitys työstä  
varhaisen lähdeaineiston ja  
David Floodin mukaan

Topi Haarlaa  
Dogmatiikan pro gradu -tutkielma  
Toukokuu 2020

HELSINGIN YLIOPISTO – HELSINGFORS UNIVERSITET

Tiedekunta/Osasto – Fakultet/Sektion <b>Teologinen tiedekunta</b>		Laitos – Institution <b>Systemaattinen teologia</b>	
Tekijä – Författare <b>Haarlaa, Topi Heikki Petteri</b>			
Työn nimi – Arbetets titel <b>Fransiskaani liikkeen käsitys työstä varhaisen lähdeaineiston ja David Floodin mukaan</b>			
Oppiaine – Läroämne <b>Dogmatikka</b>			
Työn laji – Arbetets art <b>Pro gradu -tutkielma</b>		Aika – Datum <b>Toukokuu 2020</b>	
		Sivumäärä – Sidoantal <b>63</b>	
Tiivistelmä – Referat <p>Fransiskaani tarina on kertomus työstä. Ei ole montaa pyyteettömämpää tapaa osoittaa rakkautta, kuin palvella hädässä olevia lähimmäisiä vailla omia intressejä, vain perustoimeentulon hankkien ja ohessa elämäänsä ilolla ja riemulla rikastuttaen. David Flood on tehnyt pitkän elämäntyön tutkien varhaista fransiskaani liikettä ja tehnyt aiempaa paradigmaa muuttavia johtopäätelmiä siitä, että meillä on ehkä enemmän opittavaa siitä mitä varhaiset fransiskaanit tekivät, kuin mitä he puhuivat.</p> <p>Tässä tutkielmassa tutkin varhaisten fransiskaanisten tekstilähteiden sekä David Floodin kirjallisuuden valossa työn käsitystä varhaisessa fransiskaanisudessa. Tavoitteenani on kirkastaa ymmärtämystä työn eri ulottuvuuksista liikkeen varhaisissa vaiheissa. Lähteinäni käytän veljestön osalta sen paavillista vahvistusta vaille jäänyttä elämänohjetta <i>Regula non Bullataa</i>, Paavin yhteisölle reilun vuosikymmenen jälkeen vahvistamaa sääntöä <i>Regula Bullataa</i> sekä Franciscus Assisilaisen lähellä kuolemaansa sanelemaa <i>Testamentumia</i>. David Floodin osalta lähteinäni ovat hänen kaksi fransiskaani työtä käsittelevää kirjaansa <i>Work for Everyone</i> (1997) sekä <i>The Daily Labor of the Early Franciscans</i> (2010). Metodina käytän systemaattista analyysiä kiinnittäen huomiotani keskeisiin käsitteisiin, argumentteihin ja niiden taustalla oleviin edellytyksiin. Taustoittaakseni fransiskaani liikettä edeltäneet ja siihen vaikuttaneet tekijät, tutkielma sisältää melko kattavan taustaluvun niin kirkon, luostarilaitoksen kuin laajemman yhteiskunnan osalta. Tutkielma avaa kehityskulkuja, jotka johtavat liikkeen varhaisessa vaiheessa tärkeästä ruumiillisesta työstä kohti klerikalisoitumista ja siirtymää ruumiillisesta työstä kohti papillisia tehtäviä. Painotus tutkielmassa on ajassa ennen klerikalisoitumista ja siltä ajanjaksolta tutkielma erittelee työn elämää rikastuttavia ulottuvuuksia lähteidensä pohjalta. Osana tarkastellaan työn yhteiskunnallisia ja poliittisia ulottuvuuksia fransiskaanisesta näkökulmasta.</p> <p>Tutkielma löytää työn merkityksen yksilölle ja yhteisölle niin konkreettisella kuin käsitteellisellä tasolla ja avaa näkemään joutilaisuuden välttämisen arvon.</p>			
Avainsanat – Nyckelord <b>työ, työnteko, Franciscus Assisilainen, David Flood, fransiskaanit, Fratres minores, keskiaika</b>			
Säilytyspaikka – Förvaringställe <b>Helsingin yliopiston kirjasto, Keskustakampuksen kirjasto, Teologia</b>			
Muita tietoja			

## Sisällys

<b>Johdanto</b> .....	<b>1</b>
<b>1. Työn käsite ja suhtautuminen työhön varhaiskristillisessä ja keskiaikaisessa perinteessä</b> .....	<b>7</b>
1.1 Työ varhaisen kirkon aikana .....	7
1.2 Luostariliikkeen perintö keskiajalle.....	11
1.3 Feodaaliyhteiskunnan murtuminen .....	16
1.4 Kirkko muutoksessa .....	20
1.5 Työn käsite 1200-luvulla .....	23
<b>2. Franciscus ja työ</b> .....	<b>26</b>
2.1 Latinan termit ja työ .....	26
2.2 Työn käsite Regula non Bullata -sääntökokoelmassa .....	27
2.3 Työn käsite Regula Bullata -sääntökokoelmassa .....	32
2.4 Työn käsite Testamentum -tekstissä .....	34
2.5 Fransiskaaninen työ varhaisissa lähteissä .....	36
<b>3. David Floodin näkemys fransiskaanisesta työstä</b> .....	<b>38</b>
3.1 Käsitteet ja taulukko .....	39
3.2 Työ konkreettisina asioina.....	40
Työ arjessa.....	40
Työ fyysisenä ponnistuksena.....	41
Työ toimeentulona ja keskinäisenä huolenpitona .....	42
Työ palveluna .....	43
Työ esimerkkinä .....	45
Työ veljeskunnan sisäisenä toimintona.....	46
3.3 Työn abstraktimpi ulottuvuus.....	46
Työ ja täysi ihmisyyys .....	46
Työ vapautena.....	47
Työ pyyteettömänä asenteena .....	48
Työ Jumalan palveluna .....	48
Työ osallistajana .....	50
Työ yhteisen hyvän rakentamisessa.....	51
3.4 Työ abstraktina välineenä .....	52
Työ yhteiskunnan elementtinä.....	52
Distributiivinen oikeudenmukaisuus .....	54
Työ ja politiikka .....	56
Työ ja rauha.....	57
Työ ja joutilaisuus.....	57
<b>Johtopäätökset</b> .....	<b>58</b>
<b>Lähde- ja kirjallisuusluettelo</b> .....	<b>61</b>
Lähteet .....	61
Apuneuvot .....	61
Kirjallisuus .....	61

## Johdanto

Franciscus Assisilaisen (1181–3.10.1226) perustama fransiskaanisääntökunta (lat. *Fratres minores*) syntyi alkujaan maallikkoliikkeenä sydänkeskiajan Italiassa ja oli ensimmäinen maallikkohurskaudesta syntynyt liike, joka hyväksyttiin kirkon viralliseksi sääntökunnaksi.<sup>1</sup> Fransiskaanit halusivat erottautua evankeliumin arvojen mukaan eläväksi yhteisöksi pois ympäröivän maailman rikkauden ja statuksen tavoittelusta. He kutsuivat ihmisiä sydämen muutokseen omalla julistuksellaan ja esimerkillään, vailla omaisuutta ja valtaa.

Franciscus syntyi Keski-Italian Umbriassa varakkaaseen assisilaiseen perheeseen. Hänen isänsä oli menestyvä kangaskauppias ja pojalla oli mahdollisuus leveään elämään. Franciscus kävi alkeiskoulun, jossa hän oppi lukemaan ja kirjoittamaan sekä jonkin verran latinaa kotona opitun ranskan oheen. Opillinen sivistys jäi silti ohueksi.<sup>2</sup> Franciscus oppi liike-elämän alkeita, mutta vietti mieluummin riehakasta ja tuhlailevaa elämää sekä ryhtyi sotilaaksi. Vuoden sotavankeuden jälkeen Franciscus sairastui vakavasti, mutta oli lähdössä uudestaan sotimaan vuonna 1204, kunnes matkalla Spoletoissa hän koki Jumalan kutsun. Lepratautisten kohtaaminen ja heidän palvelunsa johti täyteen kääntymykseen ja Franciscus lähti pyhiinvaellukselle Roomaan, missä hänen kerrotaan vaihtaneen vaatteitaan kerjäläisen kanssa anoen päivän ajan almuja kirkon ovella.<sup>3</sup>

Franciscuksen kutsumus tarkentui hänen poikettuaan San Damianon rappeutuneeseen kirkkoon, jossa hän kuuli krusifiksin kutsuvan häntä: ”Franciscus, mene ja korjaa kirkkoni, joka on kokonaan raunioitumassa, kuten näet.”<sup>4</sup> Kirjaimellisesti kutsuun tartuttuaan ja samalla lepratautisia omin käsin hoitaessaan hän jätti lopullisesti entisen elämänsä ja luovutti vaatteensa takaisin isälleen. Viimeisenä askeleena hän kuuli saarnan evankeliumista, jossa Jeesus lähetti oppilaansa sanoen: ”Älkää ottako mitään matkalle, ei sauvaa, ei laukua, ei leipää, ei rahaa, älköön myös kenelläkään olko kahta ihokasta...”. Tämä ”apostolisen köyhyyden sanoma” täytti Franciscuksen suunnattomalla ilolla ja hän

---

<sup>1</sup> Lehtonen 2001, 159.

<sup>2</sup> Teinonen 2014, 22.

<sup>3</sup> Teinonen 2014, 23–24.

<sup>4</sup> Teinonen 2014, 24.

jätti kaiken ylimääräisen ja alkoi saarnata saaden mukaansa kasvavan joukon seuraajia.<sup>5</sup>

Helpon nuoruuden ja riehakkaiden sotaisienkin vuosien jälkeen Franciscus koki totaalisen kääntymyksen elämässään. Hän vastasi Jumalan kutsuun ja oppi tekemään työtä käsillään, niin lepratautisia hoitaen kuin kirkkorakennuksia korjaten. Evankeliumin ilo vei hänet yksinkertaisuuteen ja saarnatessaan samaista iloa toisille, kasvoi veljestö hänen ympärilleen. Yhdessä he kulkivat köyhinä, harjoittamassa laupeudentyötä, rukoillen ja saarnaten.<sup>6</sup>

Maallikkoudesta nousevat hengelliset liikkeet eivät olleet kirkolle enää tällöin vieraita, vaan niitä oli noussut enenevässä määrin jo 1100-luvulta lähtien. Kirkolla oli vaikeutta integroida niitä osaksi rakenteitaan, vaikkakin tarve oli saada ne joko mukaan vakiintuneisiin rakenteisiin, koska muutoin vaarana oli liikkeiden kehitys kirkon ulkopuolisina hereettisinä yhteisöinä. Maallikkoliikkeitä yhdisti usein pyrkimys apostolisen ajan ja Raamatun tekstien innoittamaan elämään. Liikkeiden vahvaa nousua noihin aikoihin kuvataan historiakirjoituksessa 'evankelisena heräämisenä'.<sup>7</sup>

Sydänkeskiajan (1200–1300-luvut) kynnyksellä keskiajan yhteiskunta oli muutoinkin muutoksessa. Feodaalisen sääty-yhteiskunnan staattiset ja hierarkkiset rakenteet olivat murtumassa, kun kaupankäynnin ja käsityöläisyyden ravitsema rahatalous valtasi alaa. Luostarilaitoksella oli pitkät perinteet uskonyhteisöiksi eristäytymisestä, mutta fransiskaanit poikkesivat perinteisestä ideaalista ja halusivat elää ja toimia kaupungeissa ihmisten keskuudessa.

Paavi Innocentius III (paavina 1198–1216) osoitti sympatiaa fransiskaaneja kohtaan heidän kysellessään paavillista myötämielisyyttä elämänohjeelleen. Tapana oli antaa liikkeille noudatettavaksi jokin jo olemassa oleva sääntö ja antaa liikkeiden rauhassa kypsyä pyrkien ohjaamaan niitä jo olemassa olevien liikkeiden yhteyteen. Ilmeistä oli, että alkuperäinen fransiskaaniveljien liike ei ollut ajassaan kirkon kannalta optimaalinen neljännen lateraalikonsiilin (1215) hengessä, jossa tavoitteena oli muun muassa panostaa opilliseen saarnaan. Pian ilmeni, että fransiskaaniliikkeellä oli kuitenkin selkeästi tilausta ajassa. Tätä

---

<sup>5</sup> Teinonen 2014, 24–25.

<sup>6</sup> Teinonen 2014, 25.

<sup>7</sup> Aikakaudella alkunsa saivat muun muassa espanjalaisen Durandon ”köyhät katolilaiset”, Lombardian humiliaatit, valdolaiset sekä kataarit. Kaksi ensin mainittua pysyi katolisen kirkon sisällä, kun taas jälkimmäiset ajautuivat sen ulkopuolelle. Teinonen 2014, 25.

ilmentää liikkeen huimaavan nopea kasvu ensimmäisinä vuosikymmeninä.<sup>8</sup> Seurauksena massiivisesta kasvusta oli vääjäämättä liikkeen institutionalisoituminen ja osin varhaisten ihanteiden menettäminen. Jo 1200-luvun alkupuoliskolla fransiskaaneihin liittyi huomattava määrä oppineita ja liike löysi identiteettiään opetustoimesta samaan aikaan syntyneen dominikaanisen liikkeen tavoin. Osa varhaisen vaiheen yksinkertaisuudesta jäi taakse.

Vähäisempien veljien veljeskunta on tullut tunnetuksi absoluuttisesta köyhyydestään, palvelutyöstään ja koskemattomuudestaan rahan. Franciscus itse käytti veljistään ja itsestään pääsääntöisesti ilmaisia ”hyödyttömät palvelijat” (lat. *servi inutiles*) tai ”kaikille alamaiset” (lat. *subtidi omnibus*).<sup>9</sup> Kerjäläisveljeskuntana fransiskaaneja pidetään myös kerjääjinä, mutta etenkin alkuvaiheessa kerjääminen toimeentulon lähteenä ei ollut koko totuus. Työn teolla oli merkittävä asema varhaisessa fransiskaanisudessa kerjäämisen vastapainona. Tämä aihepiiri on tutkielmani ytimessä.

Yli 800-vuotisen historiansa aikana fransiskaaninen liike on säilyttänyt kiinnostavuutensa. Se on innoittanut monenlaista hengellistä liikehdintää niin miesten kuin naisten keskuudessa, myös maallikkosääntökuntana. Yhtenä esimerkkinä Franciscus Assisilaisen merkittävydestä ja puhuttelevuudesta yhä ajassamme voitaneen pitää tämänhetkisen paavi Franciscuksen itselleen valitsemaa nimeä.

Tämän tutkielman tehtävänä on tarkastella varhaisen fransiskaaniliikkeen käsitystä työstä sääntökunnan alkuperäislähdeaineiston sekä fransiskaanitutkija David Floodin tutkimusten valossa. Lähteeni tutkielmassa ovat Franciscus Assisilaisen yhdessä avustajiensa kanssa laatimat sääntökokoelmat *Regula non Bullata* (1209–n. 1221) ja *Regula Bullata* (1223) sekä Franciscuksen ennen kuolemaansa sanelema tilinpäätös *Testamentum* (1226).<sup>10</sup> David Floodin tuotannon osalta lähteinä toimivat hänen fransiskaanista työntekoa käsittelevät kirjansa *The Daily Labor of the Early Franciscans* (2010) ja *Work for Everyone* (1997). Näiden rinnalla käytän runsaasti aihepiiriä koskevaa tutkimuskirjallisuutta.

---

<sup>8</sup> Arvioidaan, että kahdessa ensimmäisessä vuosikymmenessään sääntökunta oli saavuttanut 10000 jäsenen määrä. Lehmijoki-Gardner 2004, 215.

<sup>9</sup> Franciscus, *Regula non Bullata*, *Caput 7*. Annala 2014, 17.

<sup>10</sup> Franciscuksen teosten latinankielinen kriittinen editio, jota olen käyttänyt, on fransiskaaniveli Kajetan Esserin *Die Opuscula des hl. Franziskus von Assisi*. Tarkemmat tiedot lähdeluettelossa.

*Regula non Bullata* (lyh. *RnB*), sääntökunnan varhainen sääntö, ei nimensä mukaisesti koskaan saanut paavin suullisesta myötämielisyydestä huolimatta kirjallista hyväksyntää. Se on myöhemmin bullalla hyväksyttyä sääntöä *Regula Bullata* huomattavasti laajempi ja koostuu pitkälti Vulgatan otteista, jotka Franciscus on koonnut veljeskunnan ensimmäisen reilun vuosikymmenen aikana sääntökuntaa ohjaavaksi säännöksi. On oletettavaa, että säännön muotoilut ovat eläneet vahvasti ensimmäisen vuosikymmenen aikana, vaikka säännöstä yleisimmin esitetäänkin vain yksi rekonstruoitu muotoilu.

Vähäisempien veljien sääntö *Regula Bullata* (lyh. *RB*) vahvistettiin paavi Honorius III:n (paavina 1216–1227) bullalla 29.11.1223. Sen sisältö oli juridisesti edellistä selkeämpi ja se sisälsi huomattavasti vähemmän suorja poimintoja Raamatusta kuin *RnB*. Laajuudeltaan *RB* on huomattavan suppea 12:lla tiivissanaisella osiollaan verrattuna niin *RnB:an* (27 osiota) kuin muihinkin luostarisääntöihin. Säännön suppea sisältö jätti tilaa tulkinnanvaraisuudelle, joka tuli myöhemmin historiassa vastaan niin työn laadun määrittelyn kohdalla kuin köyhyysääntöäkin koskien.

*Testamentum*, josta tulen pääsääntöisesti käyttämään suomen kielen mukaista nimeä *Testamentti*, on Franciscuksen viimeisinä päivinään (1226) veljilleen sanelema kehotuspuhe, jossa hän kertoo omasta elämästään ja uskostaan sivuten jo sääntöihin sisällytettyjä tärkeiksi kokemiaan teemoja.<sup>11</sup>

Liikkeen muita varhaisia tekstejä en käsittele systemaattisesti, kuten en myöskään myöhempien vaiheiden fransiskaankirjoittajien tekstejä, sillä työni rajaus on nimenomaan varhaisessa fransiskaanisudessa kattaen ajanjakson aina *Testamentumiin* (1226) asti. Sääntöjen ohessa *Ensimmäinen kirje kaikille kristityille* (kutsuttu myös nimillä *Message*, *The Letter to the Faithful*, *Commonitorium*)<sup>12</sup> on David Floodin taholta kohtuullisen viitattu. Sen syntyajankohta sijoittuu Seppo A. Teinosen mukaan vuosien 1215–1223 välille, todennäköisimmin vuoden 1221 paikkeille, ja siitä on olemassa suppeampi ja laajempi editio.<sup>13</sup> Tässä työssä käytän kyseisestä lähteestä suomen kielessä siitä toisinaan käytettyä termiä *Sanoma. Kehoitussanat* (*Admonitions, Verba admonitionis*) on 28 lyhyen puhekappaleen kokoelma, jota on Seppo A. Teinosen mukaan perinteisesti luonnehdittu Franciscuksen ”vuorisaarnaksi”. Ne ovat

---

<sup>12</sup> Flood 2010, 46.

<sup>13</sup> Teinonen 2014, 35.

syntyneet eri aikoina ja eri tilanteissa, mutta lienevät koottu yhdeksi teokseksi jo Franciscuksen aikana.<sup>14</sup>

Legenda-aineistoa en käsittele sivuhuomautuksia enempää. Legenda-aineistoa välttämättä on Franciscus-tutkijoiden tilanne kuitenkin kohtuullisen hyvä, sillä monista muista merkittävistä kirkkohistorian henkilöistä poiketen löytyy Franciscukselta hänen itsensä tuottamaa tekstiaineistoa. Näihin kuuluvat edellä mainitusti tämän tutkielman osalta olennaiset veljestön varhaiset säännöt sekä Franciscuksen *Testamentti*. Osa varhaisista lähteistä on muiden kuin Franciscuksen kirjoittamia, mutta sisältävät veljestön varhaista käytäntöä.

Fransiskaanihistorioitsija David Flood on yksi merkittävimmistä varhaisen fransiskaani liikkeen tutkijoista. Hän alkoi opiskella fransiskaanista historiaa vuonna 1961 saksalaisen fransiskaanitutkijan Kajetan Esserin johdolla. Floodin mukaan Esser ja hänen kollegansa uudistivat fransiskaanitutkimuksen perusteita toisen maailmansodan jälkeisissä tutkimuksissaan ottaen mukaan myös sosiologisen näkökulman.<sup>15</sup> Tämä samainen näkökulma heijastuu myös Floodin omissa tutkimuksissa. Flood mieltää itsensä enemmän historioitsijaksi kuin teologiksi, vaikka teologiankin saralta hänellä on neljän vuoden opinnot ennen historian opintojaan.

Väitöskirjassaan *Die Regula non Bullata der Minderbrüder* (1965) Flood tuotti kriittisen edition ja analyysin fransiskaanien varhaisesta *Regula non Bullata* -nimellä kulkevasta säännöstä. Sittemmin hän on kirjoittanut myös erillisen historiateoksen *Regula non Bullata* -säännön vaiheista. Tuossa *The Daily Labor of the Early Franciscans* -kirjassa mainitussa, mutta tarkemmin tarkentamattomassa tutkimuksessaan Flood sanojensa mukaan löysi tarinan tekstin kehityksen takaa. Tekstillä luonnollisesti oli kirjoittajat ja nämä kirjoittajat olivat varhaisia veljiä. Kerrostumista ja vaiheista oli nähtävissä merkkejä eri teksteissä.<sup>16</sup>

*Work for Everyone* (1997, 195 s.) -teos jatkaa David Floodin analyysiä varhaisesta fransiskaanisesta historiasta työn perspektiiviin keskittyen. Ennen kyseistä teosta Flood on kirjoittanut muun muassa yleisluontoisemman teoksen varhaisesta fransiskaanisesta liikkeestä nimeltään *Francis of Assisi and the Franciscan Movement* (1989).

---

<sup>14</sup> Teinonen 2014, 34. Muutoinkin erityisen hyvä johdanto Franciscuksen teksteihin ja henkilöhistoriaan tutustumiseen on Pauli Annalan ja Seppo A. Teinosen johdantopuheenvuorot sisältävä ja jälkimmäisen suomeksi kääntämä teos *Kutsu köyhyyteen* (2014).

<sup>15</sup> Tarkemmin Flood kuvaa itseensä vaikuttaneita teoksia ja ajattelun suuntauksia kirjansa *The Daily Labor of the Early Franciscans* ensimmäisillä johdantosivuilla. Ks. Flood 2010, intro.

<sup>16</sup> Flood 2010, intro VI–VII



*The Daily Labor of the Early Franciscans* (2010, 148 s.) on David Floodin tuorein kirjana julkaistu teos työn merkityksestä fransiskaanisessa liikkeessä. Se koostuu jäsennellyn kirjan lisäksi vuonna 2002 pidetystä laajasta konferenssiesityksestä, joka pienin modifioinnein on uudelleen julkaistu kirjan yhteydessä. Kirja on kokonaisuudessaan tämän tutkielman lähteenä.

Tutkimusmetodina käytän systemaattista analyysiä. Kiinnitän huomiota keskeisiin käsitteisiin, argumentteihin sekä niiden taustalla oleviin edellytyksiin.

Työ etenee historiallisen kontekstin kuvaamisella pääluvussa 1. Varhaisen fransiskaanisuuuden lähteisiin pureudutaan pääluvussa 2, josta jatketaan analysoimalla David Floodin näkemyksiä fransiskaanisen työn käsitteestä pääluvussa 3. Johtopäätökset on koottu viimeiseen päälukuun.

# 1. Työn käsite ja suhtautuminen työhön varhaiskristillisessä ja keskiaikaisessa perinteessä

Taustoitin tässä pääluvussa tutkimuskysymystäni, työn käsitettä varhaisessa fransiskaani liikkeessä sijoittamalla sen historialliseen kontekstiinsa. Työnteolle on historian vaiheissa annettu eri merkityksiä eikä fransiskaaninen liike ollut immuuni edeltävien vuosisatojen vaikutuksille saati ajankohtaisille yhteiskunnan murroksille. Olennainen konteksti fransiskaani liikelle oli kristillisen kirkon historia sekä Keski-Italian yhteiskunnan muutosvoimat 1200-luvun alussa. Tämän takia tarkastelen aluksi (1.1) ensimmäisten kristillisten vuosisatojen antia työlle Raamatun ja etenkin (1.2) luostariliikkeen syntymisen kautta. Tämän jälkeen (1.3) kuvaan sydänkeskiajan yhteiskunnan murroksia fransiskaanisen liikkeen synnyn alla keskittyen erityisesti feodaaliyhteiskunnan murtumisen sekä varhaiskapitalismin kehittymisen tuomiin muutoksiin. Kirkon muutosvoimia 1200-luvulla kuvaan omassa luvussaan (1.4). Edellisten ohessa sivuan paikallista kontekstia Assisissa sekä kuvaan työn käsitettä (1.5) näiden valossa.

## 1.1 Työ varhaisen kirkon aikana

Työtä on toimeentulon hankkimiseksi tehty aina. Antiikin kirjoittajien suhde ruumiilliseen työhön ja käsityöläisiin oli kuitenkin halveksuva. Erityisen alentavaksi koettiin tarve työskennellä toiselle ihmiselle. Toisaalta stoalaisten keskuudessa vallitsi pitkälti konsensus siitä, ettei ollut hienompaa tai parempaa ammattia kuin maatalous.<sup>17</sup> On hyvä havaita, että antiikin kirjoittajat olivat itse yhteiskunnissaan etuoikeutetussa asemassa, eivätkä välttämättä siten edusta kattavaa otosta aikalaisistaan. Rooman valtakunnan aikana rinnakkain elivät niin vapaat, orjuutetut kuin valtion pakottamat työläiset. Palkkatyötä ja siten myös rahataloutta esiintyi jo esiroomalaisena aikana, joskin Epsteinin mukaan palkkatyö ja ammattikillat eivät selvinneet Rooman tuhosta lännessä. Sen sijaan Rooma testamenttasi jälkeläisilleen lain rungon ja sopimuskäytännön sekä valtion mahdollisuuden puuttua talouteen.<sup>18</sup>

Kristilliselle kirkolle olennainen puhe työstä nousi Raamatusta, jota pohjusti juutalainen traditio. Vanhatestamentillinen perusta kattaa niin negatiivista kuin positiivista asennetta työtä kohtaan. Pessimistisestä näkökulmasta tarkasteltuna työ on ihmiselle syntiinlankeemuksessa annettu rangaistus. Jumala voisi hoitaa

---

<sup>17</sup> van de Hoven 1996, 38.

<sup>18</sup> Epstein 1995, 4–5.

työn ihmisen puolesta, mutta nyt se on annettu ihmisen tehtäväksi. Positiivisesti tarkasteltuna ihmiselle on annettu valta ja hallintaoikeus huolehtia ja varjella luomakunnasta, myös maasta. Maata tulee viljellä ja siitä tulee ihmisen elantonsa hankkia. Maatalouteen suhtaudutaan jo Raamatun alussa positiivisesti, sillä siinä ihminen ei kilpaile luojansa kanssa saati uhkaa Hänen asemaansa, kuten vaikka kertomuksessa Baabelin tornista.

Vanhassa testamentissa ruumiillista työtä selkeästi pidetään suuressa arvossa, kun se tapahtuu Jumalan kutsusta ja hänen seuraamiseksi. Hyvä esimerkki tästä on arkinrakentaja Nooa. Jerusalemin temppelin rakentaminen on suurinta Jumalan palvelusta samoin kuin saamme ihastella pyhäkön rakentamista autiomaahan tai tarkkoja työohjeita ylimmäisen papin puvun tekemistä varten. Ihailtavaa ei siis ole vain viisautta, vaan myös taito työskennellä. Luonnollisesti viisauden käyttö pahoihin tekoihin tai ahkeruutta vihollisen toimissa katsotaan pahalla. Laiskuutta halveksitaan Vanhassa testamentissa monin kohdin, erityisesti Sananlaskujen kirjassa. Toisaalta apokryfisessä Sirakin kirjassa vapautta ja myöskin laiskuutta ihannoidaan, sillä vain se mahdollistaa viisauden saavuttamisen ylempänä arvona ja myös palvelutehtävänä.<sup>19</sup> Samainen Sirak kyllä ohessa moitti laiskoja sekä rohkaisee kestämaan työnteon vaivoja, sillä ne ovat kullekin kohtalonomaisesti annettuja.<sup>20</sup>

Lepo työnteosta on läsnä jo luomiskertomuksessa Jumalan esimerkkinä sekä dekalogissa ihmiselle annettuna käskynä. Lepoon viitataan myös Vanhan testamentin messiaanisen ajan kuvauksissa, joissa muutoinkin siirrytään parempaan aikaan. Esimerkkinä tästä on Miikan kirjan toteamus: ”Silloin jokainen saa istua mitään pelkäämättä oman viiniköynnöksensä ja viikunapuunsa alla. Näin on Herra Sebaot sanonut.”<sup>21</sup>

Uudessa testamentissa näyttäisi Jeesuksella ja Paavalilla olevan melko erilaiset korostukset työn suhteen. Jeesuksen käsityöläisammattista ei juurikaan puhuta Paavalin itsensä nostaessa esiin omaa teltantekijän ammattiaan useampaan otteeseen. Jeesus kehotti opetuslapsiaan luopumaan omista töistään ja ammateistaan suuremman tehtävän edessä. Jeesuksen puheet relativisoivat muuta toimintaa työn arvon ylitse erinäisissä vertauksissa ja tapahtumissa, joista

---

<sup>19</sup> Sirak 38:24–39:11

<sup>20</sup> Esimerkkeinä Sirak 22:1–2 ”Laiskuri on kuin ulosteen tahraama kivi, ilkkuen kaikki viheltävät hänen häpeälleen. Laiskuri on kuin lantakokkare: joka sellaiseen koskee, ravistaa kättään.” sekä Sirak 7:15: ” Älä tuskittele työnteon vaivoja, älä peltotyötä, jonka Korkein on alulle pannut.”

<sup>21</sup> Miika 4:4.

tunnetuimpia lienee vertaus Martan ja Marian rooleista. Työllä ansaittuja rikkauksia Jeesus ei arvosta, minkä sai kuulla lisävarastoja ja lepoa suunnitellut rikas mies. Kuolema kohtasi hänet ennen levon koittamista.<sup>22</sup> Jeesus myös rohkaisee huolettomuuteen taivaallisen Isän käsissä verratessaan ihmistä kedon kukkiin ja todetessaan taivaan lintujenkin tulevan Jumalan toimesta ruokituiksi vailla työnteon vaivaa.<sup>23</sup> Ihmisen aarre tulee olla taivaissa, ei maan päällä, eikä varallisuutta siten tule kerryttää.<sup>24</sup>

Samalla kun Raamattuun kirjatuista Jeesuksen puheista on aistittavissa perinteisen työnäkemyksen aliarvostus, hän rikkoi rajoja tehdessään töitä lepopäivänä, sapattina. Perusteeksi hän antoi sen, että myös Isänsä tekee työtään taukoamatta.<sup>25</sup> Inhimillisesti katsoen loogiselta ei vaikuttanut Jeesuksen vertauksen isäntä, joka maksoi tunnin töitä tehneelle saman, kuin koko päivän uurastaneelle.<sup>26</sup> Juhlat olivat myös työntekoa arvokkaammat, jos vertauksen suurista pidoista haluaa lukea kirjaimellisesti.<sup>27</sup>

Paavali puolestaan muistuttaa usein, kuinka paljon vaivaa hän on nähnyt niin evankeliumin julistamisen eteen kuin itse itsensä samalla elättääkseen.<sup>28</sup> Toisille ei evankeliumin julistaja halunnut olla vaivoiksi ja omalla esimerkillään hän halusi rohkaista huolehtimaan vähäosaisista. Autuaampaa hänestä oli antaa kuin ottaa, minkä hän laittoi sitaatiksi Jeesukselta.<sup>29</sup> Esimerkiksi Paavali kehotti muita noudattamaan antamaansa esimerkkiä kirjeissään Tessalonikan seurakunnalle.<sup>30</sup>

Varhainen kirkko eli yhteiskunnassa, jossa orjien tekemällä työllä oli merkittävä rooli. Samalla kun tuore oppi julisti kaikkien ihmisten tasavertaisuutta Jumalan edessä, oli Paavalin kirjoituksissa pian koittavan lopun ajan tuntu. Isäntiä kehoitettiin pitämään hyvää huolta orjistaan ja orjia kunnioittamaan isäntiään vailla tarvetta orjuudesta vapautumiselle enää viimeisinä aikoina. Paavalin mukaan siinä hetkessä kunkin oli hyvä pysyä osassaan, jossa oli kutsun

---

<sup>22</sup> Luuk. 12:13–21.

<sup>23</sup> Matt. 6:25–34 ja Luuk. 12:22–32.

<sup>24</sup> Matt. 6:19–20.

<sup>25</sup> Joh. 5:16–17.

<sup>26</sup> Matt. 20:1–15.

<sup>27</sup> Luuk. 14:18–21.

<sup>28</sup> Ks. mm. 1. Tess. 2:9., 2. Tess. 3:8 ja 1. Kor. 4:12.

<sup>29</sup> Apt. 20:34–35.

<sup>30</sup> Esim. 1. Tess. 4:11–12 ja 2. Tess. 3:6–15. Lisäksi kirjeessä Efesolaisille (4:28) rohkaistiin rehelliseen työhön, jonka tuotoksista voi jakaa muillekin.

saadessaan.<sup>31</sup> Ensimmäiset kristityt elivät Paavalin ja muiden apostolien opetuksen varassa ensimmäiset vuosikymmenet. Evankeliumit ja kirkkoisien opetukset rakensivat kirkkoa jo ennen Raamatun kaanonin vakiintumista. Paavalin ja evankeliumien opetus työstä lienee värittänyt osaltaan elämää seurakunnissa, eivätkä myöhemmätkään lähteet poikenneet tästä linjasta merkittävästi.

Yksittäisiä Paavalin toteamuksia työntekoon liittyen alettiin toistamaan ahkeruutta korostavassa opetuksessa sekä myöhemmin luostariliikkeen määrittelyssä. Jeesuksen huolettomampi opetus työhön liittyen jäi taka-alalle. Esimerkkinä tästä on *Didakhee*-teokseen pohjaava *Didaskalia Apostolorum*<sup>32</sup>. Se opettaa työstä Paavalin henkeä mukaillen arviolta 200-luvulla.<sup>33</sup> Katkelmassa työ nähdään velvollisuutena, johon jokaisen on ahkerasti tartuttava niin toimeentulon hankkimiseksi kuin toimeentulon välttämiseksi. Ihanteena on vapaudesta käsin tehtävä työ, jonka tuotoksilla voidaan harjoittaa hyväntekeväisyyttä niin rikkaita kuin köyhiä kohtaan. Kunnioitus ihmisten ja Jumalan edessä ansaitaan työllä, ei omilla ominaisuuksilla. Laiskuutta oli vältettävä eikä laiskurin tullut myöskään syödä, kuten Paavali aiemmassa oli opettanut. Työllä nähtiin lopputoteamassa jopa iankaikkisuusperspektiivi, jossa laiskurin ei katsottu voivan olla edes uskosta osallinen.

Yleisesti ottaen paavalilainen asenne ”jos joku ei suostu työtä tekemään, hänen ei pidä myöskään syödä”<sup>34</sup> eli kristittyjen keskuudessa sen jälkeen, kun nopeaa parua ei tullutkaan. Antonio Quacquarelli korostaa työtä ihmisen ja

---

<sup>31</sup> 1. Kor. 7:20–24. Orjuuteen liittyvinä kohtina mm. Gal 3:28, Ef. 6:5–8, Kol. 3:22 sekä Filemonin kirje.

<sup>32</sup> Työstä puhutaan esimerkiksi luvussa XIII, jonka teemana on kuinka minkään ei tulisi estää seurakunnan yhteisiin kokoontumisiin osallistumista. Siinä yhteydessä puhutaan työstä seuraavan otteen sanoin: ”Joten kaikki te uskovaiset, kaiken ajan kun ette ole kirkossa, olkaa vakaat työnteossanne. Ja kaikissa elämänalueissanne olkaa joko vakaat kehotuksessa tai tehkää työtänne älkääkään ikinä olko joutilaita, sillä Herra on sanonut: ”Ole kuin muurahainen, laiskuri. Jäljittele sen tapoja ja opi siltä, sillä se ei omaa virkaa eikä käskijää eikä auktoriteettia sen yllä. Se kerää ruokansa kesällä ja kerää paljon ruokaa sadonkorjuun aikana.” Ja jälleen hän sanoo: ”Mene mehiläisen luo, ja opi miten hän toimii, sillä hän tekee työtänsä viisaudella ja hänen työstään hän tarjoaa ruokaa rikkaalle ja köyhälle. Hän on rakastettu ja kunnioitettu, vaikka hänellä on vain vähän voimaa. Hän kunnioittaa viisautta ja hän on maineikas. Kuinka kauan aiot nukkua laiskimus. Milloin nousestasi. Sinä nukut vielä vähän, torkut vielä vähän, ja istut vähän, ja ristit kätesi rintasi päälle. Köyhyys käy kimppeksi niin kuin yksi joka juoksee ja puute kuin taidokas mies. Jos sitten olet ilman laiskuutta, tulosi kasvavat ja ovat ylitsevirtaavat kuin lähde ja köyhyys lähtee sinusta.” Joten tehkää työtä kaiket ajat, sillä joutilaana oleminen on häpeäpilkku, jota ei voi parantaa. ”Jos joku teidän keskuudessanne ei työskentele, älkää antako hänen syödäkään.”, sillä Herra vihaa laiskureita, sillä laiskimus ei voi olla uskovaisten.” *Didaskalia Apostolorum*, 1903. XIII. Käännös englannista Topi Haarlaa.

<sup>34</sup> 2. Tess. 3:10

Jumalan yhteistyönä varhaisen kirkon näkemyksenä.<sup>35</sup> Varhainen seurakunta kuitenkin tarvitsi varoja voidakseen hoitaa muun muassa diakoniaa ja tätä varten diakonit keräsivät erilaisia lahjoituksia hyödyntääkseen niitä rahastoina. Kymmenyksien kerääminen kirkolle nähtiin tärkeäksi myös *Didaskalia Apostolorumissa*<sup>36</sup>, ja vaikka arkista työtä ja ahkeruutta korostettiin, tärkeimmäksi työkse koettiin Jumalan ylistäminen.<sup>37</sup>

Katakombeista on löytynyt kuvituksia hyvin monenlaisista luontaisista yhteiskunnan ammanteista, mutta kaikki ammatit eivät olleet kristityille sallittuja. Kiellettyjä olivat epäjumalanpalvontaan liittyvät tehtävät, ennustaminen ja unien tulkinta sekä liian moraalittomat ja väkivaltaiset ammatit, kuten sirkus. Pakanallista taidetta ei pitänyt myöskään edistää.<sup>38</sup> Kaiken kaikkiaan paavalilaisen positiivinen asenne työtä kohtaan eli varhaisessa kirkossa. Ahkeruuteen ja keskinäiseen rakkauteen rohkaistiin. Kaikki uskon perusteella hyväksytyt työt teki harjoittajistaan myös tasa-arvoista riippumatta kunkin ammatista.<sup>39</sup> Työ nähtiin moraalisen velvoitteen ja sosiaalisen paikkana ennemmin kuin rangaistuksena tai synnin seurauksena.<sup>40</sup>

## **1.2 Luostariliikkeen perintö keskiajalle**

Luostarilaitoksen varhaisina egyptiläisinä isinä on pidetty 300-luvulla eläneitä pyhää Antoniosta (tradition mukaan 250–356)<sup>41</sup> sekä hänen erakkoseuraajansa yhteisöiksi koonnutta pyhää Pakomiosta (n. 294–346). Ensimmäisinä askeetteina heitä ei kuitenkaan voida pitää, sillä Antonioksen elämäkertakin viittaa hänen saaneen vaikutteita aiemmilta askeeteilta.<sup>42</sup> Askeettisen elämäntavan esikuviksi he kuitenkin myöhemmin nousivat. He elivät anakoreettista elämää erämaassa maallisen varallisuuden hylänneinä, kunnes Pakomios alkoi opettaa, että munkkien tuli elää ja työskennellä yhdessä. Askeettien elämänrytmi koostui perustoimeentuloa tuovasta työstä, pyhien tekstien mietiskelystä sekä rukouksesta. Antonio Quacquarellin mukaan käsillä tehty työ antoi Antoniukselle hänen

---

<sup>35</sup> Quacquarelli 1991, 1191.

<sup>36</sup> *Didascalia Apostolorum*, 1903. IX, 51–52.

<sup>37</sup> *Didascalia Apostolorum*, 1903. XIII, 68.

<sup>38</sup> Quacquarelli 1991, 1203.

<sup>39</sup> Ammattien keskinäinen hierarkia alkoi kehittyä vasta 1200-luvulta lähtien. Quacquarelli Jacques Le Goffia siteeraten. Quacquarelli 1991, 1218.

<sup>40</sup> Quacquarelli 1991, 1204.

<sup>41</sup> Heikkilä 2004, 15.

<sup>42</sup> Heikkilä 2004, 16.

kaipaamansa itsenäisyyden ja samalla auttoi häntä avustamaan tarvitsevia.<sup>43</sup> Pakomioksen luotua luostarilaitokselle järjestyksen, *Vita Prima*, alkoi nopea kenobiittinen liikehdintä erakkomunkkien siirtyessä yhteisölliseen asumiseen luostareina, jotka jatkoivat samaa työn, mietiskelyn ja rukouksen rytmitystä.<sup>44</sup>

Asketismissa työ ei ollut itsetarkoitus, mutta hengellisen kasvun lisäksi sillä oli keskinäisen avun antamisen merkitys. Kaikessa luostareissa tehtävässä työssä oli varhaisista ajoista asti pyrkimyksenä Kristuksen seuraamisen ja Hänen kaltaisuuteensa suuntaan täydellistymisen ihanne, *imitatio Christi*. Asketistimilla ei siten pyritty eroon työnteosta, vaan maailmasta. Ihmisten ja Jumalan palveluksen ulottuvuus säilyi askeettisesta elämäntavasta huolimatta.<sup>45</sup>

Birgit van den Hovenin mukaan jo tässä vaiheessa luostariliikettä tärkein ulottuvuus ruumiillisella työllä oli sen asketistimismia tukeva ulottuvuus, jossa merkittävä rooli oli toimettomuuden vastaisella taistolla. Työnkuvina munkeilla oli muun muassa räätäli, metallityöläinen, kirvesmies, kamelinkuljettaja, villan puhdistaja, seppä, leipuri, kengäntekijä, puutarhuri ja kirjuri.<sup>46</sup> Työnkuvat kattoivat laajan kirjon elämää. Vaikka työtä tehtiin yhdessä, se tuli tehdä hiljaisuudessa, sillä työ oli myös meditaation väline.<sup>47</sup> Työ sisälsi ilmauksen nöyryydestä ja kuuliaisuudesta toisten veljien ja Jumalan edessä.<sup>48</sup> Viime kädessä työssä oli kysymys hengellisestä rakentumisesta.

Merkittävänä luostarilaitoksen isänä tunnetaan Kappadokiassa 300-luvulla elänyt Basileos (Suuri) Caesarealainen (n. 330–379). Egyptistä vaikutteita saaneena hän kirjoitti luostarisäännön, joka idän ortodoksisessa kirkossa on yhä pitkälti ennallaan ja se on ollut vahvana perustana myös läntisen kirkon luostarisääntöihin. Basileokselle käsin tehtävä työ oli henkisen kasvun keino. Siten kaikki työhön käytetty oli myöskin pyhää ja työkalut olivat Jumalan palvelemisen välineitä. Hurskaus ei ollut työnteon veruke. Työtä tarvittiin ruumiin kuritukseksi, hyväntekeväisyyttä varten ja jotta meidän kautta Jumala voi antaa asioita heikommille veljille. Tärkeintä Basileioksen mukaan työssä oli

---

<sup>43</sup> Quacquarelli 1991, 1194; myös van den Hoven 1996, 125. Van den Hoven korosti hyväntekeväisyyden merkitystä jo varhaisessa luostariliikkeessä todeten, että olisi hyvä tuottaa enemmän kuin tarvitsee voidakseen antaa toisille. Ja kun hyväntekeväisyys nähdään työnä, on se kuin Laupiaan samarialaisen kohdalla, jolloin hoidetaan sairasta omilla varoilla. Tarvittaessa tehdään työtä, jotta on varoja joilla auttaa. Van den Hoven 1996, 126.

<sup>44</sup> van den Hoven 1996, 127; Quacquarelli 1991, 1194.

<sup>45</sup> Quacquarelli 1991, 1195–1196. Teinonen 2014, 31. Heikkilä 2004, 12. Askeettisen elämän täydellisyysspyrkimyksissä pohjalla Matt. 19:21.

<sup>46</sup> van den Hoven 1996, 125–127.

<sup>47</sup> van den Hoven 1996, 127.

<sup>48</sup> van den Hoven 1996, 127. *Vita Primasta*, säännöstään.

hyväntekeväisyys, mutta työt eivät saaneet haitata rukouselämää tai siveellisyyttä.<sup>49</sup> Maatalous oli Basileuksen mukaan hyvä ala työnteolle. Munkkien elämässä elivät siten rinnan *vita activa*, joka kattoi kontemplatiivista aktiivisuutta työn muodossa sekä *vita contemplativa*, joka muodostui mietiskelystä ja rukouksesta.

Vuosisatojen varrella muun muassa läntiseen Eurooppaan Pakomioksen perintöä tuonut munkki Johannes Cassianus (k. n. 430) sekä Konstantinopolin arkkipiispa Johannes Krysostomos (347–407) edellyttivät luostareissa ruumiillista työnteoa, jotta voisi olla kunniallinen ihminen maailman ihmisten edessä. Työ nähtiin kumppanuutena Jumalan kanssa luomistyössä sekä yhteiskunnassa. Ilman sepän, puusepän ja maanviljelijän yhteistyötä ei tule viljaa.<sup>50</sup> Cassianus korosti, että apatia on sielun pahin sairaus ja työn välttely sen oire. Työ auttaa nöyryyden opettelussa, tottelevaisuuden saavuttamisessa ja toimeentulon hankkimisessa. Työ oli myös meditoinnin väline ja työtä tehtäessä oli hyvä resitoida Raamatun tekstejä. Kaiken kaikkiaan työ loi Cassianuksen mukaan munkille otolliset olosuhteet mielenrauhaan häivyttäessään haitallisia ajatuksia.<sup>51</sup>

Kirkkoisä Augustinus (354–430) joutui käsittelemään työnteon teologiaa 400-luvun vaihteessa Karthagon luostarissa syntyneiden erimielisyyksien vuoksi.<sup>52</sup> Työn teologiaan kohdistuvien raamatullisten perusteiden ääripäät sijaitsivat Matteuksen evankeliumin pyhän huolettomuuden sekä Paavalin opetuksen työtä tekemättömän syömättömyydestä välillä.<sup>53</sup> Augustinus asettuu tulkinnassaan työnteon arvostuksen puolelle niin, ettei Paavalin kehotusta voida ottaa vastaan vain allegorisesti. Työ oli Augustinukselle osa ihmisen elämää luomisesta alkaen ja myös moraalisen täydellistymisen väline.<sup>54</sup> Augustinus painotti työnteossa alamaisuutta johtajalle sekä työn rukouksen kaltaisuutta. Työtä tarvittiin, jotta ei oltu kenellekään vaivaksi ja se tuli tehdä hiljaisuudessa. Työtä tehtiin yhteisön hyväksi ja johtaja päätti, paljonko on kunkin osuus työnteosta. Joskus poikkeuksia raskaan työn suorittamisesta saivat myöhemmällä iällä luostariin tulleet varakkaat ihmiset, jotka eivät olleet oppineet raskaaseen työhön nuorina. Samoin saarnaajat,

---

<sup>49</sup> van den Hoven 1996, 139–140.

<sup>50</sup> Quacquarelli 1991, 1203.

<sup>51</sup> van den Hoven 1996, 147.

<sup>52</sup> Karthagon piispa Aurelius pyysi Augustinukselta teologista apua, sillä ryhmä hiippakunnan munkkeja oli kieltäytynyt työnteosta. Haaste oli eroavissa raamatuntulkinnissa. Van den Hoven 1996, 143.

<sup>53</sup> Matt. 6:26 sekä 2. Tess. 3:10.

<sup>54</sup> van den Hoven 1996, 143–144.



sakramenttien jakajat ja hallintoa organisoineet välttyivät raskaimmilta töiltä. Osin siis suvaittiin työtehtävien eriytyminen. Kuitenkin kaikkien tuli tehdä jotain työtä, sillä työskentelemättömyys oli uhka etenkin sielulle, mutta myös yhteisölle. Työskentelemättömyys itsessään johtaisi turhaan puheeseen. Kontemplatiivisessa elämässä työstä tuli väline ja myös itsessään ylistyslaulu Jumalalle. Työllä ei kuitenkaan tullut tavoitella varallisuutta, vaan päivittäinen toimeentulo.<sup>55</sup>

Etusija luostariasketismissä oli rukouksella eikä työ saanut häiritä rukousta. Sen takia työn lajilla oli merkitystä. Rytminen ja säännöllinen ruumiillinen työ sopi paremmin keskeytymättömään rukoukseen. Samalla työ auttoi välttämään tyhjäkäyntiä, laiskuutta ja apatiaa, mitkä olivat sielun suuria vihollisia. Koska työn ja rukouksen tuli kulkea rinnan ei ollut tarkoituksenmukaista, että työ kuluttaisi liiaksi fyysisiä ja henkisiä voimia.<sup>56</sup>

Olellaisena luostareissa tehtävänä käsityönä oli kirjojen kopioijan työt, jotka Hieronymuksen nimen alle laitettussa säännössä on nostettu muiden käsitöiden edelle.<sup>57</sup> Meditatiivisia työtehtäviä olivat muun muassa maton kutominen, köyden punominen, pellavan kutominen, korien taittelu, taikinan teko, verkon solmiminen sekä erinäiset ulkotyöt.<sup>58</sup> Naisten luostareissa painotukset olivat samankaltaisia, vaikkakin työt olivat osin erilaista koostuen muun muassa ompelusta ja muista naisille mielletyistä töistä.<sup>59</sup>

Kaikissa varhaisen luostariliikkeen sääntöjen ytimissä oli omasta tahdosta luopuminen sekä johdon alamaisuuteen ja kuuliaisuuteen alistuminen. Yhteisöstä pidettiin huolta, mutta muutoin tuotannollinen tuottaminen ei ollut olennaista, vaan työn hengellinen funktio. Työnteolla vältettiin toimeettomuutta ja köyhyyttä, mutta tärkeää oli myös palvella ja tehdä sellaista työtä, joka ei johdattanut taloudellisiin tai sosiaalisen toiminnan kiusauksiin. Hengelliset tehtävät eivät saaneet vaarantua minkäänlaisen työn edessä.<sup>60</sup>

On yleinen väite, että läntisen luostarilaitoksen munkkien suojelella asenteella käsityötä kohtaan on ollut perustava vaikutus läntisen Euroopan taloudelliseen,

---

<sup>55</sup> van den Hoven 1996, 145.

<sup>56</sup> Quacquarelli 1991, 1196.

<sup>57</sup> van den Hoven 1996, 137. Hieronymukselle työ ei ollut tärkeää tarpeiden vuoksi, vaan sielun pelastukseksi. ”Jos sinulle on erilaisia tehtäviä töissäsi, päivät eivät ole koskaan pitkiä, mutta lyhyitä, erityisesti ne päivät, jolloin työ ei tule valmiiksi saatetuksi. Jos seuraat näitä ohjenuoria, sinun oma hengellinen hyvinvointisi on taattu, niin kuin on kumppaniesikin.”

<sup>58</sup> van den Hoven 1996, 121, 126.

<sup>59</sup> van den Hoven 1996, 137.

<sup>60</sup> van den Hoven 1996, 150–151.

sosiaaliseen ja teknologiseen kehitykseen.<sup>61</sup> Työtä hyödynnettiin luostareissa askeettisena instrumenttina, mikä teki munkeista tehokkaita ja rationaalisia. He rationalisoivat myös maataloutta.<sup>62</sup> On mahdollista, että benediktiinien erimerkki on ollut niin vahva, että maatyöläisten ja käsityöläisten arvostus omaa työtään kohtaan kohosi keskiajalla.<sup>63</sup> Viime kädessä on kuitenkin mahdotonta sanoa, mikä oli luostariliikkeen osuus yleisessä kapitalismin suuntaan vieneessä rationalisoitumiskehityksessä.

Läntisen kirkon luostarilaitoksen perustajana pidetään apotti Benedictus Nursialaista (n. 480–n. 547). Hänen luostarisääntönsä on ollut esimerkkinä myöhemmille läntisille luostarisäännöille. Luonnollisesti Benedictuksen käsitys työnteon roolista luostarielämässä pohjasi myös aiempiin lähteisiin, joista merkittävin lienee ollut niin sanottu *Regula Magistri*, jonka kirjoittajasta ei ole tietoa. Kyseinen sääntö on luultavasti koottu 500-luvulla lähellä Roomaa ja se on kokonaisuudeltaan laaja. *Regula Magistri* -teoksessa työhön on kiinnitetty paljon huomiota, tarkemmin kuin missään aiemmassa säännössä Pachomiosta lukuun ottamatta. Olennaista siinä oli määräys sopivasta määrästä työtä: sekä fyysinen, että hengellinen työ sisällytettiin luostarin päiväohjelmaan. Käsityö tehtiin hiljaa ja valvonnan alla. Heikot ja sairaat tekivät töitä kuntonsa mukaan, samoin kuin henkisiltä kyvyiltään vajaat. Työ oli arvokasta kuitenkin kaikille, joten kukaan ei ollut siitä vapautettu. Työ ravitsi munkkien hengellistä elämää ja tuki luostaria, mutta luostarin varallisuuden kartuttaminen ei ollut työnteon päämäärä. Työn tuotosta voitiin myydä myös alihintaan varallisuuden kerryttämisen välttämiseksi.<sup>64</sup>

Benedictuksen rakentaessa sääntöään *Regula Magistrin* pohjalta ero aiempaan ei ollut suuri. Usein Benedictuksen kynään laitettua ”*ora et labora*”-lausetta ei säännöstä löydy, vaikkakin aavistus uutta työn konseptia mukana kyllä oli, sillä työ nostettiin tasavertaiseksi rukouksen rinnalle, eikä se enää alistunut täysin hengellisen tehtävän alle. Vastaavat perustelut toimetttömyyden välttämisestä

---

<sup>61</sup> van den Hoven 1996, 113.

<sup>62</sup> van den Hoven, 113. Lisäksi Simonen kuvaa benediktiiniläistä luostariliikettä todelliseksi siunaukseksi keskiajan maatalouden kehitykselle, ”Toimetttömyys on sielun vihollinen” oli hänen elämänohjeitaan ja tämän mukaisesti säädettiin sekä munkeille että nunnille ahkera työnteoko *ora et labora* -ohjeen mukaisesti (”tee työtä ja rukoile”). ”Risti ja aura” aseinaan munkit perustivat luostareita eri maihin, vieläpä jylyihin metsiinkin, pakanallisten germaaniheimojen keskuuteen ja niistä tuli nopeasti keitaita, joista käsin viljelys laajeni joka suuntaan ja uudet tavat tulivat tunnetuiksi.” Simonen 1948, 132–133.

<sup>63</sup> näin esittää van den Hovenin mukaan esimerkiksi Lynn White Jr. Van den Hoven 1996, 114.

<sup>64</sup> van den Hoven 1996, 154.

olivat yhä akuutteja ja säännön kappaleessa 48 asia kuvataan niin, että ”[p]aholainen löytää käyttöä toimettomille käsille”. Tämän takia munkkien oli löydettävä aktiivista käyttöä käsilleen rukouselämän ja *lectio divinan* ohessa.<sup>65</sup>

Päivittäiseksi työmääräksi määriteltiin viidestä kahdeksaan tuntia vuodenajasta riippuen. Sunnuntait olivat vapaita töistä. Työ oli kaikkea luostarin pyörittämiseen ja vieraiden vastaanottamiseen liittyvää, käsityöläisammatteja ja maataloutta sekä myös intellektuaalisempia töitä, kuten kirjastonhoitoa.<sup>66</sup>

Benedictuksen luomaa työn etiikkaa on usein väitetty olennaiseksi tekijäksi varhaiskapitalismin synnyssä. Vaikka sillä oma panoksensa siihen olisikin, on *Regula Magistrin* ajatus tuotteiden myynnistä alle tuotantokustannusten kapitalismin periaatteiden vastaista. Munkki ei saanut myöskään kehittyä työssään liian hyväksi, jottei hänestä olisi tullut ylpeä osaamisestaan. Tämän ollessa vaarana munkit tarvittaessa siirrettiin toisiin tehtäviin, jotta nöyrä asenne palaisi. Sielua turvataksaan työnteon tuli tapahtua vältellen kontaktia muihin ihmisiin; asia, joka mendikanttiveljeskuntien myötä muuttui. Työ ja nöyryys sekä työ ja kuuliaisuus kulkivat rinnan. Määrällisesti työn tuli pysyä kohtuudessa ja erityisen suuresta työmäärästä korvattiin tarvittaessa ylimääräisellä ruoalla ja juomalla. Muutosta aiempaan nähtiin myös siinä, että työ loi enemmän raamit hartaudentarjoitukselle kuin hartaudentarjoitus työlle.<sup>67</sup>

Konteksti, jossa ruumiillista työtä tehtiin, oli uskonnollinen ja työn itsensä tarkoitus oli hengellinen. Palkkiota työstä ei odotettu tässä ajassa, vaan iankaikkisuudessa. Munkit tähtäsivät elämässään täydellisyyteen, mutta olennaista ei ollut onnistuminen työtehtävien suorittamisessa, vaan työn hengellisessä aspektissa. Kun työ kuitenkin edesauttoi hengellistä täydellisyyttä, oli asenne työtä kohtaan positiivinen. Työ oli hyvä väline, vaikkei se itse päämäärä ollutkaan. Rukous oli päämäärä ja työ tuki sitä.<sup>68</sup>

### **1.3 Feodaaliyhteiskunnan murtuminen**

Feodalismien alkuna pidetään poliittisten ja sotilaallisten suhteiden järjestelmää, joka syntyi frankkien kuninkaiden rakentamana Rooman imperiumin rippeille. Sitä tarvittiin ylläpitämään ratsujoukkoja puolustusjärjestelmänä tilanteessa, jossa kuninkaalla ei tehokkaan verotusjärjestelmän puuttuessa ollut varaa ylläpitää

---

<sup>65</sup> van den Hoven 1996, 155.

<sup>66</sup> van den Hoven 1996, 155.

<sup>67</sup> van den Hoven 1996, 156–157.

<sup>68</sup> van den Hoven 1996, 157–158.

joukkoja suorassa alaisuudessaan. Yhteiskunta oli palannut rahataloudesta luontaistalouteen Rooman valtakunnan luhistumisen myötä. Sotapalvelusta vastaan sotilaille annettiin oikeuksia kerätä kuninkaalle kuuluvaa veroa heille uskotuilta suurtiloilta, joista monet olivat kirkolta takavarikoituja. Vastaavasti kyseisten ritarien tehtävänä oli järjestyksen ylläpito vastaavilla tiloilla. Omistusolot olivat moniportaisia ja hierarkkisia, joissa isompien alueiden hallitsija pystyi luovuttamaan hallintaoikeutta eteenpäin vasalleilleen uskollisuudenvaalaa vastaan.<sup>69</sup> Omistusoikeudesta puhuminen muutoinkin oli kyseenalaista, sillä enemmän kyse oli eriasteisesta vallasta tiettyyn esineeseen, yleensä maa-alueeseen.<sup>70</sup>

Feodaaliselle sääty-yhteiskunnalle tyypillistä oli vakaus ja hitaat muutokset. Yhteiskunnasta puuttui dynaamisuus, sillä sosiaalinen liikkuvuus oli vähäistä. Yhteiskunnalliseen asemaan ja usein myös ammatteihin synnyttiin eikä henkilökohtaisilla lahjoilla ollut paljoa merkitystä. Tuotanto ja kuluttaminen tapahtuivat pääpiirteissään lähipiirissä eikä kaupankäynti pelannut merkittävää roolia. Vaihdantatalous oli vallitseva normi.

Varhaisella keskiajalla yhteiskunnallista järjestystä kuvattiin kolmen luokan avulla: rukoilijat (*oratores*), soturit (*bellatores*) ja työtätekevät (*laboratores*). Jaon mukaan puhuttiin vastaavasti kolmenlaisesta tekemisestä: rukoilusta, taistelusta ja maanviljelystyöistä (*agricolari-laborare*). Viimeisin ryhmä oli suurin ja kattoi monipuolisesti eri ammatteja. Tilanne alkoi muuttua kaupunkien vahvistumisen myötä ja kaupankäynnin lisääntyä. Työläisten joukko laajeni ja se diversifikoitui erilaisiin erikoistuviiin ammatteihin. Kauppiaiden sekä eri alojen käsityöläisten määrä luokan sisällä kasvoi merkittävästi.<sup>71</sup>

Italiassa kaupunkiperinne oli säilynyt katkeamattomana keskiajan ylitse feodaalijärjestelmästä huolimatta. Sijaintinsa vuoksi Italia oli Välimeren kaupankäynnissä olennainen solmukohta Manner-Euroopan ja Bysantin välissä. Sydänkeskiajalla 1200-luvun alussa Välimeren ylitse tapahtuvan kaupankäynnin nosteessa italialaiset rannikkokaupungit saivat kaupankäynnistä merkittäviä tuloja. Kaupungit tulivat houkuttelevammiksi ja kaupunkien kasvaessa myös maaseudun tuotteille tuli kasvavaa kysyntää. Tuottavuuden kasvu lisääntyvän

---

<sup>69</sup> Cameron 1995, 58–59.

<sup>70</sup> Mäkinen 2001, 188.

<sup>71</sup> van den Hoven 1996, 205. Keskiajan taloudesta ja sen kehityksestä ks. myös Virpi Mäkinen, ”Keskiajan talousajattelu”, *Talous- ja yhteiskuntateoria. Osa 1: Vanhan maailman talous ja suuri murros*, toim. Risto Heiskala ja Alekski Virtanen, Helsinki: Gaudeamus 2011, 113–137.

väestön ja osin myös kehittyvän teknologian myötä johti kahdenlaisiin kaupunkiin. Toisaalta oli niin sanottuja tuottajakaupunkeja, joissa tuotettiin enemmän kuin tarvittiin ja kaupankäynnistä tuli merkittävä rikastumisen kanava. Toisaalta oli niin sanottuja kuluttajakaupunkeja, joiden tulot ja omaisuus liittyivät enemmän maahan ja sen mahdolliseen vuokratuottoon. Jälkimmäiset kaupungit edustivat yhä vallassa ollutta feodaalijärjestelmää, kun taas ensin mainitut olivat jo pyristelemässä pois feodaalijärjestelmästä varhaiskapitalismiin.<sup>72</sup>

Rahan merkitys kasvoi ja markkinavoimat alkoivat murentaa feodaalijärjestelmää. Omavaraistalouden sijaan rahatalous alkoi vallata tilaa ja talonpoikien päivätoita muutettiin rahalla korvattaviksi. Suurtiloja alettiin kasvavassa määrin pilkkoa pienemmiksi vuokratiloiksi ja vuokraaminen kaupallista viljelyä silmällä pitäen yleisty. Osa maanviljelijöistä hoiti tilojaan kuin mitä tahansa yritystä voittojaan maksimoiden.<sup>73</sup> Kauppa alkoi kerryttää omaisuuksia niin vanhalle aatelille kuin taitaville nousukkaille. Rahamarkkinat kehittyivät myös pankkitoiminnan kautta. Taloudessa ja teologiassakin kysymyksiksi nousivat koronkiskonta sekä hyödykkeiden oikeudenmukaiset hinnat.<sup>74</sup>

Ennen rahataloutta oli vaikea olla erityisen rikas, mutta vastaavasti ei ollut helppoa päätyä köyhäksi. Keskiajan tutkija D. R. Lesnick kuvaa karkeana jakolinjana vuotta 1350, jota ennen köyhyys ei ollut seurausta talouden rakenteista, vaan tietoinen valinta tai hyvin henkilökohtaista epäonnea. Yhteisö piti mahdollisuuksiensa mukaan huolen toinen toisistaan eikä perusturvan osalta vallinnut suurempaa puutosta, ellei sattunut katovuotta ja sen myötä nälänhätää tai mustan surman kaltaista laajaa epidemiaa. Köyhiä olivat määritelmällisesti ne, jotka saivat kerjätä, ja silloin viitattiin useimmiten kanonisen oikeuden luomaan käsitteeseen *miserabiles personae*, johon kuuluivat lesket, orvot, fyysisesti ja mieleltään sairaat sekä alaikäiset lapset.<sup>75</sup> Rahatalous toi tähän muutoksen ja Assisissa muutos oli meneillään jo 1200-luvun alussa.<sup>76</sup>

Vaurastuessaan kaupungit halusivat hankkiutua feodaalijärjestelmän ulkopuolelle. Liikemiehet, kauppiat ja aateliset alkoivat järjestäytyä ja

---

<sup>72</sup> van den Hoven 1996, 6–8.

<sup>73</sup> Cameron 1995, 75. Simonen 1948, 134.

<sup>74</sup> Epstein 1996, 102–103.

<sup>75</sup> Klassikotutkimus ja edelleen käyttökelpoinen opus köyhyydestä keskiajalla on Michel Mollat, *Poor in the Middle Ages: An Essay in Social History*, trans. Arthur Goldhammer, New Haven 1986.

<sup>76</sup> van den Hoven 1996, 230.

muodostaa kaupungeille feodaalijärjestelmistä vapaata hallintoa. Kaupungit toimivat kuin valtiot ja osin ne olivat valmiita puolustautumaan aseinkin ja naapurikaupunkivaltioiden väliset sodat olivat yleisiä. Milano hankki vapauskirjansa asein jo vuonna 1035. Tiberjoen pohjoispuolinen Italia, johon Assisikin kuului, oli itsenäisten ja maaseudullekin valtaansa ulottaneiden kaupunkivaltioiden territoriota.<sup>77</sup> Tiukka raja työläisten, käsityöläisten ja kauppiaiden välillä alkoi murentua pian rahatalouteen siirryttäessä, jolloin moni maatyöläinenkin ansaitsi osan tuloistaan käsityöläisenä.<sup>78</sup> Kaupunkien kasvaessa ja rahatalouden vahvistuessa maan arvo kaupunkien lähellä kasvoi paljon inflaatiota nopeammin. Maasta tuli sijoituskohde.<sup>79</sup> Kaupankäynnin tapahtuessa useiden kaupunkivaltioiden sisällä ja kesken käytössä oli valuuttoja, joista osa oli toistaan arvostetumpia. Assisin torikaupassa oli käytössä Luccan kolikoita ja kunnan kaupankäynnissä arvostetumpaa Pavian valuuttaa.<sup>80</sup>

Assisissa, kuten muun muassa Bolognassa, Vercellissä ja Firenzessä määrättiin *manumissio*, maaorjien täydellinen vapauttaminen.<sup>81</sup> Tavoitteena oli tukahduttaa maaorjiin kohdistunut ylivalta ja saada entiset maaorjat veroa maksaviksi yhteisön jäseniksi siten, että valta määrätä heitä eri palvelutehtäviin oli kaupungilla, ei entisillä isännillä.<sup>82</sup> Perimmäinen tarkoitus ei siis välttämättä ollut altruistinen vapauden ihanne, vaan korvata feodaalinen maaherruus kaupunkien herruudella.

Assisissa edellisten kappaleiden mukaiset feodaalijärjestelmästä luopumispäätökset tehtiin vuoden 1210 yhteiskuntasopimuksella. Ajankohta osuu yhteen fransiskaaniveljeskunnan varhaisten vaiheiden kanssa. Assisin yhteiskuntasopimus hyödytti eniten ylimystöä, kauppiaita sekä käsityöläisammattajeja harjoittaneita. Talonpoikaisluokka ei ollut vahvan valuutan äärellä eikä vaikutusvaltainen taloudesta päätettävissä pöydissä. Raha oli myös edellytys feodaalivelvoitteista irti pääsemiseksi, mikä pääomattomilla tarkoitti käytännössä koronkiskurien riiston kohteeksi joutumista. Kaikelle tuli hinta ja paikka yhteisössä tuli lunastaa rahalla. Murrosvaiheessa osa kansasta rikastui, osalla kohdalle tuli köyhyys.<sup>83</sup>

---

<sup>77</sup> Cameron 1995, 76.

<sup>78</sup> Habakkuk & Postan 1966, 350.

<sup>79</sup> Habakkuk & Postan 1966, 353.

<sup>80</sup> Annala 2014, 12.

<sup>81</sup> Habakkuk & Postan 1966, 403.

<sup>82</sup> Habakkuk & Postan 1966, 404.

<sup>83</sup> Annala 2014, 12–13.

Keskiajan Italiassa ei ollut vastaavaa talouden konseptia kuin me nykyaikana talouden ymmärrämme, eikä siitä johtuen myöskään vastaavaa työ ja työläinen - konseptia.<sup>84</sup> Käsityöammattien lisääntyneeseen arvostukseen ja rahatalouden kasvaneeseen rooliin nivoutuu niin sanottu varhaiskapitalismi. Kapitalismista meidän ymmärtämässä mittakaavassa ja tavalla ei kannata keskiajan talouden puitteissa puhua, mutta tuotannon kasvun, kaupankäynnin laajenemisen ja rahatalouden sivuuttaessa vaihdantatalouden mahdollistui kapitalistisen mentaliteetin nousu. Vaikka tietoisena kapitalistinen omaisuuden kerryttämisen ote olisikin puuttunut, moni eliitistä lienee rikastunut kaupankäynnistä.<sup>85</sup>

Suhteessa antiikin maailmaan, suhde työhön oli muuttunut. Monet keskiajan tutkijat kuvaavat asenteen työtä kohtaan kääntyneen antiikin negatiivisesta asenteesta positiiviseksi ja mitä myöhemmäksi keskiajalla mennään, käsityön ja käsityöläisammattien arvostus kasvaa entisestään.<sup>86</sup> Benediktiiniläiselle luostarisäännölle useat keskiajan tutkijat antavat mahdollisesti liiankin suuren merkityksen varhaiskapitalismin synnyssä. Luostarien systemaattinen työnteko ja työntöön näkeminen hyveellisenä oli kuitenkin omalta osaltaan kulttuuria muokkaava tekijä.<sup>87</sup> Vaikka luostareissa työnteko nähtiinkin ensisijassa rukouselämää tukevana elementtinä, oli sillä itse luostariyhteisöä sekä sen lähipiiriä elähdyttävä vaikutus.

#### **1.4 Kirkko muutoksessa**

Yhteiskunnalliselta rooliltaan keskiajan katolinen kirkko oli suurmaanomistaja ja palvelujen tuottaja ensimmäisen vuosituhannen vaihteessa. Kirkolle oli lahjoitettu maaomaisuutta levottomina aikoina siten, että lahjoittaja sai saman maan itselleen vuokralle, ikään kuin iankaikkisten lahjojen toiveessa.<sup>88</sup> Paikoin kirkon maaomistus laajeni kattamaan jopa kolmanneksen kaikesta maasta ja yksittäisellä

---

<sup>84</sup> vertailun vuoksi voisi todeta, että termi 'yritys' syntyi vasta 1700-luvulla. Laskentatoimi kahdenkertaisine kirjanpitoineen ynnä muineen alkoi kehittyä vahvasti vasta 1340-luvulta alkaen.

<sup>85</sup> van den Hoven 1996, 7-9. Kapitalistisen mentaliteetin noususta ja sen ajankohdasta esittelee van den Hoven historiantutkijoiden keskenään kilpailevia kantoja.

<sup>86</sup> van den Hoven 1996, 1. Tutkijoiden kesken on eriäviä mielipiteitä, että missä vaiheessa keskiaikaa tämä muutos tapahtui. Van den Hoven toteaa Lynn White Jr.:n sijoittavan muutoksen varhaiseen keskiaikaan, kun taas Jacques Le Goff ja Aaron Gurevich sijoittavat muutoksen 1100- tai 1200-luvuille.

<sup>87</sup> van den hoven 1996, 5. Lisäksi voidaan todeta, että tutkimuksessa yleinen väite on, että munkit vaikuttivat kapitalismin nousuun korkean työetiikkansa vuoksi.

<sup>88</sup> Samansuuntaista maaomistuksen keskittymistä oli tapahtunut jo Rooman valtakunnan viimeisinä aikoina, kun verotus ajoi pientilalliset huonoon asemaan, minkä johdosta monet liittivät tilansa verovapaan suurtilan (latifundium) yhteyteen. Valtion verotulot vähenivät täten edelleen ja suurtilat ottivat entistä enemmän kaupunkien tehtäviä laajentaen omaa tuotantoaan.

luostarilla pystyi olemaan jopa tuhansia alustalaistiloja hallinnoitavanaan.<sup>89</sup> Luostarien ohessa kirkko saattoi muutonkin kontribuoida uuden taloudellisen mentaliteetin kehittymistä kaupunkien herättyä, mutta vähintään kirkko edesauttoi kaupankäynnille otollisen rauhan ajan säilymistä.<sup>90</sup> Myös yksilön omistusoikeuksien arvostaminen oli tunnustettu kristillinen hyve.<sup>91</sup> Historiankirjoituksesta löytyy havaintoja työvälineiden siunaamisesta, mikä välillisesti antaa kuvaa työnteolle suodusta arvostuksesta.<sup>92</sup>

Ensimmäisen vuosituhannen vaihteen aikaan katolinen kirkko eli hengellisesti osin lepotilassa. Erityisesti syrjäseuduilla papiston latinan sivistys kattoi usein vain minimimäärän latinan kieltä voidakseen toimittaa kirkolliset rituaalit. Monet papit olivat naimisissa ja erityisesti papisto, piispoista puhumattakaan oli sidoksissa feodaalijärjestelmän rattaisiin. Piispoilla toki oli hengellisiäkin tehtäviä, mutta merkittäviltä osilta he olivat hiippakunnan kiinteistöjen ja omaisuuden kaitsijoita, eivätkä siten juurikaan eronneet maallisista vallanpitäjistä. Seurakunnan tasolla vaikutukset olivat vielä suuremmat. Kirkkoja omistavat tahot käytännössä tekivät tulosta ihmisten kymmenyksistä kontrolloiden papiston palveluksia. Kirkon yhteisöluonne oli heikoissa kantimissa. Kirkon tehtävänä oli suurelta osin vain olla osa talouden sekä palvelujen rattaista ja papiston tehtävänä oli tarvittavien rituaalien suorittaminen.

Varhaisen kirkon ideaalit eivät kuitenkaan olleet täysin unohtuneet, vaan virtauksia ”apostolisen kirkon” elvyttämiseksi eli pinnan alla. 1000-luvun ensimmäisellä vuosisadalla uudistusvirtaukset vähitellen saivat lisää painoarvoa Rooman kirkossa ja sulautuivat vahvaksi ideologiseksi liikkeeksi, joka sittemmin tunnetaan gregoriaanisen reformin nimellä.<sup>93</sup> Syvä tavoite tällä liikehdinnällä oli katkaista kaikki turhat siteet maallisiin vallanpitäjiin ja saattaa papisto kirkon piirissä johtavaan asemaan. Yksi merkittävä osatavoite oli erottaa papisto muusta yhteiskunnasta, mieluusti elämään säännön alla yhteisöissä ja yhteisomistuksessa. Vähintään tavoitteena oli poistaa ne papiston siteet maailmaan, jotka avioliitto ja

---

<sup>89</sup> Simonen 1948, 132. Muutosta havaitaan 1000–1100-luvuilla, jolloin kirkon maaomaisuutta on todettu selvästi vähentyvän maan siirtyessä enenevässä määrin maallisille hallitsijoille sekä aatelille.

<sup>90</sup> Jacques Le Goff on esittänyt teoriaa, jossa kirkko kontribuoi taloudellisen mentaliteetin kehittymistä reaktiona muutoksiin taloudellisessa ja sosiaalisessa kontekstissa ja monet tutkijat ovat teoriaa tukeneet. Van den Hoven 1996, 12.

<sup>91</sup> van den Hoven 1996, 15.

<sup>92</sup> Vallin 1991, 1215.

<sup>93</sup> paavi Gregorius VII:n (paavina 1073–1085) mukaan. Reformi yhdisti kirkkoa ja vahvisti paavin valtaa sen johdossa.



rahan saaminen pyhistä toimituksista toivat. Avioliitto ja talouden siteet nähtiin käytänteinä, jotka tekivät papeista rituaalisesti epäpuhtaita. Ne eivät sinänsä olleet esteitä pastoraalisille palveluille, mutta loivat heidän työnsä ylle korruption häpäisevän tuulahduksen.

Nämä eivät jääneet kuitenkaan ainoiksi tarpeiksi. 1100-luvulla herättiin monimutkaistuvan ja urbanisoituvan yhteiskunnan tarpeisiin, jossa kauppiaitten, käsityöläisten ja eri alojen ammattilaisten joukot kasvoivat. Kaupungeissa papistoa kohtaan kohdistui suurempia odotuksia kuin perinteisen talonpoikaisväestön taholta. Samoin harhaoppien riski kasvoi, jolloin nähtiin tarpeelliseksi entistä parempi kristinuskon ja etiikan opetus vakaan uskon perustaksi. Nähtiin tarve yhdenmukaistaa entistä enemmän seurakuntien elämää ja samalla nostaa piispan roolia hiippakunnan johdossa.

1100-luvun lopulla erityisesti Pariisin koulukunnan teologit ja uudistusmieliset papit tiedostivat, että kristittynä eläminen ei koskettanut vain rajattua etuoikeutetuiksi vihittyä vähemmistöä, vaan kaikkia kirkon maallikoita. He alkoivat vaatia uudistunutta pastoraalisen ohjauksen strategiaa, jossa jokaisen katolisen henkilökohtaista vastuuta hengellisen elämän todeksi elämisestä haluttiin korostaa. Enää ei riittänyt passiivinen rituaalien sivusta seuraaminen, vaan jokaiselta vaadittiin vilpittömää henkilökohtaista katumusta ja kääntymystä. Tätä alettiin kutsua pastoraaliseksi vallankumoukseksi. Uusi linja edellytti opillisen saarnaamisen lisäämistä, jotta kristittyjä voitiin ohjata ja opastaa kristilliseen uskoon sekä ripin sakramenttiin osana hengellistä ohjausta ja opetusta. Uskonelämän henkilökohtaistumisen kautta subjektiivisuus nousi objektiivisuuden sijaan ja sisäistäminen koettiin tärkeäksi. Saarnan kohderyhmässä katse kääntyi kasvottomasta yleisöstä entistä enemmän yksilöön.

Nämä uudet näkymät tulivat viralliseksi käytännöksi katolisessa kirkossa paavi Innocentius III:n (paavina 1198–1216) aikana neljännen lateraalikonsiilin päätösten myötä 1215. Käytännössä dekreetit auttoivat taistelussa korruptiota vastaan sekä edellyttivät piispoilta otollisten pappien nimittämistä tehtäviin, sanan julistamiseen ja esimerkeiksi seurakuntalaisille. Henkilökohtaisen uskonelämän edistämiseksi jokaisen aikuisen tuli jatkossa vuosittain tunnustaa syntinsä papille, jonka tehtävänä oli kuulostella seurakuntalaisensa tilaa ja auttaa parhaan kykynsä mukaan. Lateraanikonsiili totesi säännöllisen saarnaamisen olevan kristityn sielulle yhtä tärkeää kuin ruoka hänen ruumiilleen ja saarnaa alettiin tietoisesti

kehittää Raamatun tekstin yksinkertaisesta tulkinnasta elävämmäksi opetuksiksi.<sup>94</sup> Jotta uudistusohjelman oli mahdollista onnistua, organisoitiin myös papistolle koulutusta. Uusia sääntökuntia sen sijaan ei tullut perustaa, minkä takia niin dominikaanit kuin fransiskaanit saivat augustinolaissäännön noudatettavakseen.<sup>95</sup> Kun vielä 1100-luvulla oppinut saarna oli läntisessä kirkossa ollut harvinaisuus, oli se jo 1200-luvun lopulla uusi normi.

1200-luvun alun liikkeistä dominikaanit syntyivät suoraan vastaamaan tähän opetustehtävän tarpeeseen, joka kirkolla oli. Dominic Montin mukaan fransiskaanit sen sijaan syntyivät toisista päämääristä. Pääosin maallikkoliikkeenä fransiskaanit halusivat erottautua evankeliumin arvojen mukaan eläväksi yhteisöksi pois ympäröivän maailman rikkauden tavoittelusta. Fransiskaanit kutsuivat ihmisiä sydämen muutokseen omalla julistuksellaan ja esimerkillään, vailla omaisuutta ja valtaa.<sup>96</sup> 1200-luvun puoliväliin mennessä fransiskaanitkin kantoivat jo vahvasti kirkon siltä toivomaa opetustehtävää. Muutoin mendikantiveljeskuntien keskeisimmät ideaalit rakentuivat Kristuksen seuraamisen (*imitatio Christi*), apostolisen elämäntavan (*vita apostolica*), yksinkertaisen elämäntavan (*paupertas vita*) ja toiminnallisen hengellisyyden (*vita activa*) ympärille.<sup>97</sup>

Maallikoiden keskuudessa sydänkeskijälle ominainen piirre olivat katumushurskausliikkeet. Niitä esiintyi monin paikoin ja vaihtelevasti järjestäytyneitä. Tyypillistä niille oli, että ne koostuivat uskonsa vakavasti ottavista kristityistä, jotka halusivat elää uskoaan todeksi myös arjessa.<sup>98</sup> Diakoninen palvelu oli liikkeille ominaista ja he löysivät myös fransiskaanisesta liikkeestä itselleen läheisen kumppanin. Fransiskaaneille toimiminen yhdessä maallikoiden kanssa oli luontevaa ja liikkeen rinnalla toimineesta katumushurskausliikehdinnästä käytetään tässä työssä termiä penitenssiliike ja yksittäisestä liikkeen kristitystä termiä penitenti.

### **1.5 Työn käsite 1200-luvulla**

Työ oli keskiaikaisessa feodaaliyhteiskunnassa toimeentulon välttämätön lähde. Se oli organisoitu hierarkkisesti ja usein ammatit olivat periytyviä. Perinteinen

---

<sup>94</sup> Hanska 2001, 346–349

<sup>95</sup> Mäkinen 2003, 113–114.

<sup>96</sup> Monti 1994, 11–12.

<sup>97</sup> Lehmijoki-Gardner 2004, 204.

<sup>98</sup> Teinonen 2014, 25.

kolmijako hengelliseen luokkaan, sotivaan aateliin ja työtä tekevään luokkaan oli yleistyksenä suuntaa antava.

Käsitteiden määrittelyn kentillä työ integroitiin ensimmäistä kertaa osaksi tieteiden kokonaiskäsitystä Hugo Pyhä-Viktorilaisen (k. 1141) mallissa. Hän loi 1120-luvulla modernin tiedon kokonaisluokittelun *Didascalía*-teoksessaan. Ylipäättänsä keskiajan filosofia käsitteenluonteineen ja luokitteluneen oli teologioiden tekemää. Jumala-tietoisuuden ulottuvuus oli siten läsnä inhimillisen ymmärryksen luokitteluissa. Pohjana olivat antiikin käsitykset tärkeimmistä oppialoista, joita olivat vapaat taiteet, *artes liberales*. Ne kattoivat oppialat kielitieteistä matemaattisiin aloihin ja musiikkiin. Käytännöllisiin ammatteihin ja työhön liittyvät oppialat (*artes minores* ja *artes mechanicae*) olivat antiikin filosofien ja siten eliitin opintojen kannalta vähäarvoisia ja hierarkkisessa järjestelmässä arvostettuina alempiarvoisiksi.<sup>99</sup>

Hugo Pyhä-Viktorilainen oli ensimmäisiä ajattelijoita, joka sijoitti mekaaniset taidot tiedon luokittelun kokonaiskuvaan, ja tätä muutosta monet pitävät merkittävänä. Filosofian neljä pääluokkaa hänen mukaansa olivat teoreettinen, käytännöllinen ja mekaaninen filosofia sekä logiikka. Näistä kaksi ensimmäistä edustivat ihmisen sielulle olennaisia ymmärrystä ja hyvettä, mekaaninen taas langenneen maallisen elämän vaikeuksien lievittämistä. Hierarkiaero taivaallisten ja maallisten asioiden välillä oli yhä merkittävä, mutta kummankin osa-alueen nosto yhteiseen ymmärryksen luokitteluun oli uutta luovaa.<sup>100</sup> Vaikka mekaaninen alue ei ylettänytkään filosofian kanssa samalla tasolle, oli sekin tieteellistä viisautta, jota vain hankittiin työkaluilla.

Mekaaninen osa-alue kattaa laajan määrän ammatteja, joista Hugo erikseen mainitsee maalaamisen, kutomisen, veistämisen, kuvanveiston sekä muovaamisen.<sup>101</sup> Antiikin *artes liberales*in alajakoa *quadriviumiin* ja *triviumiin* analogisesti soveltaen Hugo jakaa mekaaniset taidot seitsemään luokkaan, jotka ovat kankaanteko, aseistus, kaupankäynti, maatalous, metsästys, lääkitseminen sekä teatteritaide. Toisin kuin vapaat taiteet, mekaaniset taiteet lainasivat muotonsa luonnosta ja olivat siihen sidottuja.<sup>102</sup> Hugo kuulostaa olleen edellä

---

<sup>99</sup> van den Hoven 1996, 159–161.

<sup>100</sup> van den Hoven 1996, 164.

<sup>101</sup> van den Hoven 1996, 168.

<sup>102</sup> van den Hoven 1996, 169.

aikaansa tiedostaessaan, kuinka kaupankäynti tuo kielet, kansat ja rodut sekä yksityisen omaisuuden yhteen ja edistää kaikkien keskuudessa rauhaa.<sup>103</sup>

Käytännön tasolla tarkasteltuna mahdollisuudet työhön ja ammattien monipuolistumiseen kasvoivat feodaalirakenteen alkaessa murtua. Käsityöläisammattien arvostus kasvoi rahatalouden ja kaupankäynnin vanavedessä. Suhde työhön muuttui vuosisatojen aikana. Maaorjuudesta ja periytyvistä ammateista oli päädytty 1200-luvun alun Assisissakin rahatalouden myötä käsityöläisyyden sekä kaupankäynnin kasvavaan kukoistukseen, rahasta osattomien köyhien luokan samalla synnyttyä. Rahatalous poisti työstä hierarkkisuutta tuoden työsuoritteiden yhteismitallisiksi.<sup>104</sup> Kaupunki ja yhteiskunta olivat kovassa liikkeessä. Talouden kasvun tuomien mahdollisuuksien enenevässä lisääntymisessä kaupunki kasvoi ja imi varhaiskapitalistisessa huumassa työvoimaa maaseudulta. Kaikki muutokset eivät olleet suotuisia ja inhimillinen ahneus kukoisti. Tällaisessa yhteiskunnallisessa tilanteessa oli kasvupotentiaalia uudelle hengelliselle liikkeelle, jonka itseymmärrys nousi vastaliikkeenä olemisesta kasvaville trendeille.

---

<sup>103</sup> van den Hoven 1996, 170.

<sup>104</sup> Mäki 2012, 71.

## 2. Franciscus ja työ

### 2.1 Latinan termit ja työ

Suoraan työstä ei Franciscuksen teksteissä paljoa puhuta. Tämän työn kannalta kiinnostavia ovat nimenomaa työntekoa käsittelevät termit, jotka valottavat sitä näkemystä, joka Franciscuksella ja varhaisilla veljillä oli työtä kohtaan.

Sanavarasto tutkittavissa dokumenteissa ei ole järin laaja. Tässä esitellään lähdeaineistossa esiintyvät työtä koskevat latinan sanat. Tekstien tarkempi analyysi löytyy seuraavista alaluvuista, jossa niitä arvioidaan osana laajempaa kontekstia.

*Regula non Bullata* käsittelee *Regula Bullataan* ja *Testamentumiin* verrattuna työtä monisanallisimmin ja käyttää muita monipuolisemmin myös latinan eri verbejä. Se lähtee liikkeelle tuoden yhteen *servire* (palvella) ja *laborare* (tehdä työtä) verbit. Myöhemmin tekstissä käytetään substantiivina *opera* (toimi/palvelu/työ) kun puhutaan hyvien töiden tai toimien tekemisestä. Tälle termille on toisissa käsikirjoituksissa löydetty korvaavaksi sanaksi *ars* (käytännöllinen taito). Joutilaisuuden välttelyn yhteydessä puhutaan yleisesti verbillä *facere* (tehdä jotakin). Lisäksi puhutaan almujen keräämisestä tarpeen mukaan, mutta sen termistön tarkempi tutkiminen ei avaisi työn luonteen yksityiskohtia enempää. Käsillä tehtävästä työstä puhutaan termein *eandem artem exerceant*.

*RB* ei tuo verbien kirjoon lisäystä ollessaan samalla merkittävästi *RnB:a* lyhyempi. *RB* käyttää työnteosta verbiä *laborare*, joka itsessään viittaa käsillä tehtävään työhön, mutta tarkentavia määreitä työnteon käsillä tehtävästä muodosta ei säännössä ole. Veljistä puhutaan termillä *servos Dei*, jolla voidaan tarkoittaa Jumalan palvelijaa tai Jumalan orjaa.

*Testamentissa* työstä puhutaan ainoastaan *laborare*-verbillä ja lisätarkennus käsillä tehtävään työhön tehdään erillisillä sanoilla. Se, että Franciscus käyttää elämänsä loppumetreillä *Testamentissa* termiä *laborare* antaa osviittaa siitä, että kyseinen termi konnotaatioineen vastaa hänen näkemystään fransiskaanisesta työstä. Palveluun ja muihin työn tavoitteisiin viitataan muissa kohdissa *Testamenttia* ja työn käsillä tehtävää luonnetta korotetaan heti ensimmäisessä lauseessa työstä puhuttaessa.

*Laborare* sisältää kattavan otoksen merkityksiä työntekoon ja valmistamiseen liittyen. Leimallista niille ovat fyysisten ponnistelujen, uurastuksen ja raatamisen

ulottuvuudet, sillä termiä on perinteisesti käytetty maataloustyöhön liittyvään työntekoon. Tällöin sen merkityksiin on kuulunut kyntämisestä, viljelemistä ja kasvattamisesta, joista etenkin ensimmäinen kulkee lähellä uurastamista. Rukouksen ja työnteon yhdistävä ja erityisesti benediktiiniläiseen sääntökuntaan liitetty sanonta *ora et labora* soveltaa työnteon luonteeseen sopien *laborare*-verbiä. Työnteon työteliäisyys on termin ytimessä.

*Servire* käännetään useimmiten palvelemisena, kuten Seppo A. Teinonen on myös tehnyt Franciscuksen tekstejä suomentaessaan. Myös noudattamisen, nöyryyteen ja kuuliaisuuden teemat sisältyvät termiin. Se kattaa läheisen konnotaation *servus*-sanaan, joka merkitsee orjaa. *Servire* kattaa siten alamaisena olemisen ja orjana palvelemisen ulottuvuudet.

*Operari* on rasitusasteeltaan kevyempi ilmaus työskentelystä, kuin *laborare*, sillä ensimmäinen ei kata jälkimmäisen konnotaatiota uurastamiseen. *Opera* substantiivina viittaa tehtävien suorittamiseen, toimintaan, harrastukseen ja puuhaan.

*Facere* ilmaisee yleisesti tekemistä, toimimista, valmistamista ynnä muuta aikaansaavuutta. Tätä termiä Franciscus käytti *RnB:ssa* toimetttömyyden vastaisena aktiviteettina, mutta *RB:ssa* ja *Testamentumissa* toimetttömyyttä vastaan taisteltiin *laborare*-verbin kanssa.

*Otium* on vapautta työnteosta, vapaata aikaa ja vapaa-aikaa. Se voidaan kuvata myös toimetttömyytenä ja epäaktiivisuutena.

*Ars* viittaa käytännöllisiin taitoihin, kykyyn liittää asioita toisiinsa, valmistaa jotain jostain materiaalista. Fransiskaaniin kontekstissa merkitys liittyy kädentaitoihin ja fyysisten aineiden kanssa tekemiseen. Suomen kielessä käsillä tehtävä työ ja käsityöläisen ammatti sekoittuvat helposti. Latinan käsityöläisyyttä ammattina koskevia termejä (kuten *opifex* ja *artifex*) ei Franciscuksen työtä käsittelevistä teksteistä löydy.

## **2.2 Työn käsite Regula non Bullata -sääntökokoelmassa**

Franciscus käsittelee työtä tässä vakiintuneessa rekonstruoidussa varhaisessa säännössään ainoastaan yhden pitkäkhön osion (c. 7) verran. Toisin kuin säännön osiot keskimäärin, työtä käsittelevä osuus sisältää melko vähän suorita poimintoja Raamatun teksteistä. Silti tekstissä epäsuorasti viitataan nimettömän profeetan ja apostolin sanomisten auktoriteettiin. Alkaessaan käsitellä työtä ohjeistuksessaan veljille Franciscus ei suinkaan aloita kehottamalla työntekoon. Hän aloittaa

rajaamalla työtehtäviä pitäen veljien työntekoa itsessään selvyutenä. *Regula non Bullatan* kohdassa 7 työstä todetaan seuraavasti:<sup>105</sup>

Missä hyvänsä veljet ovatkaan muiden luona palvelemissa<sup>106</sup> tai tekemässä työtä<sup>107</sup> heistä ei kukaan saa olla kamreerina eikä kanslerina, eivätkä he saa toimia esimiehinä<sup>108</sup> niiden taloissa, joita he palvelevat.<sup>109</sup> He eivät liioin saa ottaa vastaan mitään tointa, joka voisi herättää pahennusta tai tuottaisi vahinkoa heidän sielulleen. Sen sijaan he olkoot vähäisimpiä<sup>110</sup> ja alistettuja kaikille,<sup>111</sup> jotka asuvat samassa talossa.

Veljien (*fratres minores*) vähäisyyttä korostava ulottuvuus aloittaa työntekoa kuvaavan osuuden. Se on luontevaa, sillä fransiskaamisen työnteon pohjana oli palvelu, mutta ei ylemmästä asemasta käsin. Veljien tuli olla vähäisempiä ja alhaisempia myös palvellessaan. Säännös oli linjassa myös luostariliikkeelle ominaisen kuuliaisuuden korostamisen kanssa. Työssä oltiin aina jonkun alamaisia, mutta fransiskaamisen joukossa kukaan ei saanut olla työn johtaja, joka olisi käyttänyt valtaa ylitse muiden. Työnteko valvonnassa ja johdon alaisena itsessään oli tuttua jo varhaiselta luostariliikkeeltä, mutta poikkeuksena usein samaan yhteyteen laitetusta velvollisuudesta tehdä työtä hiljaisuudessa tai rukouksessa resitoiden, ei Franciscuksen säännössä ilmene. Veljille suotiin iloluontoisuus ja sosiaalisuus työtä tehtäessä. Säännön samainen kohta aikanaan päättyy Filippiiläiskirjeen<sup>112</sup> hengessä suorastaan määräykseen, että veljien on näytettävä iloitsevansa Herrassa ja olla hilpeitä ja rakastettavia.<sup>113</sup> Toisin kuin luostareissa elävät veljet, fransiskaanit elivät ihmisten keskuudessa ja työnteko oli mitä ilmeisimmin paitsi palvelua, myös oiva keino kohtaamisia varten.

Samalla kun työllä nähtiin fransiskaamisenkin keskuudessa merkittävä hengellinen arvo veljille itselleen, todetaan myös varovaisuuden periaate: työ ei saa tuottaa vahinkoa sielun tilalle eikä myöskään pahennusta ympäristössä elävien

---

<sup>105</sup> “Omnes fratres, in quibuscumque locis steterint apud alios ad serviendum vel laborandum, non sint camerarii neque cancellarii neque prasint in domibus in quibus servant; nec recipient aliquod officium, quod scandalum generet vel animae suae faciat detrimentum; sed sint minores et subditi omnibus, qui in eadem domo sunt.” Franciscus, *Regula non Bullata, Caput 7*. Suomentos Teinonen 2014, 62.

<sup>106</sup> tässä käytetään sanaa *serviendum* (*servire*)

<sup>107</sup> *laborandum* (*laborare*).

<sup>108</sup> *praesidere*

<sup>109</sup> *serviunt* (*servire*)

<sup>110</sup> *minores*

<sup>111</sup> *subditi omnibus* - alistettuja kaikille

<sup>112</sup> Fil. 4:4 kuuluu seuraavasti: ”Iloitkaa aina Herrassa! Vieläkin minä sanon: iloitkaa!”. Ote vuoden 1938 Suomen ev.lut. kirkon XII yleisen Kirkolliskokouksen käyttöön ottamasta suomennoksesta. Lisäksi Filippiiläiskirjeen muissakin luvuissa iloitsemisen teema on vahvasti näkyvillä.

<sup>113</sup> Saman säännötkohdan lopussa: ”Ja veljien on varottava osoittautumasta ulkonaisesti murheellisiksi ja synkiksi teeskentelijöiksi. Sen sijaan heidän on näytettävä, että he iloitsevat Herrassa ja ovat hilpeitä ja rakastettavia, kuten sopii.” (Teinonen 2014, 63.)

ihmisten keskuudessa. Tässäkin fransiskaanit seuraavat aiemman luostariliikkeen opetusta työn kunniallisuudesta ihmisten silmissä, johon muun muassa Johannes Cassianus ja Johannes Krysostomos jo aikanaan kiinnittivät huomiota. Sielun puhtaana säilyminen oli ytimessä, minkä takia asia ei jäänyt vain yhden maininnan varaan. Franciscus jatkaa työn teosta *Regula non Bullatan* kohdassa 7.<sup>114</sup>

Veljien, jotka osaavat tehdä työtä,<sup>115</sup> on sitä tehtävä, ja heidän on harjoitettava sitä käsityötä<sup>116</sup>, jonka he ovat oppineet, ellei se ole vahingoksi heidän sielunsa pelastukselle vaan he voivat toimia<sup>117</sup> kunniallisesti. Profeetta näet sanoo: Kättesitöistä<sup>118</sup> saat nauttia ravintosi, olet onnellinen, ja sinun käy hyvin, ja apostoli: Joka ei halua tehdä työtä,<sup>119</sup> sen ei myöskään pidä syödä, ja: Kukin pysyköön siinä käsityössä<sup>120</sup> ja toimessa, jossa hän oli saadessaan kutsun. Ja vastineeksi työstään<sup>121</sup> he voivat ottaa vastaan kaikenlaisia välttämätöntä mutta eivät rahaa. Ja kun on välttämätöntä, he voivat mennä<sup>122</sup> anomaan almuja kuten toisetkin veljet.<sup>123</sup> Ja heillä on lupa omistaa työkaluja ja muita välineitä, jotka ovat tarpeellisia heidän käsityössään.<sup>124</sup>

Otteessa Franciscus toistaa työnteon velvollisuutta sieluntilaa ja mainetta vaarantamatta. Kristityille kielletyistä töistä osviittaa annetaan aiemmin tämän tutkielman luvussa 1.1 jo varhaisten kristittyjen ajalta, mutta yksittäisten töiden luokittelua olennaisempaa on varmasti ollut oikea asenne työtä kohtaa. Työ ei saanut myöskään hallita elämää eikä viedä rukouksen asemaa. Jonkinasteinen työ on nähty arvokkaaksi läpi luostariliikkeen eikä vapautusta työnteosta ole pidetty hyvänä erikoistapauksissakaan.

Franciscuksen useaan kertaan kappaleessa toistuva painotus työn käsillä tehtävästä luonteesta on silmiinpistävä. Monien muiden *RnB:n* lauseiden tavoin

---

<sup>114</sup> “Et fratres, qui sciunt laborare, laborent et eandem artem exerceant, quam noverint, si non fuerit contra salute animae et honeste poterit operari. Nam propheta ait: “Labores fructuum tuorum manducabis; beatus es et bene tibi erit; et apostolus: Qui non vult operari non manducet; et: Unusquisque in ea arte et officio, in quo vocatus est, permeneat. Et pro labore possint recipere omnia necessaria praeter pecuniam. Et cum necesse fuerit vadant pro eleemosynis sicut alii pauperes. Et liceat eis habere ferramenta et instrumenta suis artibus opportuna.” Franciscus, *Regula non Bullata, Caput 7*. Suomennos Teinonen 2014, 63.

<sup>115</sup> *qui sciunt laborare*, jotka osaavat tehdä (raskasta) työtä.

<sup>116</sup> *laborent et eandem artem exerceant*, työskentelevät yhdessä ja hoitavat samoja käsin tehtäviä töitä. Tekstiossa myös sanamuodolla ”*exercent*”, harjoittaa.

<sup>117</sup> *operari*

<sup>118</sup> *labores fructuum tuorum manducabis*. Sisältää myös käsikirjoitusvaihtoehdot, joissa ”*Labores fructuum tuorum*” -alun jälkeen lausetta on jatkettu joko ”*et artium manuum tuarum manducabis.*” tai ”*atque manuum tuarum manducabis.*” Ensimmäisen vaihtoehdon edellä ”*tuorum*” on arviolta erheellisesti kirjoitettu ”*toarum*”. Sisällöllisesti laajemmat kirjoitusasuersiot korostavat vielä enemmän käsin tehtävää työn luonnetta.

<sup>119</sup> *operari*, joskin osassa käsikirjoituksia sanan korvaa ”*laborare*”.

<sup>120</sup> *arte (et officio)*

<sup>121</sup> *labore*

<sup>122</sup> *vadant pro eleemosynis*

<sup>123</sup> käännösvaihtohtona on myös ’köyhät’, sillä terminä osassa käsikirjoituksia on ”*pauperes*” sanan ”*fratres*” sijaan.

<sup>124</sup> *artibus*



kätten töihin liittyvän kehotuksen taustalta löytyy suora viittaus Raamattuun. Juurena profeetan nimiin laitetulle virkkeelle lienevät Psalmin 128:2 sanat: ”Sinä saat nauttia kättesi ansion; onnellinen sinä, sinun käy hyvin!”.<sup>125</sup> Franciscus aloitti oman kutsumuksena palvelemalla hyljeksittyjä lepratautisia ja osattomaksi jääneitä köyhiä. Käsillä tehtävän työn äärellä veljet asettuivat köyhien ja hyljeksittyjen rinnalle tekemään ruumiillista työtä. Augustinus korosti työnteossa kullekin otollista työnteon lajia ja määrää ja samaa sääntöä noudattaneena liikkeenä linjaukset olivat luontevia fransiskaaneillekin. Raskaista töistä voitiin vapauttaa ne myöhemmällä iällä luostariin tulleet, jotka eivät olleet raskaisiin töihin aiemmassa elämässään totuneet. Samoin vähempilahjaisille annettiin tehtäviä kunkin saamien lahjojen mukaan. Samaa periaatetta Franciscus näyttää noudattavan kehottaessaan harjoittamaan sitä käsillä tehtävää työtä, johon veli on jo entuudestaan oppinut. Kehotuksessa on hieman samalta kuulostava kaiku jo tässä vaiheessa, kuin mihin Franciscus paria lausetta myöhemmin Paavalin tavoin palaa rohkaistessaan veljiä pysymään siinä osassa kuin olivat kutsun saadessaan. Vaikka Franciscuksen opetuksessa on havaittavissa paavalilaista alkuperää, eroaa se siitä huomattavasti. Paavali ei puhunut työnteosta, vaan ympärileikkauksen tilassa tai orjan asemassa pysymisestä.<sup>126</sup> Franciscuksen osalta akuutti lopunaikojen odotus ei työnteon tematiikassa nouse esille. *Testamentum*-teoksen loppuosassa, elämänsä viimehetkinä, Franciscus palaa samaan teemaan todetessaan, ettei oppimattomien tulisi hankkia oppineisuutta. Käsien tehtävässä työssä tulisi siten pysyä vailla pyrkimystä nousta ihmisten silmissä arvostetumpaan oppineisuuden asemaan.

Profeetan nimiin Franciscus laittaa virkkeen, joka syy–seuraus-suhteeltaan on mahdollista nähdä jopa eskatologisena. Työ tuo ravinnon ja siten onnellisuuden johtaen palkkiona hyvin käymiseen elämässä. Paavalin opetus työn

---

<sup>125</sup> ote on vuoden 1933 Suomen ev.lut. kirkon XI yleisen Kirkolliskokouksen käyttöön ottamasta suomennoksesta, jonka käännöksessä kätten työt ovat erikseen mainitut.

<sup>126</sup> 1. Kor 7:17–26. Kyseisen katkelman jälkeen Paavali jatkaa vielä samassa hengessä kehotuksella välttää naimisiinmenoa. Otteen mukainen teksti: ”Vaeltakoon vain kukin sen mukaan, kuin Herra on hänelle hänen osansa antanut, ja siinä asemassa, missä hänet Jumala on kutsunut; näin minä säädän kaikissa seurakunnissa. Jos joku on kutsuttu ympärileikattuna, älköön hän pyrkikö ympärileikkaamattomaksi; jos joku on kutsuttu ympärileikkaamatonna, älköön ympärileikkauttako itseään. Ei ympärileikkaus ole mitään, eikä ympärileikkaamattomuus ole mitään, vaan Jumalan käskyjen pitäminen. Pysyköön kukin siinä asemassa, missä hänet on kutsuttu. Jos olet kutsuttu orjana, älä siitä murehdi; mutta vaikka voisitkin päästä vapaaksi, niin ole enemmän siinä osassasi. Sillä joka orjana on kutsuttu Herrassa, on Herran vapaa; samoin vapaana kutsuttu on Kristuksen orja. Te olette kalliisti ostetut; älkää olko ihmisten orjia. Pysyköön kukin, veljet, Jumalan edessä siinä asemassa, missä hänet on kutsuttu. Mutta neitsyistä minulla ei ole Herran käskyä, vaan minä sanon ajatukseni niinkuin se, joka on Herralta saanut sen laupeuden, että hän on luotettava. Olen siis sitä mieltä, että lähestyvän ahdinon tähden jokaisen on hyvä pysyä entisellään.”

välttämättömyydestä saadakseen oikeuden nauttia työn hedelmistä yhteisen aterian äärellä on myös 2. Tessalonikalaiskirjeestä<sup>127</sup> kulkeutunut läpi varhaisen kirkon ja luostariliikkeen opetuksen.<sup>128</sup> Vaikka työ oli palvelua, fransiskaani saati ottaa siitä vastineeksi kaikenlaista välttämätöntä kolikoita lukuun ottamatta. Tämä oli toimeentulon kannalta olennaista, sillä kerjäämisellä elannon hankkiminen oli sääntökohdan mukaan vasta toissijaista. Siihenkin saatiin ryhtyä, jos työllä ei pystytty elantoa hankkimaan.<sup>129</sup> Oikeutuksen työstä korvauksen vastaanottamiseen antaa Jeesus Luukkaan evankeliumin 10:ssä luvussa todeten, että ”työmies on palkkansa ansainnut”. Tässäkin ilmenee fransiskaanisen köyhyyden evankelinen perusta.

Rajaus suhteessa kolikoihin (rahaan) oli ehdoton jo varhaisesta vaiheesta alkaen ja säilyi Franciscuksen opetuksessa jyrkkänä kuolemaan asti. *Regula non Bullatan* osiossa 8 kuvataan tarkemmin suhdetta rahaan ja ehdottomaan rahan koskemattomuusperiaatteeseen annetaan poikkeukset sairaiden veljien ollessa ilmeisessä hädässä sekä lepratautisille almujen keräämisessä. Mutta tällöinkään veljet eivät itse saaneet koskea rahaan, vaan sitä käytettiin välittäjien (*nuntius*) välityksellä. Raha liittyi omistamiseen, mikä oli köyhyysäännön mukaan veljiltä kiellettyä. Työntekoon liittyvien työkalujen suhteen Franciscus myöntää poikkeuksen omistamattomuuden sääntöön, mikä alleviivaa työntöön kokonaisvaltaista merkitystä hengellisellekin sielun tilalle. Työtä piti voida tehdä ja siinä työkalut olivat olennaisessa asemassa. Jo Basileus puhui työkaluista

---

<sup>127</sup> 2. Tess. 3:10. Legenda-aineistosta löytyy ote laiskasta veljestä, joka oli kiinnostunut nauttimaan vain työn hedelmistä. Se kuuluu seuraavasti: Niinpä sääntökunnan alkuvaiheessa eli veljien asuessa Rivortortossa heidän joukossaan oli muuan, joka rukoili vain vähän, ei tehnyt työtä eikä halunnut kerjuulle, koska häpesi sitä, mutta syöä hän osasi ja runsaasti. Autuas Franciscus pani hänet merkille ja sai Pyhältä Hengeltä tietää, että kysymyksessä oli lihallinen mies. Siksi hän sanoi tälle: ”Mene tiehesi, veli kärpänen, sillä sinä haluat syöä veljiesi työn hedelmää, mutta itse olet joutilaana Jumalan palveluksessa. Sinä olet kuin veli kuhnuri, joka ei tahdo tehdä työtä eikä kerätä mettä vaan vain syöä hyvien mehiläisten vaivalla keräämää ruokaa.” Assisilainen 1988, 98.

<sup>128</sup> Yksi teemaan liittyvä opettavainen kertomus löytyy vanhojen erämaaisien kertomuskokoelma *Apophthegmata Patrumista*: ”Vanha Silvanus työskenteli Siinain vuorelle ja häntä tuli puhuttelemaan vieras veli, joka sanoi ’Älä työskentele katoavan leivän eteen’ (Joh. 6:27) sekä ’Maria on valinnut hyvän osan’ (Luuk. 10:42). Silvanus sanoi opetuslapselleen: ”Sakarias, anna tälle veljelle kirja ja laita hänet soluun ilman mitään muuta”. Kun yhdeksäs tunti tuli, kävijä katsoi ovelle odottaen, että joku olisi lähetetty kutsumaan hänet aterialle. Kun kukaan ei kutsunut häntä, nousi hän ylös ja meni etsimään Silvanusta ja sanoi hänelle: ”Eivätkö veljet ole syöneet tänään?” Vanha mies vastasi, että olivathan he. Sitten mies kysyi: ”Miksi et kutsunut minua?” Vanha mies sanoi hänelle: ”Koska olet hengellinen mies ja et tarvitse tällaista ruokaa. Me, koska olemme lihallisia, haluamme syödä, ja siksi työskentelemme. Mutta olet valinnut hyvän osan ja luenut koko päivän, etkä halua syödä lihallista ruokaa. Kuultuaan nämä sanat veli heittäytyi maahan sanoen: ’Anteeksi, abba!’. Vanha mies sanoi hänelle: ’Maria tarvitsee Marttaa. Se on Martan ansiota, että Mariaa ylistetään.’” *Apophthegmata Patrum*, John the Dwarf 2, ks. Ward 1984.

<sup>129</sup> almujen keräämisestä Franciscus opastaa enemmän *RnB:n* osiossa 9, jossa almujen keräämistä ei pidetä yhtä äärimmäisenä keinona toimeentulon hankkimisessa, kuin tässä työtä käsittelevässä *RnB:n* kohdassa.

Jumalan palvelemisen välineinä. Työn tekemisen merkityksestä Franciscus jatkaa samaisessa *Regula non Bullatan* kohdassa 7:<sup>130</sup>

Kaikkien veljien on hiessä päin pyrittävä tekemään hyviä töitä,<sup>131</sup> sillä on kirjoitettu: ”Ole aina tekemässä<sup>132</sup> jotakin hyvää, ettei Perkele löytäisi sinua joutilaana”,<sup>133</sup> ja edelleen: ”Joutilaisuus<sup>134</sup> on sielun vihollinen” Sen vuoksi Jumalan palvelijain<sup>135</sup> tulee aina pysyä rukouksessa tai jossakin hyvässä toimessa.<sup>136</sup>

Franciscus suorastaan vaatii tarmokkuutta hyvän tekemiseen viitaten joutilaisuuden tuomiin henkilökohtaisiin vaaroihin. Benedictuksen varoitukset siitä, että ”[p]erkele löytää käyttöä toimettomille käsille” lienee kaikunut Franciscuksenkin korviin. Työ ja rukous kulkevat Benedictuksen säännön mukaisesti rinta rinnan ollen toisiaan tukevia. Augustinolaissäännössä ei ole juuri mainintoja työstä. Siinä on ainoastaan toteamus, että kukaan ei saa suorittaa mitään tehtäviä omaksi hyödykseen, vaan kaikki työt on tehtävä yhteisölle mitä suuremmalla innolla ja joutuisuudella kuin ne kukin tekisi itsensä hyväksi.<sup>137</sup>

*Regula non Bullatassa* työtä kuvataan ensisijaisesti nöyränä ja vailla valtaa tehtävänä palveluna, joka ei saa herättää pahennusta toisissa ihmisissä eikä olla vaaraksi tekijänsä omaa sieluntilaa ajatellen. Esimiestehtävät ovat veljiltä kiellettyjä, mikä estää vallankäyttöä suhteessa toisiin ihmisiin. Rahan vastaanottamattomuus voi olla kannanotto laajempaan yhteiskunnallistaloudelliseen ja sosiaaliseen tilanteeseen tai vain kyseistä taloudellisen vallan välineen käsittelyn välttämistä. Joka tapauksessa periaatteellisella tasolla veljien tulee toimia vähäisimpinä ja alhaisimpina vailla omistuksia, johon rahan hallussapito voisi heitä altistaa.

### **2.3 Työn käsite *Regula Bullata* -sääntökokoelmassa**

Sääntökunnan varsinaisen säännön kirjoittaja ei ollut enää yksin Franciscus ja varhaisimmat veljet, vaan sääntö rakennettiin yhdessä kuurian edustajien kanssa.

---

<sup>130</sup> Omnes fratres studeant bonis operibus insudare, quia scriptum est: Semper facito aliquid boni, ut te diabolus inveniat occupatum. Et iterum: “Otiositas inimina est animae”. Ideo servi Dei semper oration vel alicui bonae operationi insistere debent. Suomennos Seppo A Teinonen. Teinonen 2014, 63; vastaavasti Franciscus 1989, *Regula non Bullata, Caput 7*.

<sup>131</sup> *operibus*, joskin myös termiä ”*artibus*” tässä yhteydessä esiintyy. Jälkimmäinen muotoilu entisestään korostaa työn käsillä tehtävää luonnetta.

<sup>132</sup> *facito (facere)*

<sup>133</sup> sivulauseen suorempi käänös olisi: ”jotta Perkele löytäisi sinut kiireisenä.” Latinan sana joutilaisuuden vastakohdasta tässä kohdassa on ”*occupatum*”, työllistetty, toimessa oleva.

<sup>134</sup> *otiositas*

<sup>135</sup> *servi (servus)* tarkoittaen orjaa, maaorjaa, renkiä tai palvelijaa

<sup>136</sup> *operationi*

<sup>137</sup> Augustinus 1987, Augustinolaissäännön kohta 31.

Tämän takia kirkon etu on ollut sääntökunnan etua merkittävämpi ja vaikuttanut merkittävästi sisällön muotoiluun. Paavin hyväksynnän saaneen *Regula Bullata* -säännön työtä käsittelevä osuus on huomattavasti suppeampi kuin aikaisemman sääntöluonnoksen.<sup>138</sup> Kun aiempi sääntö antoi paljonkin periaatteellisia ohjeistuksia työntekoon, uusi vahvistettu sääntö sisälsi vain suppean silmäyksen kaikkein perustavimpiin kysymyksiin. *Regula Bullatan* osio 5 työnteosta on lyhykäisyydessään seuraava:<sup>139</sup>

Niiden veljien, joille Herra on antanut työnteon<sup>140</sup> armon, tulee tehdä työtä<sup>141</sup> uskollisesti ja antaumuksella, sillä tavoin, että vaikka he torjuvatkin joutilaisuuden,<sup>142</sup> sielun vihollisen, he eivät kuitenkaan sammuta rukouksen ja antaumuksen henkeä, jota muiden, maallisten asioiden tulee palvella. Työnsä<sup>143</sup> palkaksi he saavat ottaa vastaan itselleen ja veljilleen sellaista, mikä on tarpeen ruumiin ylläpitoon, eivät kuitenkaan kolikoita eikä rahaa. Ja tämän tulee tapahtua nöyrästi, kuten sopii Jumalan palvelijoille<sup>144</sup> ja sangen pyhän köyhyiden seuraajille.

Työnteon ydin on rukouksen ja antaumuksen hengessä yhtenä maallisena asiana, mikä palvelee sielun hyvinvoinnin hengellistä päämäärää. Työ nähdään Jumalan antamana mahdollisuutena ja lahjana. Säännön muotoilu jättää avoimeksi, onko työnteko tarkoitettukaan enää kaikille, vaan ainoastaan niille, joille Herra on lahjansa suonut. *RnB:ssa* ruumiillinen työ oli selkeästi tarkoitettu kaikille, jotka vain osasivat työtä tehdä ja sitä työtä oli harjoitettava. *RB:ssa* lahjaan tuli suhtautua nöyrällä ja antautuneella sydämellä ja käyttää sitä joutilaisuuden torjuntaan, mikä oli yksi aspekti myös *RnB:ssa*. *RB* käyttää työnteosta verbiä *laborare*, joka itsessään viittaa ruumiilliseen työhön, mutta *RnB:n* tarkentavia määreitä käsillä tehtävästä työstä ei *RB:ssa* enää ole. Tämä mahdollisti veljille työn rajauksien suhteen vapaammat sääntötulkinnat muun muassa opetustyön suuntaan.

Työn vastineeksi vastaanotettava palkkio oli sallittu, kunhan se oli jotain toimeentuloon liittyvää ja siis aineellisessa elämässä tarpeellista ja välttämätöntä. Immateriaalista palkkaa minkäänlaisen rahan muodossa veljet eivät saaneet vahvistetunkaan säännön perusteella vastaanottaa. Yhteisöstä huolehtiminen

---

<sup>138</sup> Sääntö hyväksyttiin paavi Honorius III:n bullalla 29.11.1223.

<sup>139</sup> Fratres illi, quibus gratiam dedit Dominus laborandi, laborent fideliter et devote, 'ita quod excluso otio animae inimico, sanctae orationis et devotionis spiritum non extinguant, cui debent cetera temporalia deservire. De mercede vero laboris pro se et suis fratribus corporis necessaria recipiant praeter denarios vel pecuniam et hoc humiliter, sicut decet servos Dei et paupertatis sanctissimae sectatores. *Regula Bullata*, c. 5. Suomennos Seppo A. Teinonen. Teinonen 2014, 92; vastaavasti Franciscus 1989

<sup>140</sup> *laborandi*

<sup>141</sup> *laborent*

<sup>142</sup> *otio*

<sup>143</sup> *laboris*

<sup>144</sup> *servos*, voisi puhua myös Jumalan orjista.

näky säännössä työnteon yhtenä tehtävänä. Vähäisimpinä veljinä toimimisen nöyrä asenne on yhä kuvattu työnteon yhteyteen, vaikka yksityiskohdat esimiehenä tai kanslerina toimimisesta on jätetty pois. Sääntökohta päättyy kirkastuneeseen näkyyn veljestön tavasta elää ”pyhän köyhyyden<sup>145</sup>” seuraajina.

Työntekoon ja elämään aiemmassa säännössä liittynyt veljien iloisuuden vaatimus työstyti uudessa säännössä Jumalan palvelijoille ja köyhyyden seuraajille soveltuvaksi nöyryydeksi. Paperilla asenteen muutos näyttää merkittävältä, vaikka käytännön asteella muutos ei välttämättä sellainen olisi ollutkaan. Ylipääntensä avartunut työn roolin määrittely väljensi tilaa myöhemmille tulkinnoille ja poisti fransiskaanisen työn erityispiirteen suhteessa toisiin sääntökuntiin.

Laajentunutta mahdollisuuksien avaruutta Franciscus yritti korjata vielä viimeisessä elämänvaiheessaan *Testamentumia* sanellessaan. *RB:ssa* ja *Testamentissa* työtä käsittelevät kohdat eivät enää puhuneet myöskään työn tekemistä edesauttavien työvälineiden omistamisesta. Tähän kysymykseen palattiin liikkeen myöhemmissä vaiheissa, kun käsiteltiin kysymyksiä muun muassa valmistettavien tuotteiden raaka-aineiden ja veljien työhönsä tarvitsemien kirjojen omistuskysymyksessä.<sup>146</sup>

## **2.4 Työn käsite Testamentum-tekstissä**

*Testamentum*-tekstissä (suom. *Testamentti*) Franciscus antaa kehotuksen veljilleen sääntöjen kertauksen hengessä. Pääroolissa tekstissä on Franciscuksen uskon ja elämän kulku sekä tärkeiden teemojen toisto. Toisaalta Franciscus itse korostaa, ettei *Testamenttia* saa tulkita toisena sääntönä, vaan ainoastaan muistona, kehotuksena, rohkaisuna sekä veli Franciscuksen testamenttina veljilleen. Samalla Franciscuksen toive kuitenkin oli, että *Testamenttia* luettaisiin jatkossakin säännön ohella, ja ettei niin sääntöön kuin *Testamenttiinkaan* liitettäisi mitään selittäviä

---

<sup>145</sup> *paupertatis sanctissimae*

<sup>146</sup> 1240-luvulla käytiin keskustelua työ luonteesta ja sen roolista säännössä. Vastaavasti työntekoon tarvittavien ainesosien omistamisen osalta käytiin keskustelua. Pariisin provinssin vastaus kyselyyn on tallella Aleksanteri Halesilaisen ja neljän muun veljen toimesta. He näkivät työnteon ohjenuorana, niin lukee säännössä ja sitä Franciscus korosti Testamentissaan, ja ne ketkä verukkeella yrittävät työtä välttää tuli korjata. Kysymykseen voivatko veljet vastaanottaa paperia tai nahkaa kirjoja kopioidakseen taikka kenkiä tehdäkseen, saati arvokkaampia materiaaleja kuin kultaa ja hopeaa, joita työstäessään ja tuotteita myydessään saisivat rahaa veljestön toimentuloon, vastaus oli, että eivät saa. Mutta tällaisissa tilanteissa veljet voivat työskennellä materiaalien parissa, joiden omistaja on joku toinen. Tällöin he vaihtavat taitojaan jotain sellaista vastaan, mitä he tarvitsevat. Aleksanterin ja kollegoiden näkökulmasta veljet saavat kuitenkin vastaanottaa jotain vähäarvoista materiaalia, kuten pajua ja kaislaa, jatkotyöstöön. Arvokkaamman vastaanottaminen olisi laskettavissa omaisuudeksi. Flood 2010, 35.

tekstejä. Työn käsitteestä Franciscus puhuu *Testamentissa* vain suppeasti ja vanhoja teemoja toistaen seuraavasti:<sup>147</sup>

Ja minä tein työtä käsilläni<sup>148</sup> ja yhä haluan tehdä työtä,<sup>149</sup> ja tahdon lujasti, että kaikki muutkin veljet omistautuvat kunnialliseen työhön.<sup>150</sup> Niiden, jotka eivät sitä osaa, tulee se oppia, ei halutakseen saada palkkaa työstään<sup>151</sup> vaan antaakseen esimerkin ja karkottaakseen joutilaisuuden.<sup>152</sup> Ja milloin meille ei anneta työpaikkaa,<sup>153</sup> turvaudumme Herran pöytään anoen almua ovilla.

Franciscus kuvaa työtä itselleen merkitykselliseksi ja alleviivaa tahtoaan, että muutkin veljet arvostaisivat työntekoa. *Testamentin* mukaan työ oli Franciscukselle erityisesti esimerkin antamista varten. Jo *RnB* varoitti veljiä ottamasta vastaan mitään tointa, joka voisi herättää pahennusta. Veljien halusivat siten olla rohkaisuksi ympäröivää yhteiskuntaa kohtaan, mutta millä tavoin erityisesti Franciscus halusi veljien olevan esimerkillisiä ei hän tässä kohtaa paljasta.

*Regula non Bullatan* mukaisesti *Testamentumissa* työ oli Franciscukselle itselleen ensisijaisesti käsillä tekemistä, minkä hän antaa muidenkin ymmärtää oikeaksi ja kunnialliseksi työksi. Hän varmasti myös opetti ja teki kaikkea muutakin työksi laskettavaa, mutta laskiko hän niitä työksi samassa kategoriassa? On mahdollista, että työnteko merkitsi Franciscukselle aina joitakin konkreettisia tekoja, ruumiillista, käsillä tehtävää työtä tai laupeudentyötä. *Testamentissa* Franciscus käytti työstä puhuessaan ainoastaan *laborare*-verbiä. Se on tulkittavissa fyysisen ja käsillä tehtävän työn vaateeksi entistä enemmän saarnavirkoihin suuntautuvien veljien kesellä.

Franciscus korostaa, että niidenkin, jotka eivät työtä osaa tehdä tulee se oppia. Palkka eli toimeentulo ei saa olla työssä tärkeätä, vaan edelleen painotus on perinteiseen tapaan joutilaisuuden karkottamisesta sekä esimerkin antamisesta muille. Enää tässä yhteydessä ei kannettu huolta sielun pelastuksesta työn funktiona, mutta se lienee ollut sisäänkirjoitettuna joutilaisuuden välttämisen

---

<sup>147</sup> Et ego manibus meis laborabam, et volo laborare; et omnes alii fratres firmiter volo, quod laborent de laboritio, quod pertinet ad honestatem. Qui nesciunt, discant, non propter cupiditatem recipiendi pretium laboris, sed propter exemplum et ad repellendam otiositatem. Et quando non daretur nobis pretium laboris, recurramus ad mensam Domini, petendo eleemosynam ostiatim. *Testamentum*. Suomennos Seppo A. Teinonen. Teinonen 2014, 102; vastaavasti Franciscus 1989.

<sup>148</sup> *manibus meis laborabam*

<sup>149</sup> *laborare*

<sup>150</sup> *laborent de laboritio, quod pertinet ad honestatem.*

<sup>151</sup> *laboris*

<sup>152</sup> *otiositatem*

<sup>153</sup> *laboris*

itseymmärryksessä. Työ oli edelleen ensisijaista, mutta työn puuttuessa veljien oli mahdollista turvautua anomaan almuja.

Tiivistetysti voi todeta, että Franciscuksen oma ääni työn käsitteen suhteen oli monisanaisissa Vulgata-viittauksia sisältävässä *Regula non Bullatassa* voimallisempi kuin suppeammassa *Regula Bullatassa*, jonka muotoilussa kirkolliset intressit valtasivat osan. Veljestö oli myös jo *RB:n* julkaisemisen aikana kehittymässä kohti klerikalisoitumista. Olennaisinta viestiään työnteon tarpeellisuudesta Franciscus yritti vielä saada läpi tiiviisti säännön rinnalla käytettäväksi tarkoitettussa *Testamentumissa*. Myöhemmät vaiheet todistivat nämä toiveet kuitenkin kevyiksi painoarvoltaan.

## **2.5 Fransiskaaninen työ varhaisissa lähteissä**

Fransiskaaninen liike veti puoleensa ihmisiä eri yhteiskuntaluokista. Toisin kuin varallisuutta tai syntyperän antamaa asemaa edellyttänyt benediktiiniläissääntökunta tai korkeampaa oppineisuutta edellyttäneet augustinolais- ja dominikaanisääntökunnat, kynnys tavallisille köyhille maallikoille liittyä fransiskaanisääntökuntaan oli huomattavasti matalampi.<sup>154</sup> Varhaisen säännön painotusta pitäytyä käsillä tehtävässä työssä ja Jeesuksen mukaista tapaa kutsua opetuslapsia kukin omien tehtäviensä parista, jouduttiin myöhemmin tulkitsemaan väljemmin, sillä liikkeen kasvaessa myös opetus- ja saarnatehtävien painotus kasvoi. Ehkä muutos oli jo tapahtunut *Regula non Bullatan* ja *Regula Bullatan* välisenä aikana siihen suuntaan, että jälkimmäinen sääntö ei käsillä tehtävää työtä enää erityisesti korosta. Lisäksi kirkollisen tahon vaikutus säännön määrittelyssä oli merkittävä. Työ oli kuitenkin tarkoitettu paitsi perustoimeentulon, myös elämän onnellisuuden ja ilon lähteeksi. Työ oli ja kuului olennaisena osana ihmisen elämään poistaen sielulle haitallisen joutilaisuuden.

Mendikantiveljeskunnista puhuttaessa huomio usein kiinnittyy ensisijaisesti köyhyyteen ja kerjäläisyyteen, mutta kuten on jo edellä todettu, kerjääminen on vasta toissijainen toimeentulon väline työnteon jälkeen.

Veljeskunnan rakkaus köyhyyteen tarkoitti pitkälti omistamattomuutta. Innoituksena ehdottomaan köyhyyteen oli evankeliumin sana, jossa Jeesus kehotti rikasta miestä antamaan omaisuuden köyhille ja seuraamaan häntä. (Matt. 19:21) Poikkeuksena ehdottomaan köyhyyteen olivat tarvittavat vaatteet ja

---

<sup>154</sup> Lehtonen 2001, 158–159.

välttämättömyyshyödykkeet, mutta näissäkin tuli pitäytyä minimiin.<sup>155</sup>

Franciscuksen mukaan työhön liittyen oli kuitenkin jo varhaisen säännön aikana lupa omistaa siihen tarvittavia työkaluja ja muita tarpeellisia välineitä. Työ oli siten niin korkeassa arvossa, että yhdestä liikkeen perustavimmasta periaatteesta oli mahdollista joustaa työnteon käytännön hyväksi, tai sitten työvälineet voitiin luonteensa perusteella laskea mukaan välttämättömyyshyödykkeisiin. Vastaavasti kloorukseen kuuluvat saivat omistaa käsikirjoja.<sup>156</sup>

Kuten edellä on mainittu, työnteon ei ollut tarkoitus olla vain puuhastelua, vaan sillä oli tarkoitus hankkia elanto. Tähän viittaa myös Franciscuksen loppua kohden entistä enemmän viljelemä latinan termi *laborare*, joka *Testamentumissa* oli ainoa työnteosta käytettävä sana. Myöskään pelkän elannon hankkiminen tai palvelutehtävässä toimiminen ei ollut riittävää työnteon koko funktiota silmällä pitäen. Työn tuli viedä aikaa ja niin sanotusti työllistää ihmistä joutilaisuutta vastaan. Työllä oli siten ihmisen sielun pelastusta ajatellen tehtävä pitää ihminen kiinni jossakin, mikä oli Jumalalle otollista.

*Regula non Bullatan* työntekoa käsittelevä kohta alkaa suoraan maininnalla muiden luona palvelemisesta. Toisin kuin omaan eristäytyneisyyteensä erottautuneiden luostarien kohdalla, fransiskaaneille työnteko toi mahdollisuuden kontakteihin ja vapautti heidät elämään kansan keskellä. Tällöin pääsi toteutumaan säännön viittaus palvelusta ihmisten rinnalla sekä mahdollisuus elämän jakamiseen yhteiskunnan alimpien kanssa.

Työnteon käsittelyn yhteydessä Franciscus opastaa veljilleen myös oikeaa tapaa kohdata lähimmäinen, oli hän sitten ystävä tai vihollinen. Jokainen ihminen tuli kohdata ystävällisesti ja veljien oli varottava olemasta ulkoisesti murheellisia tai synkkiä. Varhaisemmassa säännössä, *Regula non Bullatassa*, sanoitettiin periaate, että veljien tuli olla myös työtä tehdessä hilpeitä ja rakastettavia.<sup>157</sup>

---

<sup>155</sup> vaatteiden määrästä kertoo tarkemmin *RB*, c. 2 ja muutoin omistamattomuudesta *RB*. c. 6.

<sup>156</sup> *RB*, c. 3. Myöhemmässä vaiheessa liikettä myös valmistettavien tuotteiden raaka-aineiden omistajuuskysymys nousi pinnalle. Tuolloin ratkaisu löytyi siitä, että joku muu omisti raaka-aineet. Ainoastaan hyvin vähäarvoisia raaka-aineita, kuten kaislaa, saivat veljet omistaa.

<sup>157</sup> Osion VII loppu kuuluu Seppo A. Teinosen kääntämänä seuraavasti: ”Ja veljien on varottava osoittautumasta ulkonaisesti murheellisiksi ja synkiksi teeskentelijöiksi. Sen sijaan heidän on näytettävä, että he iloitsevat Herrassa ja ovat hilpeitä ja rakastettavia, kuten sopii.” Teinonen 2014, 63.



### 3. David Floodin näkemys fransiskaanisesta työstä

Tässä pääluvussa tutkin työn ulottuvuuksia, joita David Flood löytää varhaisessa fransiskaanisudessa. Peilaan Floodin löytöjä edellisen pääluvun kirjallisiin lähteisiin. Työn aspektien luokittelussa en käytä mitään valmista sapluunaa, vaan olen ollut avoin kaikille työtä koskeville maininnoille Floodin teoksissa *Work for Everyone* ja *The Daily Labor of the Early Franciscans*. Mainintojen pohjalta olen luonut taulukon, jossa olennainen elementti on eteneminen konkretiasta abstraktiin. Jälkimmäinen suunta tarkoittaa samalla käsitteellisempää työskentelyä mahdollistaen Floodin sovellusten poliittisemmän käsittelyn. Floodin artikkelia kirjassa *Keskiajan kevät* käytän hänen käyttämiensä käsitteiden määrittelyn tukena.<sup>158</sup>

Floodin tulkitsee varhaisia fransiskaanisia tekstejä painottaen sosiaalisia kysymyksiä ja rakenteita. Sosiologiset kysymykset veivät hänet talouden äärelle pohtimaan työn tekemisen tärkeyttä Franciscuksen ja tämän seuraajien elämässä.<sup>159</sup> Erityisesti Flood kiinnitti huomionsa työhön, jonka toiminnot tehtiin toisia ihmisiä varten.<sup>160</sup> Flood kuvaa elämää narratiiveina. Floodille *Regula non Bullata* kertoo kertomusta, joka nousee nimenomaa työstä. Runollisesti hän ilmaisee *Regulan non Bullatan* kertomuksena, joka murtautuu ulos elämän ylistyksenä, jonka ytimessä on toisten palvelu.<sup>161</sup>

Omaa tutkijan metodiaan Flood kuvaa termillä historiography. Sillä hän tarkoittaa historiantutkimuksen metodia, jossa tutkimusta rakennetaan ”alhaalta” nouseviin narratiiveihin, ihmisryhmiin, jotka olivat olennaisia tapahtuneille tapahtumille. Flood sanoo, ettei fransiskaanisen liikkeen historiaa voi asianmukaisesti kertoa, kuin puhumalla konkreettisesti siitä, mitä veljet ja sisaret tekivät ja millaiseen elämään he olivat sitoutuneet.<sup>162</sup>

Floodin mukaan narratiivinen ote on löytää historiantutkimuksesta matkakumppaneita tähän päivään rikastuttamaan nykyhetken kokemustamme. Me elämme heissä, jotka ovat kuulleet tarinamme.<sup>163</sup> Tarina, jota kerromme, on maailma, jota rakennamme.<sup>164</sup> Historiantutkimuksessa objektiivisuuden tulee kuitenkin olla hyvän subjektiivisen tarinan edellä. Flood ilmaisee ärtymyksensä

---

<sup>158</sup> Flood 1997, 163-186.

<sup>159</sup> Flood, 2010, intro VII.

<sup>160</sup> Flood 2010, intro V.

<sup>161</sup> Flood 2010, intro VII.

<sup>162</sup> Flood 2010, 11.

<sup>163</sup> Flood 1997, 4.

<sup>164</sup> Flood 1997, 7.

niistä narratiiveista, jotka nostavat Franciscusta jalustalle. Miksi odotamme kunniaa kertoessamme kunniakkaista henkilöistä tai teoista?<sup>165</sup>

Floodin mukaan historiantutkijat yleensä arvelevat, että fransiskaanit tavoittelivat pikemminkin moraalista kuin sosiaalista muutosta. Flood ei kuitenkaan hyväksy sellaista historian tulkintaa, jossa fransiskaanisesta työnteosta kerrotaan hyveenä, mutta ei taloudellisena toimijana.<sup>166</sup> Tällöin tulkitsijat jäävät spiritualiteetin sektoriin.<sup>167</sup> Fransiskaanien työnteoa itsessään ei ole kyseenalaistettu. Fransiskaanikronikoitsija Salimbene (1221–n. 1290) kuvaa 1240-luvulla nimetöntä perugialaista, joka oli todennut, että veljet työskentelivät joka päivä. Pariisin yliopiston skolastikko-teologi William Pyhä-Amourilainen (n. 1200–1272) piti väittelyissä vuonna 1250 yleisesti tiedettynä faktana, että veljet elivät käsityöllään.<sup>168</sup> Veljeskunnan pitkäaikainen kenraaliministeri Bonaventura (n. 1217–1274) nollaa 1260-luvun lopulla työnteon merkitystä kirjeessään nuorelle mestarille.

Franciscuksesta kertovan legenda-aineiston Flood kertoo jättävänsä vähäiseen arvoon sotkemasta historiallista kuvaa Franciscuksesta<sup>169</sup>. Sen sijaan hän viittaa työtä käsittelevissä teksteissään sääntöjen ja *Testamentin* ohella satunnaisesti Franciscuksen kirjeisiin ja muihin varhaisiin teksteihin, joiden nimeämiskäytännöissä on eroavaisuuksia. Tässä työssä käytettävät nimet ja niiden vastineet on kuvattu johdannon loppuosassa.

### **3.1 Käsitteet ja taulukko**

Flood näkee fransiskaanisella työllä lukuisia ulottuvuuksia niin yksilön kuin yhteisön näkökulmasta. Jotkut työn ulottuvuudet ovat kovinkin arkisia ja käytännönläheisiä, toisaalta Flood näkee työn maailmaa muuttavana voimana ja sen ulottuvuuksia pitkälti filosofisinakin termeinä. Näitä Floodin lähdeoteoksissani kuvaamia ulottuvuuksia olen jäsentänyt alla olevaan taulukkoon. Avaan sisältöjä taulukon jälkeen kohta kohdalta.

---

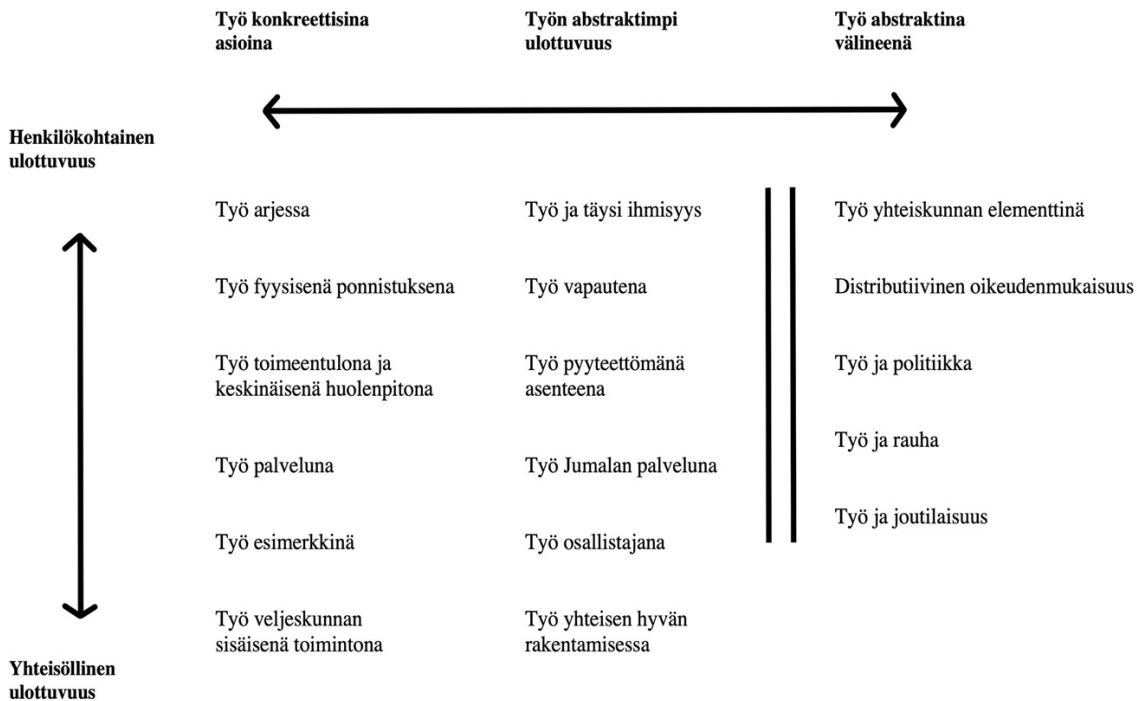
<sup>165</sup> Flood 1997, 16–17.

<sup>166</sup> Flood 2001, 176.

<sup>167</sup> Flood 2001, 176. Flood 2010, 12.

<sup>168</sup> yhdeksi esimerkiksi voidaan myös legenda-aineistosta poimia ote Porziuncola-nimisen paikan elämästä: ”He vaivasivat lihaansa paitsi paastoamalla myös valvomalla, kärsimällä vilua ja alastomuutta ja tekemällä työtä käsillään. Välttääkseen joutilaisuutta he menivät usein auttamaan köyhiä heidän pelloilleen ja saivat sitten toisinaan näiltä leipää Jumalan rakkauden tähden. Näillä ja muilla hyveillä he pyhittivät itsensä ja tämän Paikan. Toiset, jotka tulivat heidän jälkeensä, tekivät pitkään samalla tavalla, joskaan eivät yhtä täydellisesti.” Assisilainen 1988, 27.

<sup>169</sup> Flood 1997, 16.



Kaavio 1. Fransiskaanisen työn ulottuvuudet

### 3.2 Työ konkreettisina asioina

#### Työ arjessa

Latinan sanalla *vita* ('elämä') kuvataan veljien elämää yhdessä. Se on avattu sanoiksi *Regula non Bullatassa*. *Vita* on vähän kerrassaan todellisen elämän kautta muodostunutta käytäntöä, joka myös muuttui ajan saatossa. Floodin mukaan Franciscus oli tehnyt työnteosta *vitaa* peruskallion. *Testamentissa* Franciscus halusi palauttaa seuraajiensa mieliin näkemyksensä tilanteessa, jossa alkuperäisestä työn asemasta *vitassa* oli jo luovuttu. Hän oli tehnyt työtä ja halusi tehdä työtä elämänsä loppuun asti. Hän halusi muiden veljien tekevän työtä ja jos eivät osanneet, heidän tuli opetella. Työnteko oli osa elämää.<sup>170</sup>

*Vita* johdatti työhön. Franciscuksen teksteissä työstä ei määrällisesti ole paljoa mainintoja. Osittain tämä johtunee siitä, että Floodin mukaan perusolettamus työnteosta on sisäänrakennettu kaikkeen veljien toimintaan. *Vitan* kirjaukset ja siten työhön liittyvät muotoilut olivat veljien yhteisen demokraattisen päätöksenteon lopputulemia. Samoin maallikkokristityille suunnattu *Sanoma* ilmentää veljien asennetta elämään ja työhön. Myös *Sanomassa* suorat maininnat

<sup>170</sup> Flood 2010, 2.

työnteosta ovat suppeat ja sisältö on luettava rivien välistä osana isoa kokonaisuutta. Tehdessään omaa tulkintaansa David Flood hakee kokonaiskuvaa veljien elämästä yhdistäen fransiskaaniin teksteihin muiden historiallisten dokumenttien informaatiota.

Lähtökohta oli siis se, että työ kuului veljien arkeen. Se antoi muutoinkin sääntökuntaelämälle kuuluvaa rytmitystä päivään. *Vita* kuten vahvistettu sääntökään eivät puhu aikamääreistä tai tarkemmista ohjeista päivittäiseen työntekoon liittyen, vaan ohjeet ovat yleisluonteisia, kuten työn merkitys joutilaisuuden välttämiseksi. Flood korostaa veljien työn luonteen olleen aivan tavallista ja arkista työtä, jota veljet toteuttivat yhdessä keskinäisenä yhteiselonä ja etenkin veljestöön kuuluvien ihmisten kanssa.<sup>171</sup> Työnteon tapahtuminen tavallisen kansan keskellä ja veljestön majapaikan ulkopuolella erotti fransiskaaneja perinteisestä sulkeutuneesta luostariliikkeestä. Varhaisessa vaiheessa veljestön jäsenissä ei myöskään ollut paljoa oppineita saati pappeja, joiden työskentely saarnojen ja messujen valmistelussa vei heidät liikkeen myöhemmässä vaiheessa etäämmälle kansasta. Tämä on Floodin mukaan se suuri murros, joka muutti liikkeen luonteen täysin, ja tämä murros alkoi Franciscuksen vielä eläessä.

Sisäänrakennettuna liikkeen itseymmärrykseen ja Franciscuksen asenteeseen oli nähdä työ perustoimintona ja yksilöä tarkasteltaessa ihmisen perustarpeena. Floodin mukaan työ oli varhaisen fransiskaanisen liikkeen historiassa suoranainen voima-agentti, jonka ympärille veljien toiminta ja myös viestin vieminen rakentui. Fransiskaaninen historia oli sitä, mitä veljet tekivät. Floodin mukaan tämä varhaisen liikkeen voima päättyi noin vuonna 1240, jolloin uusien maallikkoveljien liittymistä yhteisöön rajoitettiin ja samalla rajattiin ulos työnteon kautta tullut alkuperäisen liikkeen voima.<sup>172</sup> *Testamentissaan* Franciscus yritti vetää *Regula Bullataa vitan* suuntaan vaatien, että työnteko kuuluisi yhä veljien elämään. Myöhemmät veljet kuitenkin päättivät toisin.<sup>173</sup>

### **Työ fyysisenä ponnistuksena**

Veljet tekivät samoja töitä kuin lähimmäisensä, joiden keskellä he elivät. Työnteon roolista oli rajattu ulos vain johtaviin aseisiin ja rahan käsittelyyn liittyvät tehtävät. Nämä rajaukset ilmensivät monia aspekteja veljien toimista. Toisaalta se

---

<sup>171</sup> Flood 1997, 7 ja 41.

<sup>172</sup> Flood 2010, 107.

<sup>173</sup> Flood 1997, 146.

korosti vähäisempien veljien itseasemointia pois auktoriteettiasemista, toisaalta Flood näkee rahaan koskemattomuudessa kritiikkiä vallinnutta Assisin poliittista järjestelmää kohtaan. Joka tapauksessa työt olivat siten vastaavia, kuin mitä muutkin vailla erityistä asemaa olleet ihmiset tuolloin tekivät. Käytännössä se tarkoitti raskaita maatöitä, logistiikkaa, tuotantoa, rakennustöitä ja vastaavia muita töitä, joista useimmat olivat fyysisesti rasittavia. Ymmärrettävästi useat ihmiset valitsivat vähemmän rasittavia töitä, mikäli se oli heille mahdollista.<sup>174</sup>

Latinaksi tämänkaltaisesta työstä käytetään termiä *labor* ja se voidaan kuvata uurastuksena. Raskaaseen fyysiseen työhön kuten palveluunkin liittyi stigma pakonomaisuudesta ja maaorjuudesta, mikä teki siitä vähemmän arvostettua.<sup>175</sup> Nykyaikaan verrattuna työ oli muutoinkin fyysisesti kuluttavampaa ja enemmän sidottua sosiaaliseen luokkaan.<sup>176</sup> Hyvänä puolenaan feodalismien murtuminen ja rahatalous tulivat mahdollistamaan sosiaalista liikkuvuutta yhteiskunnassa ylöspäin, mutta heikompana puolenaan se samalla purki turvaverkkoja yhteiskunnan heikoimmilta jäseniltä.

Työnteon rasituksilla oli kuitenkin vielä suureellisempi arvo veljille, kuin itse rasituksen tuoma autuas raukeus. Työ vei heidät ihmisten pariin ja mahdollisti heidän osallisuutensa muiden työtä tekevien ihmisten elämään.<sup>177</sup> Tästä osallisuudesta myöhemmät klerikaaliveljet jäivät osattomiksi. Kun Franciscus *Testamentissa* vaati veljiä palaamaan alkuperäiseen työhön, hän tarkoitti työtä siten kuin fransiskaaninen kulttuuri sen ymmärsi. Kieli on historiallinen objekti ja se, kuinka sitä on historian varrella käytetty luo systeemin, joka selittää mitä käsitteellä on tarkoitettu. Franciscus tarkoitti työllä palvelua niiden keskellä, joiden keskellä elettiin.<sup>178</sup>

## **Työ toimeentulona ja keskinäisenä huolenpitona**

Ensimmäiset veljet omistautuivat työlle, koska Floodin mukaan heillä ei ollut vaihtoehtoja. Oli tarvetta hankkia ruokaa, joten luonnollinen päätelmä oli tehdä työtä sen eteen. Flood korostaa, että veljet eivät tehneet työtä integroidakseen itsensä yhteiskuntaan, vaan hankkiakseen toimeentulonsa ja nimenomaan pysyäkseen muutoin ulkona yhteiskunnan rattaista.<sup>179</sup> Toimeentulon hankkiminen

---

<sup>174</sup> Flood 1997, 131. Flood 2001, 179.

<sup>175</sup> Flood 1997, 100.

<sup>176</sup> Flood 1997, 2.

<sup>177</sup> Flood 2010, 121

<sup>178</sup> Flood 2010, 54–55

<sup>179</sup> Flood 1997, 96.

työllä ja työpanoksen vaihtaminen aineelliseen hyvään teki veljistä vapaita taloudellisen yhteiskunnan edessä.<sup>180</sup>

Vaikka fransiskaaneista puhutaankin perinteisesti yhtenä kerjäläisveljeskunnista, ei almujen varassa eläminen ollut alkuvaiheen veljien osalta pääasiallinen toimeentulon väline. Työllä hankittiin oma ja veljesyhteisön toimeentulo ja työllä hankittiin toimeentuloa myös niille sairaille ja köyhille, joista veljet pitivät huolta.<sup>181</sup>

Tekemästään työstä veljet saivat ottaa vastaan kaikkea tarvitsemaansa, mutta eivät kuitenkaan rahaa. Käytännössä tämä johti veljiä elämään 'kädestä suuhun' kerryttämättä omaisuutta.<sup>182</sup> Omaisuuden kerryttäminen olisi ilman rahan koskemistakin ollut veljille mahdotonta, sillä yhtenä lupauksenaan he olivat sitoutuneet köyhyyteen. Esimerkkinään he pitivät Jeesusta, joka nähtiin köyhänä ja siten hän toimi veljille innoittajana.<sup>183</sup> Omaisuutta kerryttämätön köyhyys ei ahkeruudestaan tunnetun veljestön kohdalla merkinnyt puutetta tai kärsimystä, vaan ennemminkin varhaiset tekstit luovat kuvaa monin tavoin yltäkylläisestä elämästä, jossa veljiltä riitti annettavaa toisillekin. *Vitassaan* veljet sitoutuivat elämään yhteisönä ja siten ne turvasivat myös materiaalisen toimeentulonsa, niin ruoan kuin majapaikankin osalta.<sup>184</sup> Samalla huolenpitonsa toinen toisistaan oli heidän voimansa ja se mahdollisti tarvitsevien palvelun ja panoksen työhön pelloilla ja muissa elinkeinoissa.<sup>185</sup>

## Työ palveluna

Narratiivisesti tarkasteltuna *Regula non Bullata* kuvaa Floodille kokonaisuudessaan kertomusta, joka nousee työstä. Kertomus murtautuu ulos elämän ylistyksenä, jonka ytimenä on toisten palvelu.<sup>186</sup> Flood nostaa palvelun ideaaliksi fransiskaanisessa liikkeessä Franciscuksen iskusanat *Sanomassaan*, jossa hän kuvasi veljien palveluasennetta sanoilla *subditi omnibus* (kaikkien alamaiset).<sup>187</sup> Sama *subditi omnibus* esiintyy myös edellä analysoidussa *RnB:n* työtä käsittelevässä kohdassa, jossa termin rinnalla kulkee sana *minores* kuvaamassa veljien itseasemointia vähäisemmiksi veljiksi.

---

<sup>180</sup> Flood 2010, 122.

<sup>181</sup> Flood 2010, 57.

<sup>182</sup> Flood 2010, 98.

<sup>183</sup> Flood 2010, 129.

<sup>184</sup> Flood 1997, 11 ja 40.

<sup>185</sup> Flood 1997, 97.

<sup>186</sup> Flood 2010, intro VII.

<sup>187</sup> Flood 2010, 180.

Ydinajatuksena veljien työnäyissä Flood korostaa työlle määritettyä asennetta *work as service* (työ palveluna), jota voidaan hänen mukaansa kutsua veljien työn käsitteeksi.<sup>188</sup> Sitä pohjustaa veljien halu antaa alhaiselle verbille *servire* positiivinen miellelyhtymä ja päärooli ajatuksenjuoksussaan. Se auttoi veljiä samalla rajaamaan oman toimintansa tapaa ja heidän tapaansa olla kietoutuneita maailmaan. Tällä tavalla he järjestyivät Assisin työläisiä kohtaan asetettuja rakenteita.<sup>189</sup> Veljien itseasemointia palveluun on Floodin ohessa tarkentanut muun muassa Annala korostaessaan, että *work as service* ei esittänyt veljien henkilökohtaista alistumista toisille ihmisille, vaan työnsä ja sen tuotosten alistamista yhteiselle edulle.<sup>190</sup>

Käytännössä veljet tekivät työtään yhteiskunnan marginaaleissa, jossa tavassa Jeesus oli heidän esikuvansa. Veljet auttoivat köyhiä ja sairaita. Veljien keskinäinen huolenpito mahdollisti heidän palvelutyönsä tarvitsevien keskuudessa.<sup>191</sup> *Testamentissaan* Franciscus vaati veljiä palaamaan alkuperäiseen työn käsitykseen ja toteutustapaan veljien elämässä. Tätä hän vaati aloittamallaan muistelunsa *Testamentissa* palaamalla muistoissaan aikoihin, jolloin hän itse alkoi palvella leprasairaiden luona.

Franciscuksen ja veljien työn käsite erosi ympäröivästä yhteiskunnasta. Feodalismien murtuessa ja rahatalouden alkaessa kukoistaa, työksi miellettiin tuottava toiminta, joka hyödytti myös rahatalousjärjestelmää. Lepra sairastavista ja muista potilaista huolehtiminen tai köyhäintaloissa palveleminen ei ollut työtä Assisissa vallinneen kategorian mukaan. Veljet kuitenkin näkivät niin sanotun hyväntekeväisyyden yhdenveroisenä työnä ja halusivat myös sen työn tekijöinä osansa yhteiskunnan hyvästä.

Veljien sekä ajan tavan ja hengen välisessä ajattelutavassa oli merkittävä ero. Kapitalistiseen ajatteluun kuuluu ajatella talouden näkökulmasta rahan kiertoa, jossa osa tuotosta asetetaan sivuun tuottamaan uutta kasvua. Veljien kantavana teemana oli Floodia mukaillen ”palauttaa kaikki hyvä takaisin Jumalalle”. Tällä Flood tarkoitti veljien uppoutumattomuutta pääoman kerryttämisen syövereihin, vaan pyrkimystä huolehtia siitä, että kaikki hyvät Jumalan antamat antimet

---

<sup>188</sup> Flood 1997, 155.

<sup>189</sup> Flood 1997, 29.

<sup>190</sup> Annala 2009.

<sup>191</sup> Flood 1997, 97.

olisivat tasapuolisesti kaikille saatavissa. Hyvä oli tarkoitus pistää kiertämään, ei jättää vain harvojen hyväksi.<sup>192</sup>

Työ palveluna nivoutuu siten läheisesti David Floodin poliittisen näkemyksen ytimeen, joka painottaa oikeudenmukaista ja tasapuolista jakoa kaikesta hyvästä. Flood puhuu tästä verraten nykyaikaiseen distributiivisen oikeudenmukaisuuden käsitteeseen, johon palataan tarkemmin hieman tuonnempana.

Jakaminen ei liittynyt vain aineellisen hyvän jakamiseen kaikkien osallisten kesken, vaan myös elämän jakamiseen.<sup>193</sup> Veljien työ ihmisten kesellä ei ollut vain hetkellistä palvelua, vaan palvelu kattoi laajemman vastuun ottamisen yhteisestä kohtalosta.<sup>194</sup>

Veljestön klerikalisoituessa tämänkaltainen palvelu jäi taakse, minkä huomiotta jättämisestä Flood syyttää useimpia historioitsijoita. Maallikkoveljien oli helpompi kohdata tavallisia ihmisiä kuin pappisveljien, joilla saarnaajan ja opettajan roolissa automaattisesti kulki mukana moralisoiva ote.<sup>195</sup>

## Työ esimerkkinä

Flood kuvaa Franciscuksen tekstien yleistä lukutapaa hengelliseksi, jolloin kehoitus esimerkin antamiseen mielletään helposti kehotukseksi korrektiin käytökseen.<sup>196</sup> Tätä tulkintatapaa Flood kritisoi, sillä korrekti käytös vahvistaa annetun yhteiskuntajärjestyksen ja tuo esiin toisten ylistämisen tai vähintäänkin jonkin asteisen kunnioittamisen.<sup>197</sup> Jos lukija katsoo tekstejä hengellisin lasein, jää häneltä Floodin mukaan ymmärtämättä mojova kritiikki, joka kohdistui vallinneeseen moraalisiin. Tuosta veljet olivat eksplisiittisesti sanoutuneet irti *Regula non Bullatan* kohdassa 17.<sup>198</sup> Veljien elämäntapa *vita* ratifioi vallitsevan moraliteetin hylkäämisen ja teki sen näkyväksi.

*Testamentissa* Franciscus tahtoi veljien työskentelevän esimerkiksi muille. fransiskaanihistorioitsija Tuomas Celanolaisen (n. 1200–1270) paragraafi 104:ssä kerrotaan Franciscuksen tahtoneen työskennellä esimerkiksi veljilleen, jotka ymmärsivät työn toisin. Joutilaisuuden välttäminen kuului veljiä kohtaan

---

<sup>192</sup> Flood 2010, 3. Flood 2001, 174.

<sup>193</sup> Flood 1997, 14.

<sup>194</sup> Flood 2010, 78.

<sup>195</sup> Flood 2010, 40.

<sup>196</sup> Floodin käyttämä ilmaus 'proper behavior'.

<sup>197</sup> Flood 2010, 3.

<sup>198</sup> Kyseisessä kohta puhuu saarnaamisesta ja siinä veljiä kehoitetaan saarnaamaan teoillaan, kuitenkin varoen kaikenlaista ylpistymistä.



annettuun esimerkkiin.<sup>199</sup> Muutoinkin työ oli paitsi tehtävä, se oli myös veljeskunnan viesti ympäröivälle yhteiskunnalle.<sup>200</sup>

### **Työ veljeskunnan sisäisenä toimintona**

Veljien työ oman yhteisönsä hyväksi oli luonnollista ja välttämätöntä.

Luostariliikkeen historiassa olennaisessa järjestyksenpidollisessa roolissa on ollut kuuliaisuus johtajaa kohtaa. Työ, joka annetaan, otetaan nurkumatta vastaan.

Vastaava käytäntö oli fransiskaani keskuudessa. Ministerit (*minister*) vastasivat ja ohjasivat vastuullaan olevia veljiä, mutta eivät lähtökohtaisesti yläpuolelta.

Termi *minister* tarkoittaa palvelijaa, vaikka kattaakin sisälleen johtajuusaseman velvoitteita. Ministereitään kohtaan veljiä velvoitettiin olemaan kuuliaisia.<sup>201</sup>

Työ oli veljien elämässä osana spiritualiteettia, Jumalan antamana kutsumustehtävänä. Myös veljet seurasivat työnteossaan Jeesuksen esimerkkiä *imitatio Christi* -periaatteen tavoin. Siksikin oli tärkeää *RnB:n* työtä koskevat rajaukset, joiden kautta pidettiin huolta ettei työ käy uhaksi sielun tilalle, vaan se palvelee veljien kokonaisvaltaista kutsumusta Jumalan työssä.

### **3.3 Työn abstraktimpi ulottuvuus**

#### **Työ ja täysi ihmisyy**

Työ kuuluu ihmisen elämään. Flood vastustaa aiempien tutkijoiden usein tarjoamaa hengellistettyä kerrontaa veljistä elämästä. Se ei anna selitystä riemuun, joka kumpusi työnteosta. Samoin Flood korostaa *Sanomaan* liittyen, että veljet eivät olleet koettelemassa kolminaisuuden mysteeriä viestillään ihmisille, vaan organisoimassa työliikettä.<sup>202</sup>

Veljiä kehoitetaan hilpeyteen *RnB:n* työtä käsittelevän osion 7 lopussa ja iloisten veljien maineessa he myös olivat. Franciscus ja veljet säteilivät riemua ja selitykseksi Franciscus vakuuttaa kuulijoilleen, että Henki tulee heidän luokseen, ketkä elävät Franciscuksen esittämällä tavalla.<sup>203</sup> Flood ylevöityy piirtämään juhlallisen ja ihannoivan kuvan Franciscuksen ja veljien työnteosta, jossa enkelitkin ovat työskentelemässä heidän rinnallaan. Veljet ottivat kanssatyöläisiä

---

<sup>199</sup> Flood 2010, 3.

<sup>200</sup> Flood 2010, 25.

<sup>201</sup> ministereistä palvelijoina ks. tarkemmin *RB* c. 10.

<sup>202</sup> Flood 2010, 17.

<sup>203</sup> Flood 2010, 15.

ja jalostivat heidän vaivannäkönsä sekä auttoivat heitä näkemään vilauksen työnteon arvokkuudesta ja lupauksista.<sup>204</sup>

Palveleva ja huolta pitävä pyyteetön asenne kertovat suuresta ihmisyydestä, johon veljien yhteinen tie heidät johdatti. Työ kasvatti veljiä *vitansa* tiellä.<sup>205</sup> Työtä tekevä ja rukoileva Franciscus säteili alun perin ympärilleen iloa ja rauhaa, joka sai muut kiinnostumaan ja liittymään hänen seuraansa.<sup>206</sup>

Flood nostaa esiin, että jos ihmisten ei anneta tulla kohdatuiksi omina persooninaan, kuunnelluiksi ja annetuiksi vastuuta töissään, riistetään heiltä osa heidän ihmisyyttään. Tämän seurauksena heistä tulee hiljaisia.<sup>207</sup> Franciscus näyttää ajatelleen samoin edellyttäessään *Testamentissaan* kaikilta veljiltä työntekoa ja paluuta varhaisen vaiheen työntekoon. Käsillä tehtävä ja osin ruumista rasittavakin palveleva työ kuului osana täyteen ihmisyyteen ja se oli tuonut ilon varhaiseen liikkeeseen.<sup>208</sup> Myöhempi veljestö ei nähnyt vastaavaa käsillä tehtävän työn merkitystä veljille ja yhteisölle.

## **Työ vapautena**

Toimeentulon näkökulmasta työ on pakottava velvollisuus.

Feodaaliyhteiskunnassa työ ja yhteiskunnallinen asema usein periytyivät, eikä periytyvyyden ketjusta ollut helppoa edetä sosiaaliseen nousuun. Rahatalous ja feodalismivelvoitteiden murtuminen avasivat tätä mahdollisuutta Franciscuksen aikoihin Assisissa. Veljille työ rahatalouden ulkopuolella vailta taloudellisia tavoitteita oli vapaa valinta. He halusivat palvella työllä ja elää vapaina suhteessa Assissa talouteen.<sup>209</sup> Työ antoi heille itsenäisyyden toimeentulon hankinnassa sitomatta heitä omaisuuden kahleisiin. Omistamattomuus ei antanut suurta materiaalista turvallisuutta, mutta se mahdollisti huolettoman elämänasenteen.<sup>210</sup>

Veljet kokivat olevansa osallisia siitä, minkä kokivat olevan oikeaa ja hyvää. He olivat Jumalan puolella, hänen joka suo hyviä asioita kaikille luoduilleen. He käänsivät kuluttavan puurtamisen viattomuudeksi ihmisten kesellä, antaen työlle uuden ja jännittävän ylväyden. He eivät poistaneet työntekoon liittyvää kipua,

---

<sup>204</sup> Flood 2010, 12.

<sup>205</sup> Flood 2010, 41. Flood 1997, 7.

<sup>206</sup> Flood 1997, 11.

<sup>207</sup> Flood 2010, 9.

<sup>208</sup> Flood 2010, 135.

<sup>209</sup> Flood 1997, 96.

<sup>210</sup> Flood 1997, 41–43

vaan he poistivat siihen liittyneen häpeän stigman. Puurtavaa palvelutyötä pystyi tekemään vapaasta tahdostaan ja iloisella mielellä.<sup>211</sup>

Franciscus lähti omalle tielleen vapaasta tahdostaan. Niin tekivät myös veljet aavistaen minkälainen elämä heitä odottaa. Työ ei ollut heille taakka, vaan vapaa valinta elää todeksi Jumalan hyvää suunnitelmaa ihmisille.<sup>212</sup> Franciscus halusi vapautta ja löysi vapauden työnteon kautta. Työ oli tie vapauteen, ei taistelua.<sup>213</sup> Työ oli myös se tapa, jonka veljet löysivät liennyttämään maailman vääryyden aiheuttamaa hämmennystä.<sup>214</sup>

Tiivistykseenä fransiskaani teologian ja elämän äärellä aikaa paljon viettäneenä David Flood toteaa: ”Me olemme velkaa toinen toisillemme vapauden, joka tulee vain sen kautta, miten me kohtelemme toinen toisiamme, lähestymisessämme, sanoissamme ja kanssakäymisessämme.”<sup>215</sup>

## **Työ pyyteettömänä asenteena**

Köyhyyteen sitoutuneiden vähäisempien veljien työtä leimasi pyyteettömyys, jota he ilmensivät palvelutyöllä ja ottamalla työstään vastaan vain sen, mitä he ja auttamansa ihmiset todella tarvitsivat. Veljillä ei ollut köyhyyslupauksensaakaan kautta mahdollisuutta saati pyrkimyksiä kerryttää maallista omaisuutta eivätkä he siten työskennelleet elintonsa nousun eteen. Materiaalisten etujen ollessa heidän osaltaan rajoitettuja, he pystyivät työskentelemään toisten ihmisten ja työn muiden päämäärien eteen. Veljet säilyttivät leimallisesti yksinkertaisen elämäntapansa, joka ei vaatinut paljoa.<sup>216</sup>

## **Työ Jumalan palveluna**

Ajalle ominaisia olivat katumushurskausliikkeet, jotka koostuivat uskonsa vakavasti ottavista kristityistä. Diakoninen palvelu oli liikkeille ominaista ja penitentit löysivät fransiskaanisesta liikkeestä itselleen läheisen kumppanin. Päämäärät olivat penitenteillä ja fransiskaaneilla monin tavoin yhteisiä, halunaan viedä kaikkea Jumalan hyvyyttä tähän maailmaan. Veljien työn ja talouden näkyyn vahvana elementtinä kuului hyvän pistäminen kiertoon. Veljien

---

<sup>211</sup> Flood 2010, 78. Flood 1997, 101.

<sup>212</sup> Teoksensa *The Daily Labor of Early Franciscans* esipuheessa Flood siteeraa 1600-luvun historioitsija Du Cangea poimien häneltä virkkeen seuraavin ajatuksin: Varmistaaksesi, että kaupunki kasvaa ja menestyy, anna ihmisille siellä heidän vapautensa. Tämä vapaus oli sitä mitä Franciscus halusi ja jonka hän Floodin mukaan löysi työnteosta. Flood 2010, intro VIII.

<sup>213</sup> Flood 2010, Intro VIII.

<sup>214</sup> Flood 2010, intro IX.

<sup>215</sup> Flood 2010, 106.

<sup>216</sup> Flood 1997, 7.

periaatteena oli, että Jumalalta tulee kaikki hyvä ja Jumalan hyvät lahjat palautetaan kaikille tarvitseville. Tämä oli heidän kutsumuksensa. Ihmisten palvelu oli Jumalan palvelua.

Flood kuvaa työtä fransiskaani liikkeessä siten, että se tuo Jumalan valtakunnan keskuuteemme tässä ajassa ja paikassa. Uusi Jerusalemi ei tule taivaasta, se tulee työn kautta aamulla kello 8.30.<sup>217</sup> Jumalan valtakunnan tulemisessa keskuuteemme työn kautta voidaan nähdä myös poliittinen ulottuvuus, jossa Jumalan lähettiläät uudistavat maailmaa ympärillään. Floodin mukaan veljet olivat löytäneet maailmaa muuttavan sanoman, jota halusivat jakaa.<sup>218</sup> Tähän liittyi myös *Sanoma*, joka oli suunnattu Floodin mukaan nimenomaa liikettä lähellä oleville penitenteille.

Työn käsityksessään yhdellä tasolla veljet halusivat palvella ihmisiä, mutta toisella tasolla mukaan nivoutui mukana oleminen Jumalan ihmiskuntaa varten olevissa suunnitelmissa ja niiden palveleminen.<sup>219</sup> Jos katsoisimme Franciscuksen ja veljien toimintaa vain spiritualiteetin silmälasien läpi, hyvän esimerkin antaminen voisi näyttäytyä sovinnaisena käyttäytymisenä ja myös vallitsevan sosiaalisen koodiston omaksumisena. Tällöin Floodin mukaan hukattaisiin se mojova kritiikki, joka osoitetaan vallitsevaa moralismia kohtaan, jonka veljet explisiittisesti hylkäsivät ja kirjasivat sen *Regula non Bullatan* kohtaan 17.<sup>220</sup> Arvo oli nimenomaa ihmisen tekemällä työllä, pääoman tekemällä työllä ei ollut arvoa. Floodin mukaan veljet myös tulivat herkiksi tunnistamaan Herran Hengen vaikutuksen elämässään työn kautta.<sup>221</sup>

Franciscus varoitti sekoittamasta mitään maallista veljien ehtoollispalveluksiin ja tämä koski erityisesti pappisveljiä. Messu ei saanut tuottaa toimittajilleen mitään materiaalista taikka sosiaalista etua suhteessa toisiin veljiin. Hengellinenkin työ ei saanut siten tuoda henkilökohtaista palkkiota suorittajalleen.<sup>222</sup> *Regula non Bullatan* kohdassa 17 Franciscus käänsi veljiä välttämään kiinnittymistä ministerin ja saarnaajan tehtäviin. Papin yhteisöllisesti arvostettu rooli soti vastaan ”hyödyttömyyden palvelijoiden” itseymmärrystä.

---

<sup>217</sup> Flood 1997, 2.

<sup>218</sup> Flood 1997, 15–16.

<sup>219</sup> Flood 2010, 68.

<sup>220</sup> Flood 2010, 3. *RnB:n* kohtaan 17 palataan tarkemmin distributiivisen oikeudenmukaisuuden käsittelyn yhteydessä.

<sup>221</sup> Flood 2010, 9.

<sup>222</sup> Flood 2010, 21–22.

Pyhän miehen sosiaalinen rooli olisi tuonut mukanaan ”maailman henkeä”.<sup>223</sup> Franciscus kyllä arvosti pappisveljien palvelusta kirkossa, mutta se ei olisi saanut tapahtua muun työn kustannuksella. Pappisveljien tuli noudattaa samaa *vitaa* kuin muidenkin veljien. Jumalanpalveluselämänkin osalta vain messun välttämättömissä osissa pappisveli sai asettua toisten veljien yläpuolelle.<sup>224</sup>

Franciscus oli luottavainen veljien työn hyvyydestä Jumalan silmien edessä. Flood tiivistää Franciscuksen sanomaa *Message*ssa ”Herran Henki kääntää heidän inhimilliset ponnistuksensa Isän töiksi”<sup>225</sup>

## **Työ osallistajana**

Työn perusfunktiot eivät olleet veljien työn ainoa päämäärä, työ oli myös tapa kohdata tarvitsevia ihmisiä ja osallistaa heitä yhteiseen liikehdintään.<sup>226</sup> On vaikea sanoa kuinka tietoista veljien toiminnan laajeneminen oli vai tapahtuiko se puoliksi huomaamatta penitenttien löytäessä liikkeestä yhtymäkohdan elämäänsä ja muiden ihmisten lyöttäytyessä samaan rintamaan veljien kanssa. Joka tapauksessa veljet tahtoivat palvella ja jakaa elämää ihmisten kanssa. Työtä tehtiin yhdessä.<sup>227</sup>

Yhdessä työn tekeminen kattaa sisäänsä toisen liikkeelle läheisen periaatteen, inkluusiivisuuden, jossa jokainen haluttiin sisällyttää mukaan. Rinnallakulkijuuden asenteessa ketään ei tullut jättää ulkopuolelle, ei myöskään työn tuotoksia jaettaessa. Elämä kohdattiin yhdessä, myös sen päivittäiset kamppailut.<sup>228</sup> Sielunhoitoa näiden ihmisten keskuudessa, joita muutoinkin arjessa kohdattiin piti Franciscus suotavana. Toisin oli myöhemmin vahvistuneen pappislinjan vaikutus papillisine tehtävineen, jossa ihmisten kohtaaminen jäi toimitettavien hengellisten suoritteiden varjoon. Tällöin myös osallisuus ihmisten arkielön huolista oheni.

Veljien tekemä työ oli viesti ja kannanotto ympäröivälle yhteiskunnalle. Työtä ei tehty palkan vuoksi ja palkkiota he eivät työstään rahana suostuneet ottamaan. Työ ei ollut edes erotettavissa muusta elämästä erikseen korvattavaksi suoritteeksi, vaan työtä tehtiin veljinä ihmisille.<sup>229</sup> Puheella ja työnteolla veljet

---

<sup>223</sup> Flood 2010, 22.

<sup>224</sup> Flood 2010, 23.

<sup>225</sup> Flood 2010, 90.

<sup>226</sup> Flood 2010, 3.

<sup>227</sup> Flood 1997, 14 ja 41.

<sup>228</sup> Flood 1997, 159–160.

<sup>229</sup> Flood 1997, 32.

viestivät arvostusta ja solidaarisuutta heitä kohtaa, keiden kanssa he työskentelivät.<sup>230</sup>

Veljet olivat kaikille alamaisia kun he työskentelivät. Se ei tarkoittanut, että he olisivat olleet passiivisia ja toimeettomia vailla johtoa, vaan itseohjautuvina tuottavia ja humaaneja hyviä työntekijöitä. He ottivat toiset huomioon, huomioivat heidän tarpeensa ja kutsuivat mukaan. He työskentelivät niin toisille kuin itselleen. Näin he loivat inklusiivisen palvelunäyn.<sup>231</sup>

Flood luo ideaalisen kuvan veljien työnteosta antaen sille roolin suuressa tarpeessa olevien ihmisten mukaan ottamisena. Samoin Flood kuvaa veljien tarkoitusperiksi toteuttaa oikeudenmukaisuutta maailmassa niiden hyvin asioiden jakamisena, joita Jumala meille antaa.<sup>232</sup> Floodin näkemys oli, että veljien työllä maailmasta rakennetaan yhteinen kotimme, jossa on sija jokaiselle.

### **Työ yhteisen hyvän rakentamisessa**

Kuten edellä on tullut todetuksi, veljet olivat sitoutuneita köyhyyteen ja olemaan kerryttämättä maallista materiaa itselleen. Veljiltä ei kuitenkaan puuttunut pitkäjänteisyyttä, vaan heillä oli pyrkimyksiä rakentaa yhteistä hyvää niin veljeskuntansa kuin laajemman yhteiskunnan merkityksissä. Flood kuvaa veljien alistuvaa asennetta palvelutyössään siten, että veljet eivät itse niinkään alistuneet toisille ihmisille, mutta alistivat työntekonsa ja sen aikaansaannokset yhteiselle edulle. Veljet työskentelivät tehdäkseen sosiaalisten realiteettien maailman toimimaan kaikkien eduksi.<sup>233</sup>

Ihmisten haasteisiin vastattiin läsnäolemalla ja yhteisellä työllä toisin kuin liikkeen myöhemmissä vaiheissa, jossa pappisveljien opetuksella oli enemmän etäinen ennaltaehkäisevä rooli.<sup>234</sup> Työtä tehtiin yhteiseksi hyväksi ja Jumalan palveluksessa samanaikaisesti. Työ ei ollut tärkeä ainoastaan tuottamansa aineellisen hyödyn vuoksi, vaan myös itse liikkeen itseymmärrykselle, joka rakentui palvelevan työn ympärille.<sup>235</sup>

Yhteisestä hyvästä huolehtiminen antoi vapauksia jopa tiukasta säännöstä koskien rahan käsittelyä. Rahaa sai ottaa vastaan, jos sitä tarvittiin sairaiden veljien ollessa ilmeisessä hädässä taikka lepratautisille almujen

---

<sup>230</sup> Flood 2010, 10 ja 97.

<sup>231</sup> Flood 1997, 31–32.

<sup>232</sup> Flood 2010, 3.

<sup>233</sup> Flood 1997, 155.

<sup>234</sup> Flood 2010, 40.

<sup>235</sup> Flood 2010, 55.

keräämisessä,<sup>236</sup> mutta tällöinkin veljet tarvitsivat välittäjän (nuntius), sillä he eivät itse saaneet koskea rahaan. Kyseinen myönnytys on Franciscukselta merkittävä, mikä osaltaan korostaa lepratautisten surkeaa asemaa yhteiskunnassa ja alleviivaa veljien työn tärkeyttä heidän keskuudessaan.

Yhteisen hyvän hakeminen pakotti veljet Floodin mukaan kyseenalaistamaan sen, mitä talouden kehityksessä ympärillä tapahtui. Veljet kohtasivat tuotantoa heikentäviä työtapoja, kun taasen hyvin tehty työ johti hyvien asioiden tapahtumiseen. Flood ei yksilöi edellisten lauseiden taustoja enempää, mutta korostaa tarvetta jakaa työn tuotannon tulokset tasapuolisesti ihmisten kesken. Floodin mukaan veljet havaitsivat työn tuotosten jaossa kyseenalaisia toimintatapoja, mikä johti veljien teologian kehittymiseen. Lopputulemana oli ajatus antaa Jumalalle takaisin kaikki hyvät asiat (*give God back all good things*)<sup>237</sup>, mikä termi kulkee vahvasti läpi Floodin kirjoitusten.<sup>238</sup> Termin Flood rinnastaa distributiivisen oikeudenmukaisuuden käsitteeseen.

Kaiken kaikkiaan Floodin näkemys oli, että veljien pyrkimys oli tehdä työn kautta maailmasta yhteinen kotimme. Hyve itsessään ei riittänyt, vaan tarvittiin konkreettista toimintaa. Työtä tarvittiin yhteisen hyvän rakentamisessa ja veljillä olisi siinä merkittävä rooli.<sup>239</sup> Kovalla työllä on Floodin määritteissä jopa lunastava merkitys, sillä se jakaa yhteistä taakkaa.<sup>240</sup>

### **3.4 Työ abstraktina välineenä**

#### **Työ yhteiskunnan elementtinä**

Työ luo yhteiskunnan hyvinvoinnin. Samalla yhteiskunta luo edellytykset työnteolle, ihmisten vuorovaikutukselle ja mahdollistaa sen jäsenille paikan yhteiskunnassa. Yhteiskunta tarjoaa palveluita ja edellyttää niiden vastineeksi osallisuutta palveluiden toteuttamiseen joko työpanoksella tai rahan välityksellä. Yhteiskunnan olemukseen kuuluu vaihtelevan asteinen solidaarisuus kaikkia jäseniään kohtaan ja tässä kohtaa fransiskaanit olivat eri katsantokannalla kuin Assisin valtaa pitävät. Veljien mukaan yhteiskunnan tuli pitää huolta sairaista ja heikoimmistaan sekä tunnustaa heistä huolen pitäminen työksi siinä missä

---

<sup>236</sup> *RnB*, *Caput* 8.

<sup>237</sup> Ajatuksen perusta Franciscuksen teksteistä löytyy *RnB:n* kohdassa 17. Tarkempi kuvaus irrotetun lauseen asiayhteydestä kohdan löytyy kohdan 3.4 distributiivista oikeudenmukaisuutta käsittelevän kohdan yhteydestä.

<sup>238</sup> Flood 2010, 98–99.

<sup>239</sup> Flood 2010, 4.

<sup>240</sup> Flood 2010, 146.

palkkatyökin oli työtä. Heikoimmista huolen pitäville kuului myös osuus yhteisen hyvän antimista.

Veljille maailma oli Jumalan maailma. He toteuttivat yhteiskunnan palveluaan ihmisten palveluna heidän rinnallaan ja pitäytyen vaihdantatalouden piirissä. Franciscuksen teksteissä ja veljien tavasta toimia voidaan nähdä epäsuoria kritiikin ilmaisuja vallinnutta yhteiskuntajärjestystä ja kapitalismin tuulien mukanaan tuomaa ahneuden kulttuuria kohtaan. Selkeimmän vastalauseensa veljet ilmaisivat alistumattomuutenaan rahajärjestelmän valtaan. He päättivät myös asua kaupungin ulkopuolella säilyttääkseen sopivan etäisyyden markkinahumuun.

Veljet poimivat esimerkinsä lähinnä Raamatusta ja ilmaisivat halunsa seurata Jeesuksen valitsemaa köyhyyttä. Samoin he kutsuivat muita ihmisiä saman sanoman äärelle ja saivat kaikupohjaa sanomaansa etenkin penitenttien keskuudessa. Veljien vapaasti valitsema rahattomuus ja yksinkertainen elämä ei ollut mieliksi valtaa pitäville. Veljiä kutsuttiin roskasakiksi, vaikka he työskentelivät ja pyysivät ruokaa ja vaatteita työnsä palkkioksi.<sup>241</sup>

Floodin mukaan Jeesuksen köyhyys on kristillisen etiikan perusta. Samassa yhteydessä Flood ilmaisee voimallisesti, että emme voi tunnustaa ja kunnioittaa toisia, jos hyväksymme omaisuutta ja suhteita sellaisen sosiaalisen systeemin sisällä, joka perustuu poissulkemiseen.<sup>242</sup> Floodin mukaan veljet oppivat, miten helppoa oli elää rahajärjestelmän ulkopuolella.<sup>243</sup> Emme kuitenkaan voi tietää oliko se veljille helppoa, vaikka siitä huolimatta veljet olisivat nähneet sen mukaan toimimisen tärkeäksi.

Flood puhuu positiiviseen sävyyn materiaalisen maailman hyödyntämisestä ylläpitääksemme itseämme ja siten työskentelemme tuottaaksemme elämälle tarvittavia välineitä. Hänen puheestaan puuttuu kuitenkin jatkuvan kasvun ulottuvuus, joka vallitsevassa talouskäsityksessä luo hyvinvointia. Flood kritisoi keynesiläistä talousteoriaa, joka hänen mukaansa on Toisen maailmansodan jälkeisessä maailmassamme yrittänyt juurruttaa rahan kontrolloimaa kapitalismia läpi läntisen maailman. Hänen mukaansa se etäännyttää meitä työstä ja nostaa työstä saatavan palkan ohi itse työn merkityksen.<sup>244</sup> Kritiikkinsä ja veljien kritiikin

---

<sup>241</sup> Flood 1997, 72–75, tämä lause 73.

<sup>242</sup> Flood 1997, 75.

<sup>243</sup> Flood 1997, 79.

<sup>244</sup> Flood 1997, 182–183.



ohessa Flood kuitenkin myöntää, että epäkohdistaan huolimatta Assisin yleiset elinolosuhteet paranivat avoimen talouden myötä ja hyvinvointi lisääntyi.<sup>245</sup>

## **Distributiivinen oikeudenmukaisuus**

Silmiinpistävää tässä tutkielmassa käytettyjen David Floodin teosten sanastossa on kahden toisiinsa rinnasteisten termin esiintyminen. Ne ovat Floodin fransiskaanisista teksteistä löytämä ajatus ”*give God back all good things*” ja hänen rinnastuksensa siitä nykyajan terminologiaan distributiivisena oikeudenmukaisuutena. Kantava ajatus taustalla on Jumalan maailmassa olevan kaiken hyvän oikeudenmukainen jakaminen kaikkien kesken.

Assisin sopimus vuodelta 1210 painotti työtä, mutta eri perspektiivistä kuin mihin Franciscus ja veljet olivat halukkaita ryhtymään. Flood kuvaa veljien havaintoa piilossa olevan juonen löytämisenä, jota vastaan veljet alkoivat toimia. Modernein silmin tarkasteltuna Assisin sopimus oli looginen tähdätessään talouskasvuun ja sen kautta rauhan aikaan yhteiskunnassa. Vastaava pyrkimys omana aikanamme on ollut muun muassa Euroopan Unionilla. Assisin sopimuksen vauhdittama varhaiskapitalistinen kehitys jätti kuitenkin feodaaliyhteiskunnan vanhoja turvarakenteita taakseen, mikä aiheutti ongelmia heikompiosaisille. Rahataloudesta ja kasvavista pääomista pääsivät nauttimaan osa kansasta, toisten menettäessä aiemman osansa.

Flood näkee veljien toiminnan vahvana vastaliikkeenä Assisin sopimukselle sekä oikeudenmukaiseen työn tuotosten jakamiseen viittaavan sisällön. Hän käyttää läpi lähdeosteiden rinnastuskohtana modernia distributiivisen oikeudenmukaisuuden käsitettä. Tiivistetysti ilmaistuna käsitteellä tarkoitetaan tulojen uudelleenjakamista yhteiskunnassa tavalla, joka vähentää yhteiskunnallista eriarvoisuutta. Olennaisena ulottuvuutena termissä on pyrkimys ihmisoikeuksien toteutumiseen ja oikeudenmukaisuuteen siten, että ihmisellä taustastaan huolimatta on pääsy vähintään elintärkeisiin yhteiskunnan resursseihin, joilla turvataan toimeentulo yhteiskunnan määrittelemällä tasolla.<sup>246</sup>

Taustaksi distributiivisen oikeudenmukaisuuden käsitteelle fransiskaanisessa kontekstissa Flood kuvaa lukukokemustaan Robert Heilbronerin kirjasta *21st Century Capitalism* (1993). Floodin löytö kirjasta oli, että sosiaaliset yhteiskuntajärjestyksen ongelmat eivät ole kapitalismin huolenaiheita.<sup>247</sup> Assisin

---

<sup>245</sup> Flood 2001, 165.

<sup>246</sup> Tarkemmin ks. esim. Allingham s.a. ja Lamont & Favor 2017.

<sup>247</sup> Flood 1997, 8.

yhteiskunta oli aloittanut tiensä kohti kapitalismia, mutta veljet halusivat astua siltä tietä pois, veljillä oli edelleen huoli sosiaalisista kysymyksistä.<sup>248</sup> Franciscuksen sanoista Flood löysi distributiiviseen oikeudenmukaisuuteen rinnasteisen tavoitteen ”*give God back all good things*”, jota hän myös aktiivisesti käyttää kautta teostensa. Lähtökohta termille on ote *RnB:n* kohdassa 17, jonka loppuosan runollisesta osasta katkelma löytyy. Seppo A. Teinosen suomennoksessa se ilmaistaan seuraavasti: ”Ja kaiken hyvän tuomme takaisin Herralle Jumalalle, Ylimmälle ja Korkeimmalle, ja tunnustamme, että hänen on kaikki hyvä, ja kaikesta kannamme kiitoksen hänelle, josta lähtee kaikki hyvä.”<sup>249</sup> Tähän Jumalalle tuomisen ajatukseen Flood lisää ihmisille jakamisen ulottuvuuden, ja emme tiedä kuinka paljon Flood lukee rivien välistä tehdessään tulkintaansa. Mitä ilmeisintä oli kuitenkin veljien suuri rakkaus palvelemiaan ja kanssaelämiään ihmisiä kohtaan, joten tämäkin narratiivi osunee kohdilleen.

Hyväntekeväisyys ei ollut valinta, se oli tarvitsevien oikeus.<sup>250</sup> Veljet näkivät kärsimyksen ja tarpeen ympärillään ja olivat valmiita tekemään toimia oikeudenmukaisemman hyvän jakautumisen eteen. Se vaati työtä. Ajatuksena oli pistää yhteiseen jakoon kaikki Jumalan hyvät asiat. Tuomas Celanolainen laittaa Franciscuksen suuhun lauseen: ”Alkakaamme palvella Herraa, veljet, sillä tähän mennessä emme ole saaneet aikaan juuri mitään edistystä.”<sup>251</sup> Se kuvaa asennetta, jossa maailmaa on alettu laittamaan järjestykseen, mutta työ on vasta alussa. Flood haluaa nähdä tässä lauseessa viittauksen yhteisön ja ihmisten palvelemisesta, ei hengellistä yksilön pyrkimystä omiin hyveisiin, sisäiseen paremmuuteen tai kohentuneeseen oman sielun tilaan. Flood korostaa, että Franciscus ei nähnyt armon vaativan lisätyötä ja kiillotusta, vaan kysymys oli siitä, mitä he voisivat saada aikaan kun he antavat itsensä työlle.<sup>252</sup>

On ilmeistä, että veljien sosiaaliselle liikehdinnälle oli vahvaa tilausta, mistä kertovat huiman nopeat kasvuluvut veljeskunnan koossa sekä penitenttien määrässä. Yhteisen hyvän oikeudenmukainen jako veti ihmisiä puoleensa.

---

<sup>248</sup> Flood 2010, 96.

<sup>249</sup> Teinonen 2014, 73–74. Teksti jatkuu leipätekstiin lainatun osan jälkeen vielä seuraavasti: Ja hän itse, Ylin ja Korkein, ainoa tosi Jumala, saakoon omakseen ja itse ottakoon vastaan kaiken kunnian ja kunnioituksen, kaiken ylistyksen ja siunauksen, kaiken kiitoksen ja kaiken kirkkauden; hänen on kaikki hyvä, joka yksin on hyvä. Ja jos näemme tai kuulemme sanottavan tai tehtävän pahaa tai pilkattavan Jumalaa, me sanomme ja teemme hyvää ja ylistämme Herraa, joka on siunattu iankaikkisesti. Amen.

<sup>250</sup> Flood 2010, 104.

<sup>251</sup> ”Let us begin to serve the Lord, brothers, for until now we have made hardly any progress.” Flood 2010, 3.

<sup>252</sup> Flood 2010, 3–4.

## Työ ja politiikka

David Flood näkee fransiskaamisen yhteisön puitteissa positiivista demokraattisuutta.<sup>253</sup> Veljien *vita* oli yhteisen prosessin tulos toisin kuin paavin vahvistama *Regula Bullata*. Assisin puitteissa Flood ei nähnyt vastaavaa demokraattista toimintaa, vaan ennemminkin harvainvaltaa. Inhorealisticena näkemyksensä ihmisyydestä Flood toteaa, että ihmiset, joilla on valtaa, eivät pidä demokratiasta, sillä se on sotkuisaa. Kuitenkin Flood korostaa, että sosiaaliset sopimukset ovat aina neuvoteltavissa ja yhteisesti päätettävissä.<sup>254</sup> Viime kädessä on kyse sosioekonomiasta, kun puhutaan, miten työ jakautuu ja sen tuottama hyöty jakautuu yhteiskunnassa.<sup>255</sup> Siinä kyse on poliittisista ratkaisuista.

Vasemmistolaisesta vivahteestaan huolimatta Flood aristelee luokkatermistön käyttöä tuon ajan työn kuvauksessa. Käsityksensä mukaan sen ajan Assisissa moni tuskailee työn ääressä ja vain harvat hyötyivät. Työnteko sai yhteisön menestymään, mutta Floodin mukaan hitaasti, jos koskaan saivat työtä tekevät täyden edun siitä. Veljien metodi, jossa työtä tehtiin hyvin ja palkkiota siitä otettiin vain vähän, lienee johtanut heidät johtavan luokan suosioon. Flood kuvaa kuitenkin, että veljien liittoutumattomuus johtavan luokan kanssa herätteli työtä tekevän luokan keskuudessa uutta toivoa.<sup>256</sup>

Siihen aikaan työntekijät järjestäytyivät killoiksi, joissa mestarit herkästi nousivat johtavaan luokkaan. Vaikka killat pääosin olivat mestareiden instrumentteja, huolehtivat ne myös työntekijöiden hyvinvoinnista. Flood esittää, että veljien kritisismi kohdistui erityisesti heidän mielenlaatuaan kohtaan, jotka hyötyivät talouden dynaamisesta vireestä, sillä heidän mielenlaatunsa oli täysin veljien mielenlaadun vastainen.<sup>257</sup>

Vahva poliittinen kanta Floodilla oli työntöön arvoon yleensä. Raha ei saanut olla työntöön arvon mittari, sillä työn arvo oli sen arvoa suurempaa.<sup>258</sup> Työ itsessään oli ihmiselle niin tärkeää, että kaikilla oli oltava oikeus siihen. Tämä päämäärä on myös tämän työn laajemman lähdekirjan nimi, työtä kaikille.<sup>259</sup>

---

<sup>253</sup> Flood 1997, 34.

<sup>254</sup> Flood 2010, 116.

<sup>255</sup> Flood 1997, 181.

<sup>256</sup> Flood 2010, 8.

<sup>257</sup> Flood 2010, 8.

<sup>258</sup> Flood 1997, 183.

<sup>259</sup> Flood 1997, 184.

## Työ ja rauha

Assisin kaupungin vuosien 1203 ja 1210 yhteiskuntasopimusasiakirjoissa pyrkimyksenä oli rakentaa kaupunkiin rauhaa ja taloudellista kasvua. Veljet edistivät yhteistä hyvää omalla tavallaan, vaikka se erosikin valtaapitävien päättämistä tavoista. Veljet rakensivat ja toivottivat rauhaa evankeliumin nimissä ja eläen sen sanomaa todeksi arjessa ihmisten kanssa. Näin he käyttivät vapautensa. Flood kuvaa veljiä sitoutuneena tekemään työtä rauhan eteen ja sittemmin vielä työksi todellisemmankin rauhan eteen.<sup>260</sup> Vaikka veljet siis erosivat Assisin arjen elosta, heillä oli Floodin mukaan täysi pyrkimys työskennellä sillä tavalla, että se tuo rauhaa ja yltäkylläisyyttä. Yltäkylläisyys on vallalla siellä, missä ihmiset yhdessä näkevät inklusiivisen todellisuuden, jossa kaikki ovat mukaan otettuja. Floodin mukaan tästä lähti liike kukoistukseen, sillä he olivat saavuttaneet sen mihin olivat tähdänneet.<sup>261</sup>

## Työ ja joutilaisuus

Joutilaisuuden välttäminen on kulkenut Vanhan testamentin ja Paavalin opetuksesta läpi varhaisen kirkon ja luostariliikkeen aina Franciscuksenkin ohjeeksi veljilleen *vitassa* ja säännöksi *RB:ssa*. Taustalla on syvä viisaus siitä, että ihmisen on hyvä olla touhukas hyvien asioiden äärellä, sillä se kantaa hyvää hedelmää. Pelko Perkeleen hyökkäyksistä toimettomuuden keskellä ei ollut Franciscuksen omaa ajatusta, vaan jo huomattavasti aikaisempaa perua.

Toimettomuus oli vastakohta Franciscuksen painottamalla ahkeruudelle palvelutyössä. Tämän painotuksen takia pappisveljien hengellinen työ ei Franciscuksen mukaan myöskään ollut riittävää, vaan hän vaati *Testamentissaan* kaikkia veljiä osallistumaan yhä fyysiseen työntekoon. Hyvällä ruumiillisella työnteolla oli niin monta tärkeää ulottuvuutta, kuten olemme juuri saaneet todistaa. *RB:n* muotoilu työstä ei kuitenkaan ollut enää yksiselitteisesti käsillä tehtävään työhön velvoittavaa, joten ruumiillista työtä vieroksuvat veljet pääsivät eroon tulevina vuosikymmeninä ikäväksi kokemastaan käsillä tehtävän työn ikeestä. Ja menettivät paljon.

---

<sup>260</sup> Flood 2010, 69.

<sup>261</sup> Flood 2010, 103.

## Johtopäätökset

Franciscus Assisilainen oli merkittävän hetken äärellä, kun hän matkalla sotaan pysähtyi Spoletossa Jumalan kutsuun. Rakkaus lepratautisia kohtaan sai hänet lopullisesti kääntymään ja valitsemaan elämälleen uuden suunnan, joka on kantanut suurta hedelmää läpi 800-vuotisen historiansa.

Varhaisten fransiskaanielien elämässä työllä oli merkittävä rooli. Se auttoi heitä monin eri tavoin toteuttamaan kutsumustaan palvella ihmisiä ja jakaa kaikkea Jumalan hyvää tässä maailmassa. Liikkeen elämänohje *vita* eli *Regula non Bullatan* sanamuodoissa reilun vuosikymmenen ennen kuin se korvattiin paavin vahvistamalla säännöllä, *Regula Bullatalla*. Työ eli sääntöjen mukana.

Franciscuksen painotus oli alusta alkaen käsillä tehtävässä palvelutyössä eikä tavoitteena ollut edetä työnteolla korkeampiin virkoihin tai taloudellisiin saavutuksiin, vaan elää yksinkertaisesti ja palvella vähäisempinä veljinä ja hyödyttöminä palvelijoina erityisesti yhteiskunnassa syrjään jätettyjä. Työllä oli myös merkittävä tehtävä pitää veljet sopivasti toimessa kiinni, sillä hyvä askareisuus oli veljille ilon ja riemun lähde. Jo varhaisen luostariliikkeen läpi kulkenut viisaus oli hyväksi havaittu, ettei turhalle joutilaisuudelle tullut jättää tilaa ihmisen elämässä.

Liike kasvoi ja alkoi muuttua matkan varrella. Pappisveljien osuus lisääntyi ja kirkon kasvanut pyrkimys hyödyntää pappisveljiä oli vastoin Franciscuksen toiveita. *Regula Bullataan* velvoite työhön kirjattiin *Regula non Bullataa* löyhemmin, eikä siitä löytynyt enää yksiselitteistä velvoitetta käsillä tehtävää työtä kohtaan. Tulkinnanvaraisuuden lisääntyä ja veljeskunnan jo ehdittyä muuttua varhaisista ajoista, ei Franciscus enää elämänsä loppupuolella vaikuttanut olevan tyytyväinen tuolloin vallinneeseen tilaan, mitä ilmentää *Testamentumin* vahvat ja velvoittavuuteen pyrkivät sanamuodot paluusta varhaiseen työnteon tapaan. Aika oli ajanut ohitse liikkeen voima-agentin, millä termillä David Flood oli työn roolia varhaisessa fransiskaanisudessa kuvannut.

Fransiskaanitutkija David Flood OFM on tehnyt pitkän elämäntyön tutkiessaan fransiskaanista liikettä historiallisten lähteiden avulla. Hänen näkemyksensä on muuttanut aiemmin yleistä hengellisyyttä painottavaa kuvaa fransiskaaniliikkeestä huomioimaan työn merkittävän roolin liikkeen missiossa. *Regula non Bullatan*, *Regula Bullatan* ja *Testamentumin* työtä koskevien ilmausten tarkempi tutkiminen vahvistaa käsillä tehtävän työn merkittävää roolia

nimenomaa varhaisen veljestön aikana. Ajan kuluessa muutospaineet pois käsin tehtävän työn rajauksesta ovat ilmeiset.

Vaikka veljille tärkeintä oli elää Jumalan tahdossa oman sielun tilansa ja taivasosuutensa turvaten, oli palvelu heille elämäntehtävä ja tapa olla mukana Jumalan suunnitelmissa tässä maailmassa. Flood on löytänyt hengellisen näkökulman rinnalle veljien toiminnasta myös vahvan poliittisen ulottuvuuden, joka kohdistuu etenkin Assisin kaupunkia kohtaan. Floodin mukaan veljet eivät voineet hyväksyä varhaiskapitalistiseen suuntaan muuttuvan toiminnan lieveilmiöitä, jotka kohdistuivat yhteiskunnan heikkojen ja turvattomien hylkäämiseen. Veljet ryhtyivät vastarintaan, jonka ilmeinen merkki oli kieltäytyminen osallistumisesta rahatalouden pirtaan. Flood kuvaa veljien löytäneen merkityksen palvelutyössään distributiivisen oikeudenmukaisuuden toimintatavalla, jonka he tosin pukivat sanoiksi omailla ilmaisuillaan. Veljet halusivat palauttaa Jumalalle kaikki hyvät asiat, mikä käytännössä Floodin määrittelyn mukaan tarkoitti kaikkien Jumalan antamien lahjojen tasapuolista jakoa ihmisten kesken. Tämän Floodin tulkinnan perusteluita voidaan kyseenalaistaa teksteistä suoraan löytymättömiksi, mutta veljien toiminnan kokonaisnarratiivin kautta se näyttää löytävän paikkansa. Tämä alhaalta nouseva tarina voi olla tosi, vaikka varmuutta emme siitä täysin voikaan saada. Floodin mukaan fransiskaaninen liike oli vastaliike varhaiskapitalismille, jossa omaisuudet alkoivat kertyä harvojen käsiin ja yhä useampi jäi vaille feodalismien aikana osalleen tulleesta yhteisön turvasta. Veljien vahva kriittisyys rahaa kohtaan vahvistaa tulkinnan oikeellisuutta.

Kirkko oli elänyt muutosta sydänkeskijalle tultaessa ja nähnyt kaupunkien ja kasvavan maallikkoaktiivisuuden nousun. Franciscuksen käynnistämä toiminta osui kirkon kannalta otolliseen saumaan niin penitenttien näkökulmasta potentiaalisena toimintaväylänä, kuin etenkin myöhemmässä vaiheessa kirkon kaipuussa löytää mendikantiveljeskunnista vahvaa opetuksellista panosta. Murros fransiskaaniliikkeen sisällä ensimmäisten vuosikymmenten kuluttua oli kuitenkin penitenteille pettymys, mutta kirkon tavoitteille suotuisa. Fransiskaanit muuttuivat voittopuolisesta maallikkoliikkeestä pitkälti papiston liikkeeksi, mikä siirsi hilpeiden veljien arjen palvelutyön pois ihmisten keskeltä ja vaihtoi sen kirkollisiksi toimituksiksi.

Työn merkitys ihmiselle ei rajoitu vain toimeentulon hankintaan. Varhaisen kirkon kehityskaari kertoo paavalilaisen ahkeraan työhön kannustavan ja

toimettomuutta välttelevän työetiikan voitosta luostariliikkeen sisällä. Työstä tuli merkittävä osa askeettisenkin spiritualiteetin todeksi elämistä. Luostariliikkeessä työnteon arvo nousi paikoitellen rukouselämän rinnalle, eikä niitä tullut nähdäkään toistensa kilpailijoina. Fransiskaaneille työn merkitys spiritualiteetin osana oli vahva työn palveluluonteen kautta, jossa he kokivat palvelevansa Jumalaa palvelemalla ihmisiä ja laittamalla Jumalan lahjat jakoon tässä maailmassa. Ja toisin kuin luostariliike fransiskaanelijet toivat työnsä ihmisten keskuuteen ja eivät tehneet työtään vain heille, vaan heidän kanssaan, vailla vallankäyttöä tai esimiesasemaa. Tällöin veljen näkivät työnteon arvon niin palvelemilleen ihmisille kuin omalle yhteisölleen.

Tässä työssä tutkin paitsi veljestön varhaisten sääntöjen ja *Testamentumin* käsitystä työstä, myös David Floodin tulkintaa fransiskaanisesta työstä. Floodin monet erilaiset aspektit niputin luokitteluihin, jotka järjestin taulukkoon yhteisöllisyyden ja konkreettisuuden asteiden janoille. Niiden pohjalta rakentui kokonaiskuva, joka avaa työn luonteen monipuolisuutta varhaisen fransiskaanisen liikkeen keskuudessa. Moni työn aspekti on toki itsestään selvä, mutta moni meidän tuntema työn aspekti saa sisältöä fransiskaanien esimerkistä nykyhetkessäkin. Poliittisesti Flood nostaa pinnalle ajassamme olevia kapitalistisen yhteiskuntajärjestyksen ongelmia ja tulonjakoon liittyviä kysymyksiä. Distributiiviseen oikeudenmukaisuuteen liittyvät valinnat ovat päättäjimmme pöydällä niin tämän päivän Assisissa kuin missä päin maailmaa tahansa. Floodin toive herättää keskustelua aiheesta on tämän työn puitteissa löytänyt pienen lisäväylän.

It's great to be alive and have work to do. We just have to shoulder our daily burden, catch the pace that fits, and celebrate the goodness of our days.

- David Flood

## Lähde- ja kirjallisuusluettelo

### Lähteet

Esser, Kajetan, OFM, Die Opuscula des hl. Franziskus von Assisi. Neue textkritische Edition. 2. erweiterte und verbesserte Aufl. Grottaferrata: Collegii S Bonaventurae ad Claras aquas. 1989. Sisältää seuraavat teokset, joihin on viitattu:

- Franciscus, *Regula non Bullata*
- Franciscus, *Regula Bullata*
- Franciscus, *Testamentum*

Flood, David, The Daily Labor of the Early Franciscans. New York: Franciscan Institute. 2010.

Flood, David, Work for Everyone. Quezon City: The CCFMC Office for Asia/Oceania Inter-franciscan Center. 1997.

### Apuneuvot

Dictionary of Medieval Latin from British Sources. Saatavissa sähköisesti osoitteessa <<https://logeion.uchicago.edu/>>.

*Didascalia Apostolorum*. – The Didascalia Apostolorum in English. Transl. by Margaret Dunlop Gibson. London: C. J. Clay and Sons. 1903. Saatavilla sähköisesti osoitteessa <<https://archive.org/details/didascaliaaposto00gibsuoft/>>.

Quacquarelli, Antonio, *Au temps des pères*. – Dictionnaire de spiritualité: ascétique et mystique, doctrine et histoire. T. 15. Paris. 1991. 1190-1207. Saatavilla sähköisesti osoitteessa <<http://www.dictionnairedespiritualite.com/>>.

Pitkäranta, Reijo, suomi-latina-suomi -sanakirja. 5. painos. Helsinki: Sanoma Pro. 2013.

Salmi, J. W. ja Linkomies, Edwin, Latinalais-suomalainen sanakirja. 16. painos. Keuruu: Otava. 2000

Vallin, Pierre, *Au moyen âge*. – Dictionnaire de spiritualité: ascétique et mystique, doctrine et histoire. T. 15. Paris. 1991. 1208-1237. Saatavilla sähköisesti osoitteessa <<http://www.dictionnairedespiritualite.com/>>.

### Kirjallisuus

Annala, Pauli

2009 Hurskas puhe fransiskaanisesta köyhyydestä on syytä lopettaa. Sinapinsiemen –lehti 1/2009. Kaarina: Sinapinsiemen ry, 9-13.

2014 Varhainen fransiskaaniiliike uusimman tutkimuksen valossa. Kutsu köyhyyteen – kootut kirjoitukset. Franciscus Assisilainen. Helsinki: Kirjapaja, 7–20.

Allingham, Michael

s.a. Distributive Justice. – Internet Encyclopedia of Philosophy. Saatavilla sähköisesti osoitteessa <<https://www.iep.utm.edu/dist-jus/>>.



Assisilainen, Franciscus

1988 Franciscus Assisilaisen sanoma. Perugian legenda. Suomentaja Seppo A. Teinonen. Helsinki: Katolinen tiedotuskeskus.

Augustinus

1987 Augustine's Rule: A Commentary by Adolar Zumkeller, O.S.A. Translated by Matthew J. O'Connell; Edited by John E. Rotelle, O.S.A. Villanova, Pennsylvania: Augustinian Press. Saatavissa sähköisesti osoitteessa <<https://www.midwestaugustinians.org/roots-of-augustinian-spirituality>>.

Cameron, Rondo

1995 Maailman taloushistoria. Suom. Tapio Helen. Porvoo: WSOY.

Epstein, Steven A.

1996 Genoa & the Genoese, 958–1528. Chapel Hill: The University of North Carolina Press.

1995 Wage Labor and Guilds in Medieval Europe. Chapel Hill: The University of North Carolina Press.

Flood, David

2001 Fransiskaani liikkeen synnyn yhteiskunnallinen luonne. Keskiajan kevät. Kirjoituksia eurooppalaisen kulttuurin juurista. Toim. Tuomas M. S. Lehtonen. Helsinki: WSOY, 163-186.

Habakkuk, H. J. & Postan, M. M.

1966 The Cambridge economic history of Europe. Vol. 1. The agrarian life of the Middle Ages. Cambridge: Cambridge University Press.

Heikkilä, Tuomas

2004 Erakkoliike. Kilvoittelua yksinäisyydessä. – Keskiajan kirkko. Toim. Tuomas Heikkilä ja Maiju Lehmijoki-Gardner. Tietolipas 185. Helsinki: SKS. 9–51.

van den Hoven, Birgit

1996 Work in ancient and medieval thought. Väitöskirja. J. C. Gieben.

Lamont, Julian & Favor, Christi

2017 Distributive Justice. – The Stanford Encyclopedia of Philosophy. Winter 2017 Edition, Edward N. Zalta (ed.), Saatavilla sähköisesti osoitteessa <<https://plato.stanford.edu/archives/win2017/entries/justice-distributive/>>.

Lehmijoki-Gardner, Maiju

2004 Mendikantisääntökunnat. Keskiajan kirkko. Tuomas Heikkilä ja Maiju Lehmijoki-Gardner. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 198–282.

Lehtonen, Tuomas M. S.

2001 Työ, omaisuus ja naihurskaus kerjäläisveljestöt ja niiden vaikutus. – Keskiajan kevät. Kirjoituksia eurooppalaisen kulttuurin juurista. Toim. Tuomas M. S. Lehtonen. Helsinki: WSOY, 153–161.

Monti, Dominic O.F.M.

1994 Introduction. –St. Bonaventure’s Writings Concerning The Franciscan Order. Introduction and Translation by Dominic Monti, O.F.M., Ph.D. New York: The Franciscan Institute

Mäki, Markku

2012 Työn käsite Hegelillä ja Marxilla. niin & näin -lehti 1/2012. 70-76.

Mäkinen, Virpi

2001 Fransiskaaninen köyhyyskiista – modernin omaisuuskäsityksen lähteillä. Keskiajan kevät. Kirjoituksia eurooppalaisen kulttuurin juurista. Toim. Tuomas M. S. Lehtonen. Helsinki: WSOY, 187-218.

2003 Keskiajan aatehistoria. Näkökulmia tieteen, talouden ja yhteiskuntateorioiden kehitykseen 1100-1300 –luvulla. Jyväskylä: Atena.

2011 Keskiajan talousajattelu. Talous- ja yhteiskuntateoria. Osa 1: Vanhan maailman talous ja suuri murros, toim. Risto Heiskala ja Aleksi Virtanen, Helsinki: Gaudeamus, 113–137.

Simonen, Seppo

1948 Maatalouden historia. Kuvaus maatalouden teknillisestä kehityksestä ja talonpoikaisväestön elämästä kautta aikojen. Helsinki: WSOY.

Teinonen, Seppo A.

2014 Johdanto, suomennos, selitykset. –Franciscus Assisilainen. Kutsu köyhyyteen, kootut kirjoitukset. Helsinki: Kirjapaja.

Ward, Benedicta

1984 The Sayings of the Desert Fathers. The Alphabetical Collection. Collegeville: Liturgical Press.